त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र शंकाय नेपाली केन्द्रिय शिक्षण विभागको स्नातकोत्तर तह (प्राईभेट) द्वितिय वर्षको

दशौँ पत्र (५१०-६) को आंशिक प्रयोजनको लागि प्रस्तुत

अध्ययन पत्र

ओखलढुङ्गा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको अध्ययन र संकलन

अध्ययनकर्ता:

नामः बसन्त कुमार बोगटी (प्राईभेट परीक्षार्थी)

वर्ष : २०६६/०६७

त्रि.वि.र.नं. : ६७७५/८७

रोल नं.: ९६२०१४५/२०७०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रिय शिक्षण विभाग,

किर्तिपुर, काठमाण्डौं ।

२०७१

सिफारिस प्रत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र शंकाय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो बर्ष (प्राईभेट परीक्षार्थी) श्री बसन्त कुमार बोगटी (बर्ष २०६६/०६७) त्रि.वि.र.नं. ६७७५/८७ (रोल नं. ९६२०१४५/२०७०) ले दशौं पत्र (५१०-६) अन्तर्गत लोकसाहित्यको अध्ययन भित्रको लोककथामा आधारित ओखलढुङ्गा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको अध्ययन र संकलन गरी यस बिभागमा पेश गर्नुभएको पुर्णाङ्क ५० को अध्ययनपत्रलाई मुल्याङ्कन प्रकृयामा अगाडी बढाउन सिफारिस गर्दछु।

प्रा.डा. मोतीलाल पराजुली

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रिय शिक्षण बिभाग

किर्तिपुर, काठमाण्डौं।

मितिः २०७१/१२/...

कृतज्ञता-ज्ञापन

अध्ययनको कुनै सीमा हुदैन । लोककथा लोकसाहित्यको आख्यानयुक्त गद्यबिधा हो । लोककथा श्रुति परम्परामा आधारित भएर पुस्ता पार गर्दै आएका हुन्छन् । धार्मिक पौराणिक र साँस्कृतिक अन्तर्चेतनाका साथसाथै विकसित हुँदै आएका कथाहरु नै लोककथा हुन सक्छन् । मुख्यतः अशिक्षित लोकसमाजको हिँडडुल बसउठ गर्दा लोककथा सुनाएर वा सुनेर मनोरञ्जन गर्ने गर्दछन् । लोकसमाजले जोगाई राखेको यस्तो महत्वपुर्ण लोकसाहित्य बिधा लिपीबद्ध पारी सुरक्षित तुल्याउन सके समाजका हरेक उमेर, समुहका मानिसलाई उपयोगि हुने ठानि यस बिधाको उत्थानमा केही सहयोग पुग्ने हुँदा लोककथाको खोज गर्ने ईच्छा जागेको थियो । त्यसैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र शंकाय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (प्राईभेट परीक्षार्थी) दोस्रो बर्ष दशौं पत्र (५१०-६) पुरा गर्ने क्रममा लोकसाहित्य अन्तर्गत लोककथाको अनुसन्धान गर्ने अठोट गरें । आदरणीय गुरु प्रा.डा.श्री देविप्रसाद गौतमज्यू को सल्लाह र सुझाव अनुसार मैले पूर्वी नेपालको सगरमाथा अञ्चल, ओखलढुङ्गा जिल्ला, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको अध्ययन संकलन गरी सुरक्षित तुल्याउने सोच बनाएको हुँ ।

यो अध्ययनपत्रलाई यस रुपमा ल्याउन मेरा आदरणीय गुरु प्रा.डा.श्री मोतीलाल पराजुलीले आफ्ना बिबिध ब्यबहारिक कठिनाईका बाबजुद पनि अमुल्य समय निकाली अत्यन्तै सौहार्दपुर्ण तवरले मलाई अध्ययनको बिषय छनोट गर्ने र समुचित मार्गदर्शन दिनुभएकोमा सर्वप्रथम श्रद्धेय गुरुप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

यस अध्ययनपत्रको निर्माणको निम्ति समय समयमा बिभिन्न प्रकारका सरसल्लाह प्रेरणा आदीद्वारा सहयोग दिनुहुने त्रि.वि.वि. नेपाली केन्द्रिय शिक्षण बिभागमा कार्यरत श्री महेश तिवारी, श्री जिवन वस्नेत, ओखलढुङ्गा जिल्लाका सरकारी कार्यालयका कर्मचारी एवं स्थानिय लोक कथावाचकहरु एवं अन्य स्थानिय महानुभावहरु प्रति हार्दिक कृतज्ञता अर्पण गर्दछु । अध्ययन पत्रको सामाग्री संकलन गर्दा सहयोग गर्ने मित्र कृष्णप्रसाद पौडेल, भुबन बि.क., सन्तोष थापामगर, भुमिराज पौडेल, फत्त बहादुर घर्ती र आरती सेन समेतलाई बिर्सन सक्दिन । आवश्यक पुस्तकहरु उपलब्ध गराउन सहयोग गर्नुहुने त्रि.वि.वि. केन्द्रिय पुस्तकालय परिवार र अन्य प्रत्यक्ष वा परोक्ष रुपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने सम्पुर्ण महानुभावहरु प्रति समेत कृतज्ञता प्रकट गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा यो अध्ययन पत्रलाई शुद्ध र स्पष्ट रुपमा टंकन कार्य गरी सहयोग गर्ने स्याङ्जा चिलाउनेवास-२ निवासी कृष्णप्रसाद पौडेललाई पनि पुनः साधुवाद भन्न चाहन्छु ।

मितिः-२०७१/१२/१९

(बसन्त कुमार बोगटी)
त्रिभुवन विश्वविद्यालय,
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र शंकाय
स्नातकोत्तर तह
दोस्रो बर्ष दशौं पत्र (५१०-६)
(प्राईभेट परीक्षार्थी)
त्रि.वि.वि.र.नं. ६७७५-८७
रोल नं.९६२०१४५/२०७०

विषयसुचि

शिषक	पृष्ठसङ्ख्या
कृतज्ञताज्ञापन	क
सङ्क्षिप्त रुप	ख
पहिलो अध्याय : विषय - परिचय	-
१.१ शीषक परिचय	१
१.२ प्रयोजन	१
१.३ समस्याकथन	१
१.४ उदेश्य	१
१.५ पुवकार्यको विवरण	१
१.६ औचित्य	५
१.७ सामग्री सङकलन र विश्लेषण विधि	५
१.८ अध्ययनको क्षेत्र र सिमा	६
१.९ अध्ययन पत्रको रुपरेखा	६
दोस्रो अध्याय : लोककथा सिद्धान्त	-
२.१ लोककथाको परिचय र परिभाषा	७
२.२ लोककथाका विशेषता	९
२.२.१ उपदेशात्मकताक	९
२.२.२ कल्पनाको प्रवलता	९
२.२.३ सरलता एवं सुगमता	१०
२.२.४ कथावस्तुको रोचकता	१०
२.२.५ मुल प्रविर्त्तिसँग	१०
२.२.६ ऐतिहासिकता	१०
२.२.७ सामाजिकता	११
२.२.८ धार्मिक प्रवृत्ति	११
२.२.९ भाग्यवादी प्रवृत्ति	११
२.२.१० अतिशयोक्तिमुलकता	११
२.२.११ प्रकृतिमुलकता	११
२.३ लोककथाको उत्पत्ति	१२
२.३.१ प्रसारवादको सिद्धान्त	१२
२.३.२ प्रकृति रुपकवादको सिद्धान्त	१२
२.३.३ मनोविश्लेषणवाद सिद्धान्त	१२
२.३.४ इच्छापुर्तिवाद सिद्धान्त	१३
२.३.५ व्याख्यावाद सिद्धान्त	१३
२.३.६ बिकासवाद सिद्धान्त	१३

२.३.७ यथाथवाद सिद्धान्त १३

२.३.८ समन्वयवाद सिद्धान्त १३

२.४ लोककथाका तत्वहरु १४

२.४.१ लोकमानस १४

२.४.२ कथावस्तु १४

२.४.३ पात्र/चरित्र १४

२.४.४ संवाद १४

२.४.५ वातावरण १५

२.४.६ शैली १५

२.४.७ उद्देश्य १५

२.४.८ लोककथाको सङ्कलन र अध्ययन परम्परा १६

तेस्रो अध्याय:ओखलढुङ्गा बुङ्नाम भेगमा प्रचलित लोककथहरुकव अध्ययान र संकलन

३.१ ओखलढुङ्गाको परिचय १८

३.२ ओखलढुङ्गा बुङ्नाम भेगका लोककथाको वर्गीकरण १९

३.२.१ उपदेशात्मक लोककथा १९

३.२.२ सामाजिक लोककथा २०

३.२.३ धार्मिक लोककथा २०

३.२.४ प्रेमप्रधान लोककथा २०

३.२.५ मनोरञ्जन सम्बन्धि लोककथा २१

३.३ ओखलढुङ्गा बुङ्नाम भेगका लोककथाको विश्लेषण २१

३.३.१ कथावस्तु २१

३.३.२ पात्र / चरित्र २९

३.३.३ संवाद ३७

३.३.४ वातावरण ४१

३.३.५ शैली ४४

३.३.६ उद्देश्य ४७

चौथो अध्याय: उपसंहार ५२

पाँचौ अध्याय: परिशिष्ट ५६

ओखलढुङ्गा जिल्लाको नक्सा ७६

ओखलढुङ्गाको तस्वीर ७७

ऐतिहासिक महत्व बोकेको ओखलढुङ्गा ७७

सन्दर्भ ग्रन्थसूची ७८

संक्षिप्त रुप

यस ओखलढुंगा बुङ्नाम भेगमा प्रचलित लोककथाको अध्ययन र संकलन नामक अध्ययन पत्रमा निम्न लिखित संक्षिप्त रुपहरुको प्रयोग तल दिईएका बिशिष्ट अर्थमा गरिएको छ ।

ई.	-	ईश्वीको
ई.सं.	-	ईश्वी सम्वत्
क.सं.	-	कथा संख्या
क.□□	-	क□ □ख□□
□□ि□□	-	□□□ि□□□ □ि□ि□
□□.□□	-	□□□ □स□□□
□□□□	-	□□□ □स□□□
□□□□	-	□ङ्□□□□□ □□□□
□□.	-	□□व□□
□□□□	-	□सं□ □स□□□
□□.□□	-	□□सं□ □स□□□
□प्र.प्र.	-	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान
□□.ि□.□□	-	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
प्रा.ि□.	-	प्राईभेट लिमिटेड
ि□.□.□.□□.	-	ि□ढि□□□ □□□□□ि□□□
त्रि.ि□.□.□□	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय रजिष्ट्रेशन नम्बर

□

पहिलो अध्याय

१. विषय-परिचय

१.१ शीर्षक-परिचय

यसमा प्रस्तुत अध्ययन पत्रको शीर्षक ओखलढुंगा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको अध्ययन, संकलन, बर्गीकरण र विश्लेषण रहेको छ ।

१.२ प्रयोजन

यो त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र शंकाय नेपाली केन्द्रिय विभागको स्नातकोत्तर तह (प्राईभेट) दोस्रो वर्षको दशौँ पत्र (५१०-६) को आंशिक प्रयोजनको लागि लोक साहित्य र अध्ययन पत्रको परिपूर्ति गर्नु यस अध्ययन पत्रको प्रयोजन हो ।

१.३ समस्याकथन

मेरो अध्ययन पत्रको मुख्य समस्या भनेको ओखलढुंगा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको अध्ययन र संकलन गर्नु हो । संकलन गर्दा त्यहा नेपाली भाषामा प्रचलित लोककथालाई छानी हु-बहु लिपिबद्ध गराई बर्गीकरणका आधारमा तिनलाई पहिल्याउनु, बिश्लेषण गर्नु र समस्याको समाधान गर्नु जस्ता कार्यतर्फ केन्द्रित रहेको छ । अत यो एउटा समस्या पनि हो ।

१.४ उद्देश्य

प्रस्तुत अध्ययन पत्रको मुख्य उद्देश्य ओखलढुंगा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको अध्ययन र संकलन गरी अध्ययन गर्नु हो । त्यस क्रममा ती संकलित लोककथाहरुलाई बर्गीकरण गरी तिनलाई बिभिन्न आधारमा विश्लेषण गर्नु यसको अर्को उद्देश्य हो । यिनै उद्देश्य परिपूर्ति गर्ने काम यस अध्ययनपत्रमा गरिएको छ ।

१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा

श्रुति र परम्पराका आधारमा लोक साहित्यका विभिन्न विधा मध्ये लोककथा एउटा उर्वर विधा हो । यसको इतिहास धेरै लामो छ । समाजमा लोकप्रिय स्थान ओगट्दै आएको रुचिका लोक साहित्यिक विधा लोककथालाई सङ्कलन गरी सुरक्षित तुल्याउनु पर्छ भन्ने बोध धेरैपछि आएर भयो । अझ लोककथा सिद्धान्तका कसीमा राखेर अध्ययन गर्ने परिपाटी अनुसार लोककथा जातिगत, स्थानगत, भाषाभाषिकागत, भेदउपभेदहरुको साङ्गोपाङ्गो, संकलन तथा बिश्लेषण आजसम्म नभएको सन्दर्भमा छिटपुट, सांकेतिक रुपमा अध्ययन जानकारीका निमित्त यहाँ प्रस्तुत गरिन्छ । जसमा

उल्लेख गर्नुपर्ने केही नेपाली भाषा अनुसन्धानका क्षेत्रमा उल्लेख्य भुमिका रहेका लोक साहित्यका श्रष्टाहरु र उहाहरुका लोकभाषामा योगदान पुष्टि गर्ने पुस्तकहरु समेत निम्नानुसार प्रस्तुत गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ ।

(क) तुलसी दिवसः नेपाली लोककथा

तुलसी दिवसद्धारा नेपाली लोककथालाई चिनाउने ठुलो योगदान छ । नेपाल राजकिय प्रज्ञा प्रतिष्ठान काठमाण्डौंबाट बि.सं. २०३२ सालमा प्रकाशित नेपाली लोककथा सम्बन्धी यस कृतिमा नेपाली लोक कथालाई संक्षेपमा चिनाउदै तिनलाई १४ भागमा बर्गीकरण गरी उदाहरण सहित चिनाईएको छ । त्यसक्रममा नेपालका बिभिन्न अञ्चल, जिल्ला र लोककथालाई चिनाउने क्रममा डोटी, अछाम, बाजुरा, कर्णाली, जुम्ला, सल्यान, हुम्ला-तिब्रिकोट, प्युठान, दाङ्ग, पाल्पा-तानसेन, तनहु-बन्दीपुर, बुटवल, कास्की-पोखरा, स्याङजा, बाग्लुङ्ग, धौलागिरी, गण्डकी, गोरखा, नुवाकोट, काठमाण्डौं, चौतारा, ओखलढुङ्गा, रामेछाप, भोजपुर, बिराटनगर, धनकुटा आदी ठाउका लोककथा भनी यस कृति भित्र लोककथाहरु संकलन गरेका छन् । तथापी ओखलढुङ्गा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाको छुट्टै उल्लेख गरेको भने पाईदैन ।

(ख) तुलसी दिवसः नेपाली लोककथाः केही अध्ययन

तुलसी दिवसकै नेपाली लोककथाः केही अध्ययन नामक पुस्तक ने.रा.प्र.प्र. काठमाण्डौबाट बि.सं. २०३३ मा प्रकाशित यस कृतिमा नेपाली लोककथालाई चिनाउदै नेपाली लोक कथाको बर्गीकरणका निमित्त बिभिन्न बिद्धानहरुका लोककथा बर्गीकरण सम्बन्धी आधारहरु औल्याएर नेपाली लोककथालाई १० भागमा बर्गीकरण गरी चिनाएका छन् ।[१] त्यसै क्रममा ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, अतिमानवीय रुपका नेपाली लोककथाको विवेचना गर्ने काम पनि उल्लेख छ ।

(ग) धर्मराज थापा र हंसपुरे सुवेदीः नेपाली लोक साहित्यको विवेचना

नेपाली लोक साहित्यका बिभिन्न बिद्यालाई चिनाउने क्रममा पा.बि.के.त्रि.वि.वि. बाट बि.सं. २०४१ सालमा प्रकाशित यस कृतिमा नेपाली लोककथाको परिचय, प्रचलन, विकास, विशेषतालाई औल्याउदै तिनको बर्गीकरण तथा विश्लेषण सांकेतिक ढंगले उल्लेख गरेको पाईन्छ । साथै लोककथाको सिद्धान्तलाई स्पष्ट रुपमा चिनाउने काम गरिएको उक्त कृतिमा ओखलढुङ्गा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाको छुट्टै उल्लेख गरेको भने पाईदैन । साथै यस अध्ययनपत्रमा उपदेशात्मक, सामाजिक परिवेश, धार्मिक प्रचलन, प्रेम प्रधानता र मनोरञ्जन सम्बन्धी कुराहरुलाई अध्ययन विश्लेषण एवं बर्गीकरण गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

[१] तुलसी दिवसः नेपाली लोककथा, केही अध्ययन (काठमाण्डौंः ने.रा.प्र.प. २०३३) पृ.३८

(घ) मोतीलाल पराजुलीः नेपाली लोकगाथा

बि.सं. २०४९ मा श्रीमती तारादेबी पराजुली, मासबार पोखराबाट प्रकाशित यस कृतिभित्र नेपाली लोककथाको सामान्य परिचय दिएको पाईन्छ ।[२] क्षेत्रगत रुपमा सिमित रहेर बिधालाई चिनाउने उद्देश्य हुने हुँदा ओखलढुंगाको परिवेश नमिल्नु स्वभाविक ठान्नु पर्दछ ।

(ङ) कृष्णप्रसाद पराजुलीः नेपाली लोकगीतको आलोक

काठमाण्डौंबाट २०५७ सालमा बिणा प्रकाशन प्रा.लि. द्बारा प्रकाशित यस कृतिभित्र नेपाली लोकगीतलाई मात्र लोक साहित्यको हैसियतमा चिनाउने सन्दर्भ स्वरुप मात्र नेपाली लोककथाको सामान्य परिचय उल्लेख छ ।[३] ओखलढुंगाको परिवेश भिन्न स्थान भएका कारण पनि समावेश नहुनु सान्दर्भिक देखिन्छ ।

(च) चुडामणि बन्धुः नेपाली लोक साहित्य

बि.सं. २०५८ सालमा एकता बुक्स काठमाण्डौंबाट प्रकाशित यस कृतिमा नेपाली लोक साहित्यका बिभिन्न बिधालाई चिनाउन नेपाली लोककथाको परिचय, प्रचलन, विकास, बिशेषतालाई औल्याउदै तिनको बर्गीकरण तथा बिश्लेषण सांकेतिक रुपमा चिनाउने काम भएता पनि यस कृतिमा ओखलढुंगाको परिवेश चर्चाको विषय नभएको पनि हुनसक्छ ।

(छ) प्रा.मोहनराज शर्मा र डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलः लोकवार्ताविज्ञान र लोकसाहित्य

बि.सं. २०६३ मा बिद्यार्थी पुस्तक भण्डार भोटाहिटी, काठमाण्डौंद्वारा उल्लेखित भाषाविद् लेखकद्वयले लोककथा सर्वादेशिक बिधा हो । संसारका सबै भाषा, जात, जाती र क्षेत्रमा लोककथाको अस्तित्व पाईन्छ । लोककथा भन्ने र सुन्ने प्रचलन नभएको ठाउ र जाती बिरलै हुन्छन । लोककथा एक देशबाट अर्को देशमा सरेर गएपनि अथवा कतैबाट नआई आफ्नै देशको उत्पति भएपनि दुबै स्थितीमा लोककथाको चलन सर्बत्र रहेको छ भन्ने ज्ञात हुन्छ । लोककथा ज्यादै ब्यापक बिषयबस्तु ठानी पौराणिक, सामाजिक, किंबदन्तीमूलक, अतिप्राकृतिक र पशुपंक्षिका लोककथाका रुपमा बर्गीकरण गरी शिल्पबिधान, भाव, उद्देश्य र बिषयबस्तु छुट्याई अध्ययन भएता पनि यस कृतिमा ओखलढुंगाको परिवेश चर्चाको विषय नभएको पनि हुनसक्छ ।[४]

---

[२] मोतीलाल पराजुलीः नेपाली लोकगाथा (मासबार, पोखरा श्रीमती तारादेबी पराजुली २०४९) पृ.१२

[३] कृष्णप्रसाद पराजुलीः नेपाली लोकगीतको आलोक, (बीणा प्रकाशन प्रा.लि. २०५७)

[४] प्रा.मोहनराज शर्मा र डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलः लोकवार्ताविज्ञान र लोकसाहित्य (बिद्यार्थी पुस्तक भण्डार भोटाहिटी २०६३) पृ.३७१

(ज) कृष्णप्रसाद आचार्यः पूर्व आधुनिक नेपाली साहित्य, लोकसाहित्य र आधुनिक नेपाली निबन्ध

बि.सं. २०६३ मा क्षितिज प्रकाशन कीर्तिपुरद्वारा प्रकाशित पूर्व आधुनिक नेपाली साहित्य, लोकसाहित्य र आधुनिक नेपाली निबन्ध नामक कृतिमा समेत लोककथाको बर्गीकरणका आधार र प्रकार शिल्पबिधान, भाव, उद्देश्य, बिषयबस्तुका आधारमा लोककथाको बर्गीकरण आउनुभन्दा अगाडी पूर्वीय र पाश्चात्य अनि नेपाली साहित्यमा देखिएको हुन्छ ।[५] समेत ओखलढुंगाको परिवेश चर्चाको विषय नभएको पनि हुनसक्छ ।

यो अध्ययनपत्र तयार पार्ने क्रममा बिभिन्न लोकसाहित्यका क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउने ब्यक्ति, संघसंस्था एवं भाषाका अनुयायीहरुले अबलम्बन गरेका कार्यहरुको समेत महत्व औल्याईएको छ । यी कृतिहरु बाहेक अन्य कृतिहरु समेत यथेष्ट प्रकाशित तथा प्रकाशन भई भाषा पारखीहरुले अध्ययन गर्ने अवसर पाएका पनि छन् । त्यस्ता अध्ययनशिल पाठक श्रोताहरुले ओखलढुंगा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको छुट्टै संगालो औल्याई अध्ययन गर्न भने नपाएको अवस्था र सो को चर्चा सहजै पाईएको छैन । यस अध्ययनबाट संकलित स्थानिय लोककथाहरु धार्मिक, पौराणिक र सांस्कृतिक अन्तरचेतनाका साथसाथै विकसित हँदै आएको यथार्थ नकार्न सकिन्न ।

लोककथा जस्तो बिधा लोकसाहित्यको क्षेत्रमा ज्यादै लोकप्रिय समेत भएकोले यसलाई संकलन गरी पुस्तक प्रकाशन गर्ने काम बिभिन्न भाषाविद्हरुबाट भएको योगदान मध्ये केहीको दृष्टान्त निम्नानुसार राख्न सकिन्छ । जसअन्तर्गत बोधबिक्रम अधिकारीको **नेपाली दन्त्यकथा** (१९९६), ललितजंग सिजापतीको **दन्त्यकथामाला** (२००३), **नेपाली ऐतिहासिक कथा संग्रह** (२००८), **सुन्ने कथा प्रथम गुच्छ** (?), **नेपाली लोककथा** (२०२४), सुबर्णशमशेर ज.ब.रा.को **दन्त्यकथा** (२००५), काजीमान कन्दङ्वाको **आठकथा** (२०१०), शिबमणी प्रधान र अमरमणी प्रधानको **कथाकहानी** (ई.सं.१९५४), जुजुराम कुस्लेको **सुनौला कथा** (२०१६), करुणाकर बैद्यको **नेपाली दन्त्यकथा संग्रह** (२०२२), इमानसिंह चेम्जोङको **किराँती दन्त्यकथा** (२०२१), लीलासिंह कर्माको **हाम्रो लोकसाहित्य** (२०२३), प्रदिप रिमालको **कर्णाली लोकसंस्कृति खण्ड ५** (२०२८), केशरलालको (अंग्रेजीमा) **The Seven Sisters and Nepalese Stories** (ई.सं.१९६७), कर्माकर बैद्यको **अञ्चल लोककथा** सा.सं. (२०१५), **नेपाली दन्त्यकथा संग्रह** (२०४०), **विश्व लोककथा संग्रह** खण्ड १ (२०४४) र केशरलालकै (अंग्रेजीमा) **Some Folk Tales of Nepal** (२०२८) अनि **Love and Legend of Nepal** (ई.सं. १९७१), मधुपर्कले प्रकाशन गरेको **लोककथा अंक** (२०५९), मोतीलाल पराजुलीको **धर्मात्मा राजा** (२०५९), **नेपाली लोककथाका अभिप्रायको अध्ययन** (२०५५)मा बिद्याबारिधी गरेका छन । यी कृतिहरुमा लगायत त्यसपछिका अन्य लोककथा अध्ययन अनुसन्धान सम्बन्धी कार्यहरुमा अनेकौ पुस्तकहरु प्रकाशित भएता पनि ओखलढुङ्गा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाको छुट्टै उदाहरण सहित लोककथा प्रस्तुत गरेको तथ्य खुलेको पाईदैन । अतः यसप्रकार

[५] कृष्णप्रसाद आचार्यः पूर्व आधुनिक नेपाली साहित्य, लोकसाहित्य र आधुनिक नेपाली निबन्ध (क्षितिज प्रकाशन, २०६३) पृ.५३६

नेपाली लोककथाको अध्ययन गर्ने बिद्वानहरुले लोककथा सिद्धान्तको निर्माण गर्दा वा फुटकर लेख लेख्दा अथवा नेपाली लोककथाको अध्ययन संकलन गर्दा समेत दुर दराजमा रहेका भौगोलिक बिकटताका कारण विकासका बिभिन्न पक्षहरुमा पछि परेका ठाउहरु मध्ये आधुनिक विकासक्रमबाट पछि परेको क्षेत्र ठानी नेपाली लोककथाको ईतिहासमा सानो योगदान पुऱ्याउन **ओखलढुङ्गा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको अध्ययन र संकलन** शीर्षक राखी यो अध्ययनपत्र तयार गरिएको दृष्टान्त उल्लेख नगरी सकिन्न ।

१.६ अध्ययनको औचित्य

विश्वकै परिप्रेक्ष्यमा लोककथा लोकसाहित्यको जनप्रिय बिधामा समाजका लौकिक-अलौकिक विविध पक्षहरु संकलन तथा अध्ययन गरी सम्बन्धित क्षेत्रमा समाजको सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक लोक विश्वासलाई आंशिक सहयोग मेरो **ओखलढुंगा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको अध्ययन र संकलन** शिर्षकको अध्ययनपत्रले ओखलढुंगा, बुङ्गनाम र त्यस वरिपरिका गाउँ वस्ती क्षेत्रका लोककथाको अध्ययनको औचित्य रहनेछ । जसबाट लोककथा संकलनको प्रकृया बिस्तारित हुँदै नेपालका हरेक ग्रामिण क्षेत्रका समेत लोककथाहरु अध्ययन संकलन गर्ने प्रकृया समेत नियमित रुपमा जारी रहने अभिप्राय हो ।

१.७ अध्ययनको विधि र सामाग्री संकलन

हरेक बिषयको अध्ययन अनुसन्धानका सन्दर्भमा अबलम्बन गरिने संकलन र बिश्लेषण बिधी अनुरुप प्रस्तुत अध्ययनपत्र पुरा गर्न १) क्षेत्रीय बिधी २) प्रश्नोत्तर तथा छलफल बिधी र ३) पुस्तकालयीय विधि अपनाई ओखलढुंगाको बुङ्गनाम भेगमै गई त्यहाका लोककथा वाचकसँग लोककथा लिई आपसमा प्रश्नोत्तर र छलफल गर्ने काम गरि बिभिन्न पुस्तकालयहरुमा प्राप्त हुने लोककथा आलेखन बिधि अपनाई लेख्य नेपाली आलेखनको बिधी अनुरुप अध्ययनपत्र तयार पारिएको तथ्यमा दुईमत हुदैन ।

बिभिन्न बिधीहरु मध्ये ओखलढुंगा बुङ्गनाम भेगमा रहेका बिभिन्न गाउँ बस्तीहरुमा पुग्ने काम भएको थियो । स्थानीय बिभिन्न उमेर, शैक्षिक स्तर भएका तथा लोककथाका सन्दर्भमा बिशेष रुपमा जिज्ञासा राख्ने लोक बाचकहरुसँग लोककथा बाचन गराइ अभिलेख एवं संकलन गर्ने काम भएको थियो । त्यसपछि तथ्यलाई प्रमाणित तुल्याउन लोककथा बाचक र श्रोताहरु सँग समेत प्रश्नोत्तर तथा छलफल गर्ने काम पनि भएको थियो । अन्तत बिभिन्न पुस्तकालयहरुमा गई उपलब्ध भएसम्मका नेपाली लोककथासँग सम्बन्धित पुस्तक एवं पूर्व अध्ययन एवं सोधकर्ताहरुको अध्ययनपत्र समेतको गहन अध्ययन, अवलोकनको पुस्तकालयीय बिधी अपनाई प्राप्त तथ्यलाई लिपीबद्ध रुपमा यो पाण्डुलिपी तयार हुन गएको छ ।

१.८ अध्ययनको क्षेत्र र सीमा

पूर्वी नेपालको सगरमाथा अञ्चल, ओखलढुङ्गा जिल्ला, बुङ्गनाम भेगका गाउ विकास समितिका बिभिन्न वडाहरु तथा गाउँबस्तीमा नेपाली भाषामा प्रचलित लोककथालाई संकलन गरी तिनलाई लोककथा सिद्धान्तका आधारमा बर्गीकरण तथा बिश्लेषण गर्नुपर्ने क्षेत्र र सीमा नै अध्ययनपत्रको मुलभुत रुपमा उल्लेख्य रहेको थियो ।

१.९ अध्ययनपत्रको रुपरेखा

प्रस्तुत हुने अध्ययनपत्रलाई निम्नलिखित शिर्षक, उपशिर्षकहरुमा बिभाजन गरि पाण्डुलिपी लेखबद्ध गरिएको छ ।

पहिलो अध्यायः	विषय परिचय
दोस्रो अध्यायः	लोककथा सिद्धान्त
तेस्रो अध्यायः	**ओखलढुंगा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको अध्ययन र संकलन**
	१) ओखलढुंगा जिल्लाको परिचय
	२) ओखलढुंगा, बुङ्गनाम भेगका लोककथाको बर्गीकरण
	३) ओखलढुंगा, बुङ्गनाम भेगका लोककथाको बिश्लेषण
चौथो अध्यायः	उपसंहार
पाँचौ अध्यायः	परिशिष्ट
	ओखलढुङ्गा बुङ्गनाम भेगका संकलित लोककथाहरु
	ओखलढुङ्गा जिल्लाको नक्सा
	फोटोहरु

सन्दर्भ ग्रन्थसुची

यस अध्ययनपत्रको पाठ्य एवं सन्दर्भ पुस्तक लोकसाहित्यका बिधामध्ये लोककथा अध्ययन अनुसन्धानका लागी पहिलो अध्यायमा बिषयको परिचय प्रस्तुत गरिएको छ । दोस्रो अध्यायमा लोककथा सिद्धान्त (परिभाषा, तत्व र बर्गीकरणका आधारमा) पुष्टि गरिएको छ भने तेस्रो अध्यायमा ओखलढुंगा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको अध्ययन र संकलन शिर्षकमा ओखलढुंगाको परिचय, ओखलढुंगा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको बर्गीकरण, बिश्लेषण, उपसंहार, परिशिष्ट र सन्दर्भ ग्रन्थसुची समावेश गरिएको छ । त्यसैगरी चौथो अध्यायमा सामाजिक लोककथाहरु र पाँचौ अध्यायमा उपसंहार, परिशिष्ट र सन्दर्भ सामाग्री राखिएको छ । सम्भव भएसम्म जिल्लागत अद्यावधिक नक्सा, नामाकरण, श्रुतिपरम्परा एवं जात, धर्म, भेषभुषा झल्कने तस्वीरहरु समेतलाई उपलब्ध स्रोत साधन अनुरुप समावेश गर्ने अभिप्राय छ ।

दोश्रो अध्याय

२. लोककथा सिद्धान्त

२.१ लोककथाको परिचय र परिभाषा

२.१.१ लोककथाको परिचय

लोककथा लोकसाहित्यको एक सर्वप्रचलित र लोकप्रिय बिधा हो । लोकजीवनमा मौखिक परम्परा हस्तान्तरित हुँदै आएका कथाहरु नै लोककथा हुन् । लोककथालाई कथा, दन्त्यकथा वा लोककथा गरी विभिन्न शब्दको प्रयोग गरिएको पाईन्छ । मौखिक परम्परामा एक पुस्ताको मुखबाट अर्को पुस्ताको मुख हुँदै पुस्तापुस्तामा सर्दै अगाडि बढिरहेको छ । यो बिधा के केटाकेटी के बूढाबूढी सबै तह र तप्काका व्यक्तिका लागि उत्तिकै प्रिय छ ।

नेपाली भाषाको **लोककथा** शब्द अंग्रेजी भाषाको **फोकटेल्स** को समानार्थी हो । कथालाई हिन्दीमा कहानी भनिन्छ । पाश्चात्य जगतमा पौराणिक कथा वा मिथक दन्त्यकथा वा जनश्रुति, नीतिकथा र परीकथामा पनि भेद गरिन्छ । जर्मन भाषामा परीकथामा मार्खे भनीने कथाहरु पनि समाविष्ट हुन्छन् । यस्तै जर्मन भाषामा एकथरीका कथालाई साजें भनिन्छ जसमा वीरहरुको चरित्रको बयान हुन्छ ।

नेपाली जनजीवन विशेषत: कृषिमय छ । बिहानदेखि बेलुकासम्म खेतबारीमा काम गरी थकित शरीरलाई आनन्द दिन अगेनाको डिलमा वा ओच्छ्यानमा बसी बूढापाकाहरुले केटाकेटीहरुलाई कथा सुनाउँदै आएको पाइन्छ । यो प्रचलन युगौंयुग अघिदेखि सुरु भएर पुस्तौंपुस्ता हुँदै अगाडि बढिरहेको छ । यस्ता कथामा अनौठा किसिमका मानवीय पात्रहरु र मानवेतर पात्रहरु सम्बन्धी विष्यलाई जोष्एिको हुन्छ । लोककथामा जीवनको यथार्थता भन्दा कल्पनाको मात्रा ज्यादा हुने भएकाले मानव हृदयलाई अति चाँडो छुने र कथा सुन्नासाथ श्रोतालाई मन्त्रमुग्ध पार्ने गर्दछ । कथावाचकले कथाको श्रृखलासँग विभिन्न प्रकारका उपकथाहरु जोड्दै कल्पनाका जादूगरीमा ढाल्दै श्रोतालाई सुनिरहूँ जस्तो चाखिलो बनाउँछ ।

लोककथा मनोरञ्जनपूर्ण बिधा हो । यसबाट नैतिकज्ञान, सामाजिक व्यवहार-कुशलता एवं शूरता-वीरता वा भावनाहरु विकास गर्ने मौका पनि पाइन्छ तथापी यसको उद्देश्य भनेको श्रोताले कथा सुनेपछि मनोरञ्जन प्राप्त गर्नु नै हो । लोककथा वाचनका लागि श्रोता अनिवार्य नै हुनुपर्दछ । श्रोताविना कथावाचनको कुनै अर्थ रहँदैन । यही कारणले गर्दा लोककथा 'एकादेशमा..........' बाट सुरु भएर 'सुन्नेलाई सुनको माला .... ' मा गएर टुङ्गिन्छ । लोकभाषामा अनौपचारिक प्रस्तुतिकरण,

मनोरञ्जन र लोक शिक्षाको उपयोग भएका लोककथाहरु लोकसमाजका परम्परित सम्प्रदायका रुपमा रहेका छन् ।

यसरी मौखिक परम्परामा हुर्किदै आएको लोककथा कुशलवाचकको वाचनको श्रवणपछि श्रोताको हृदयलाई मोहित पार्ने काम एकातिर गर्दछ भने अर्कोतिर पात्रका शूरता, वीरता र साहसिक कार्यको वर्णनले श्रोतालाई त्यस्ता भावको विकास गराउँछ । सामाजिक, नैतिक, चारित्रिक मार्गतिर लाग्न प्रेरित गर्दछ ।

लोककथाको विकास प्रकृयालाई हेर्दा यसको विकास सुरुमा संस्कृत वाङ्मयको विकाससँगै अगाडि बढ्दै आएको देखिन्छ । नेपाली लोककथाको संकलन कार्य वि.सं. १९९६ बाट सुरु भएको पाईन्छ । आजभोलि विभिन्न पुस्तकका अतिरिक्त विभिन्न पत्रपत्रिकामा पनि लोककथाहरु प्रकाशित हुँदै आएका छन् । समग्रमा भन्दा नेपाली लोककथा नेपाली जनजीवनमा रसमय बन्दै अगाडि बढ्दै आएको लोकसाहित्यको एक लोकप्रिय विधा हो ।

२.१.२ लोककथाको परिभाषा

लोककथाको जन्मलाई मानवजातिको आदिम इतिहाससँगै जोड्न सकिन्छ भने यसमा मानवीय अनुभूति र परम्परा सुरक्षित रहेको हुन्छ । अतः लोककथाको इतिहास लामै भए पनि यसको अध्ययन परम्परा त्यति लामो छैन । अध्ययन त्यति पुरानो नभए तापनि लोककथाको अध्ययन अनुसन्धानबाट यसका केही आफ्ना विशेषता देखिएका छन् । लोककथालाई परिभाषित गर्ने विद्वानहरुका परिभाषालाई यहाँ राखेर चिनाउन सान्दर्भिक हुन्छ ।

डा. बासुदेबशरण अग्रवालले बिबिध मानवीय मनोभावना र चलनचल्तीले लोककथाको स्वरुप निर्मित हुने ठान्दै यसलाई विश्रान्तिको साधन ठानेका छन् ।[६] यसरी नै डा. सत्य गुप्ताले लोककथाहरुमा लोकमानवको सबै प्रकारका भावना, परम्परा तथा जीवनदर्शन समाहित[७] हुने मानेका छन् । उक्त दुबै परिभाषामा समानतः मानवीय मनोभावनाको उपस्थितिलाई जोड दिएको छ । असमानतः पहिलो परिभाषाले मनोरञ्जनको साधन मानेको छ, भने दोस्रो परिभाषाले जीवनदर्शनको अभिव्यक्ति समेत हो भन्ने ठहऱ्याएको छ ।

ज्ञानवर्द्धन वा मनोरञ्जनको उद्देश्यले लोकमानसलाई समावेश गरी परम्परादेखी नै मौखिक रुपमा प्रचलित कथालाई डा. सत्येन्द्रले लोककथा मानेका छन् ।[८] यसरी नै कसैले आफ्नो परिवेशप्रति मानव समुदायको प्रतिक्रियालाई लोककथा भनेका छन् ।[९]

[६] डा. सत्य गुप्तः खडीबोलीका लोकसाहित्यः (इलाहावाद, हिन्दुस्तान एकेडेमी, १९६५) पृ.१७३
[७] डा. सत्य गुप्तः खडीबोलीका लोकसाहित्यः ऐजन पृ. १७४
[८] डा. कुन्दनलाल उप्रेतीः लोकसाहित्य के प्रतिमान दो.सं. (अलीगढ भारत प्रकाशन मन्दिर १९८०) पृ. ११६०
[९] भूपेन्द्रनाथ राम चौधरीः असामिया लोकसाहित्यको भूमिका (गुवाहटी, भारती प्रकाशन, १९३५) पृ ८१

पाश्चात्य जगतमा हेर्दा कम शिक्षित समुदायले मौखिक विधिमा पुस्तौं-पुस्ता हस्तान्तरण गरिआएको कथालाई लोककथा मानिएको छ ।[१०] यो मुख्य रुपमा मनोरञ्जन र आंशिक रुपमा ज्ञानबर्द्धन गराउने उद्देश्यमा केन्द्रित हुन्छ ।

नेपाली लोककथाका सन्दर्भमा तुलसी दिवसले मानव जीवनको बिबिधता, मानवसभ्यता र संस्कृतिको अभिव्यक्तिलाई लोककथा ठानेका छन् ।[११]

यसरी हेर्दै जाँदा लोककथा सम्बन्धी परिभाषाहरुमा एकताभन्दा बिबिधता भेटिन्छ । लोककथाको व्यापक स्वरुपलाई उक्त कुनै एक परिभाषाले समेट्न सकेको छैन । निश्चित वाक्यमा लोककथाको सर्वसम्मत परिभाषा दिन नसकिए पनि अध्ययनको सजिल्याइँका निम्ति यस्तो परिभाषा बनाउन सकिन्छ ।

“लोक जीवनका आस्था, विश्वास, व्यवहार र चिन्तनलाई कल्पनाको आवरण दिएर रोमाञ्चक आख्यान तत्वहरुको मिश्रण गरी लोक समुदायद्वारा रचना गरिएका र मौखिक परम्परामा जीवित परम्परित कथा नै लोककथा हो ।”

२.२ नेपाली लोककथाका विशेषता

लोककथा नेपाली जनजीवनमा निकै लोकप्रिय बन्दै आएको लोकसाहित्यको एउटा विधा हो । यसले युगौंदेखि केटाकेटीलाई भुलाउँदै र हसाउँदै आएर सिंगो लिखित कथाकै आधार श्रोतका रुपमा काम गरेको छ । वैदिककाल देखिको लामो इतिहास बोकेको लोककथाले आफ्नो लामो यात्रामा आइपुग्दा थुप्रै प्रवृत्ति, स्वरुप, विषय शैली अँगाली सकेको छ । यिनै विविध सन्दर्भ-सापेक्षतामा अगाडि वढेको लोककथाका विशेषतालाई निम्न बुँदामा व्यक्त गर्न सकिन्छ ।

२.२.१ उपदेशात्मकता

लोककथाको उद्देश्य बौद्धिक एवं नैतिक किसिमका उपदेश र सन्देश दिनु हो । आफ्नो जीवनको लामो कालखण्डको अनुभूति संगालेका बुढाबूढीले राजा-महाराजाका, देवी-देवताका, राजकुमार-राजकुमारीका र वीरपुरुषका शूरता, वीरता आदिसँग सम्बन्धित कथाहरु सुनाएर आफ्ना छोराछोरी, नातिनातिनालाई बौद्धिक, नैतिक उपदेश दिने त्यस्तै बहादुरी बन्नुपर्छ, भन्ने ज्ञान दिन्छन् ।

२.२.२ कल्पनाको प्रवलता

लोककथामा कथा कथयिताको कल्पनाले अत्याधिक स्थान प्राप्त गरेको हुन्छ । शून्य यथार्थमा पनि कथयिताको कल्पनाका माध्यमबाट सुन्दर कथाको निर्माण हुन सक्दछ । लोककथामा रोमाञ्चकता खोजिन्छ यथार्थता खोजिदैन । त्यसैले पनि कथालाई रोमाञ्चक बनाउन कल्पनाको अत्यधिक समावेश भएको हुन्छ ।

---

[१०] Funk & Wagnalls M The standard dictionary of Falkcon my the logy and legend (vol.1A-1) (New York Funge wagnal co.1949), पृ. ४०३

[११] तुलसी दिवस: नेपाली लोककथा, केही अध्ययन, (काठमाण्डौं: ने.रा.प्र.प्र २०३३) पृ.३८

२.२.३ सरलता एवं सुगमता

लोककथा भन्ने र सुन्नेकाम विशेषतः ग्रामीण अशिक्षित, नर-नारी र केटाकेटीले गर्दछन् । उनीहरुले कथा कथनको कुनै औपचारिक एवं सैद्धान्तिक ज्ञान हासिल गरेका हुँदैनन् । त्यसैले कथा कथयिताले श्रोताको उमेर र स्तर अनुरुप सरल तरिकाबाट सबैले बुझ्न सक्ने स्तरको भाषामा लोककथाको वाचन गर्दछन् ।

२.२.४ कथावस्तुको रोचकता

लोककथाको कथावस्तु विशेष गरी रोचक किसिमको हुन्छ । सिङ्गो लोककथा कथनको उद्देश्य नै मनोरञ्जन प्रदान गर्ने भएकाले श्रोताको मन जित्ने खालको कथावस्तु लोककथामा छानिएको हुन्छ । यस क्रममा मानव जीवनमा स्वभाविक रुपमा देखापर्ने रुचिकर विषय प्रेमलाई विशेषगरी लोककथाले विषयका रुपमा चयन गर्दछ । युवक-युवतीको प्रेम, राजकुमार-राजकुमारीको प्रेम आदिलाई अगाडि सार्दै चोखो प्रेमको सुन्दर कथा प्रस्तुत गर्नु लोककथाको विशेषता हो ।

२.२.५ मूल प्रवृत्तिसँग सहचार्य

मानव मनभित्र काम, क्रोध, लोभ, मोह, ठगी, माया, ममता, धूत्याँई, कपट आदि प्रवृत्तिहरु सुषुप्त अवस्थामा रहेका हुन्छन् । लोक कथाहरु लगभग यिनै प्रवृत्तिका सेरोफेरोमा रचना भएका हुन्छन् । लोककथाका पात्रहरुले आफ्ना विभिन्न प्रकारका प्रवृत्तिहरु प्रस्तुत गर्दै लोकजीवनलाई राम्रो कार्य गर्न प्रोत्साहन र नराम्रो काम गर्नेलाई हतोत्साहित बनाउँछ । यसका अतिरिक्त लोककथामा मंगलको कामना, सुख-शान्तिको अपेक्षा आदि मानवीय प्रवृत्तिका सेरोफेरोमा पात्रहरु विचरण गरेका हुन्छन् ।

२.२.६ ऐतिहासिकता

नेपाली लोककथाहरुले नेपालको इतिहास, ऐतिहासिक घटना, पुरुष र अन्य इतिहास सापेक्ष विषयलाई अंगिकार गरेको हुन्छ । विविध ऐतिहासिक पक्षलाई आत्मसाथ गर्दै तिनको सकरात्मक पक्षलाई जीवन्तता प्रदान गर्ने काम गरेका हुन्छन् । ऐतिहासिक स्थल, मठमन्दिर, देवी देवता आदिको उत्पत्ति, विकास एवं तिनीहरुप्रतिको नेपाली जनमानसको प्राचिन समयदेखिको समर्पण आदिलाई लोककथाले समेटेको हुनाले यो अर्को प्रवृत्ति हो ।

२.२.७ सामाजिकता

लोककथा नेपाली समाजको उपज नै भएको हुनाले लोककथामा नेपाली समाजको सिङ्गो तस्वीर फेला पार्न सकिन्छ । यसले समाजका मूल्य, मान्यता, आस्था, रीतिरिवाज, चालचलन आदिलाई टिप्दै सामाजिक आवश्यकता, घटना, जनभावना आदिको सिङ्गो चित्र उतारेको हुन्छ । लोककथामा समाजको चित्र उतारिने हुनाले यसलाई अर्को प्रमुख प्रवृत्तिका रुपमा लिन सकिन्छ ।

२.२.८ धार्मिक प्रवृत्ति

नेपाली समाज धर्ममा अडेको छ । प्रत्येक क्रियाकलापहरु धर्मका दृष्टिले गर्न हुने र नहुने भनी समाजले छुट्याउँदै आएको छ । ईश्वरप्रतिको निष्ठा, धर्मप्रतिको आस्था, संस्कृतिको संरक्षण आदिमा जनमानस औधी रमाउँछ । त्यसैले तिनीहरुलाई विषयवस्तु बनाएर लोककथाहरुको रचना गरिएको पाईन्छ । दैवी शक्ति तथा अलौकिक तथ्य-वस्तुको वर्णनका कथाहरुको प्रचलन हुनुको मूल कारण पनि यही हो ।

२.२.९ भाग्यवादी प्रवृत्ति

नेपाली समाज अन्धविश्वासमा विश्वास राख्ने र भाग्यवादी सर्वोपरी ठान्ने गर्दछ । कर्मलाई भन्दा भाग्यलाई विश्वास गर्ने हुनाले सबै कामहरुको सफलता र असफलता भाग्यमा निर्भर भएको ठान्दछ । नेपाली समाजले ईश्वरलाई सृष्टिको पालनकर्ता र संहारकर्ताका रुपमा लिदै सम्पुर्ण कार्यको सफलता असफलता ईश्वरको श्रेय ठान्दछ । यिनै कुराहरुलाई बोकेर नेपाली लोककथाको सिर्जना भएको हुनाले भाग्यवादी प्रवृत्ति लोककथाको अर्को विशेषता हो ।

२.२.१० अतिशयोक्तिमूलता

लोककथामा कथयिताको कथाकलाको ठूलो भूमिका रहेको हुन्छ । कथाकारले कतिपय कुराहरुलाई बढाइ-चढाइ गरी अति रञ्जित तरिकाले प्रस्तुत गरेको हुन्छ । यस्ता कथाहरु एकादेशबाट सुरु हुन्छन र सुन्नेलाई सुनको माला भन्नेलाई फुलको माला, यो कथा बैकुण्ठ जाला, भन्ने बेलामा तुरुन्त आउला भनेर समाप्त हुन्छन् ।

२.२.११ प्रकृतिमूलकता

नेपाली जनजीवन प्रकृतिसँग निकै नजिक छ । प्रकृतिको सुन्दर छहारीमा ग्रामीण जीवनमा फूल्ने र फैलाउने गरेको छ । त्यसैकारणले गर्दा हाम्रा कतिपय लोककथाहरु प्रकृतिका वर्णनमा केन्द्रित रहेका छन् । कतिपय निर्जीब प्रकृतिलाई सजीव रुपमा प्रस्तुत गरेर र फलफूल तथा वनस्पतिलाई चेतना प्रदान गरेर लोक कथाहरु

बुनिएको पाइन्छ । त्यसैले प्रकृतिको वर्णनमा आधारित हुनु लोककथाको अर्को विशेषता हो ।

यसरी उपर्युक्त प्रवृत्तिलाई हेर्दा नेपाली लोककथा विविध प्रबृत्ति र विशेषताले युक्त छ । नेपाली जनमानसको ढुकढुकी बनेर देखापरेका लोककथाले नेपाली जनसमुदायको ढुकढुकी बन्दै अगाडि बढिरहेका छन् ।

२.३ लोककथाको उत्पति

विश्वसाहित्यको इतिहासमा लोकसाहित्य सर्वप्राचीन सामाग्री मानिन्छ । त्यसकै एउटा शाखा मानिएको लोककथाको सम्बन्ध पनि मानव सभ्यता जत्तिकै प्राचीन छ । हरेक राष्ट्र र जातिसँग यसको विशाल भण्डार छ । आदिम मान्छेका अभिव्यक्तिहरु पनि पुस्तौं-पुस्ताबीच स्थानान्तरण हुदै वर्तमान सम्म आईपुगेका छन् । लोकसाहित्यमा सर्वाधिकार महत्व पनि लोककथाको छ ।

लोककथाको उत्पति सम्बन्धमा आधीकारीक प्रमाण नभएकोले लोककथाको उत्पति सम्बन्धी विभिन्न विद्वानले अनेक अनुमान लगाएका छन् । ती अनुमानित तथ्यहरुमा एकरुपता छैन । डा. कन्दनलाल उप्रेतीको **लोकसाहित्यके प्रतिमान** नामक पुस्तकमा लोककथाको उत्पतिका बारेमा अनेक सिद्धान्तको चर्चा गरिएको छ । ती यसप्रकार छन्:

२.३.१ प्रसारवादको सिद्धान्त

मानव समुदायको बसाइँ-सराइसँगै हुने भाषाको स्थानान्तरणले गर्दा नै लोककथाको प्रसार हुँदै उत्पति भएको हो भन्ने धारण यस सिद्धान्तका पक्षधरहरुको रहेको छ ।[१२]

२.३.२ प्रकृतिरुपकवाद सिद्धान्त

यस सिद्धान्त अनुसार प्रकृतिका विभिन्न रुप एवं आश्चर्यजनक वा भयङ्कर घटनाहरुलाई मानवले आफ्नो कल्पनाका आधारमा तिनलाई मानवीकरण गर्दा लोककथाको उत्पति भएको हो ।[१३]

२.३.३ मनोविश्लेषणवाद सिद्धान्त

फ्रायडवादीहरुका अनुसार यौनभाव वा आदिम इच्छाले प्रेरित रहने अचेतन मनको सन्तुष्टिका क्रममा लोककथाको उत्पति भएको हो ।[१४]

[१२] डा.कुन्दनलाल उप्रेती: लोक साहित्य के प्रतिमान ऐ.ऐ.पृ.११७
[१३] डा.कुन्दनलाल उप्रेती: लोक साहित्य के प्रतिमान पूर्ववत् पृ.११७
[१४] डा.कुन्दनलाल उप्रेती: लोक साहित्य के प्रतिमान पूर्ववत् पृ.११७ र ११८

२.३.४ इच्छापूर्तिवाद सिद्धान्त

यस सिद्धान्तका अनुसार मानवमनको इच्छापूर्तिका सन्दर्भमा साहित्य र कलाको उत्पति भएको हो भने त्यसै क्रममा लोककथाको पनि उत्पति हुन पुगेको हो ।[१५]

२.३.५ व्याख्यावाद सिद्धान्त

यस मत अनुसार कुनै पनि सानो विषयलाई बढाई चढाई व्याख्या गर्ने मानवीय प्रवृत्तिबाट लोककथा जन्मेको हो ।[१६]

२.३.६ विकासवाद सिद्धान्त

यस मतका पक्षधर टायलरका अनुसार मानवीय कल्पना र चिन्तनको प्रक्रियाले लोककथाको उत्पति भएको हो ।[१७]

२.३.७ यथार्थवाद सिद्धान्त

यथार्थपरक घटनालाई वर्णन गर्ने मानवीय प्रवृत्तिबाट लोककथाको जन्म भएको हो ।[१८]

यस सिद्धान्तमा अधिकतम सत्यता प्राप्त गर्न सकिन्छ । यो सिद्धान्त पनि पूर्णरुपबाट नभई आंशिकरुपमा मात्र लागू हुन सक्दछ ।

२.३.८ समन्वयवाद सिद्धान्त

डा. कुन्दनलाल उप्रेतीले लोककथाको बारेमा उपर्युक्त सम्पुर्ण मतहरुलाई अपूर्ण मान्दै प्रसारवाद, प्रकृति र रुपकवाद, मनोविश्लेषणवाद र विकासवादका धारणाहरुलाई एकै ठाउँमा राखेर समन्वयवादी धारणालाई महत्व दिएका छन् ।[१९]

लोक साहित्यको उत्पति सम्बन्धी जे पनि मान्यता प्रचलित छन् ती पनि आफैंमा पूर्ण छैनन् । यसरी सम्पूर्ण सिद्धान्तले कुनै पनि सत्यता पाउन सकेका छैनन् । त्यस भित्रको आंशिक सिद्धान्त भने अवश्य पूर्ण छ । त्यसैले कतिपय विद्वानहरु समन्वयवादी सिद्धान्त मान्ने पक्षमा छन् । यिनीहरुका विचारमा उपर्युक्त सम्पूर्ण सिद्धान्तको समन्वयबाट नै लोककथाको सबै सिद्धान्त बनेका हुन् र लोककथाको उत्पति र विकासको नालीबेली पनि यही नै मानिन्छ ।

---

[१५] डा.कुन्दनलाल उप्रेतीः लोक साहित्य के प्रतिमान पूर्ववत् पृ.११८
[१६] डा.कुन्दनलाल उप्रेतीः लोक साहित्य के प्रतिमान पूर्ववत् पृ.११८ र ११९
[१७] डा.कुन्दनलाल उप्रेतीः लोक साहित्य के प्रतिमान पूर्ववत् पृ.११९
[१८] डा.कुन्दनलाल उप्रेतीः लोक साहित्य के प्रतिमान पूर्ववत् पृ.११९
[१९] डा.कुन्दनलाल उप्रेतीः लोक साहित्य के प्रतिमान पूर्ववत् पृ.११७-१२०

२.४ लोककथाका तत्वहरु

जनमानसको गलागलामा रसाउँदै र रङ्गिदै आएको लोककथा लोकसाहित्यको एक विधा हो । सहजरुपमा कथाभित्रका घटनाहरु कथयिता भन्दै जान्छ र श्रोताहरु कथयिताको कथनमा उत्सुकता र श्रवणमा तन्मयता र मन्मयताको सिर्जना गर्ने केही कारकहरु कथाभित्र रहेका हुन्छन् । तिनलाई लोककथाका तत्वका रुपमा लिन सकिन्छ । लोककथाका प्रमुख तत्वहरु निम्न अनुसार भएको कुरा विद्वानहरुले स्वीकारेका छन्-

२.४.१ लोकमानस

लोक जीवनमा प्रचलित रीति-थिति र संस्कृतिको बिम्ब लोकमानस हो । साहित्यिक कथा लेखकको वैयक्तिक भावनामा बढी आधारित हुने हुँदा लोकमानसको अभिव्यक्ति गौण वा वैकल्पिक हुन्छ भने लोककथामा लोकमानसको अभिव्यक्ति अनिवार्य हुन्छ । लोककथा र साहित्यिक कथामा विभिन्न कुराको समानता पाउन सकिए तापनि लोकमानस अभिव्यक्ति हुनु-नहुनु यी दुवैको भिन्नता हो ।

२.४.२ कथावस्तु

कथावस्तु लोककथाको अर्को एक तत्व हो । लोककथा आख्यानयुक्त विधा भएकाले कथावस्तु विना लोककथा बन्न सक्दैन । सिङ्गो विश्व ब्रम्हाण्डका कुनै पनि सन्दर्भ लोककथाका विषयवस्तु हुन सक्छन् । यति मात्र नभएर अलौकिक, काल्पनिक आदि सन्दर्भलाई समेत विषयका रुपमा समावेश गरी कथोपकथन गर्ने गरेको पाइन्छ ।

२.४.३ पात्र/चरित्र

पात्र साहित्यिक कथा र लोककथा दुवै बिधाका अनिवार्य तत्व हुन् तर साहित्यिक कथामा पात्रको चयन अतिरञ्जनको सीमा भित्र रहेर गरिन्छ भने लोककथामा त्यस्तो सीमा हुँदैन । साहित्यिक कथामा पात्र-चयन चरित्र र सारवस्तुका सापेक्षमा हुन्छ भने लोककथामा मनोरञ्जनका लागि मात्र पनि हुनसक्छ । लोककथामा पात्रहरु मानवीय, मानवत्तर प्राणी र निर्जीब वस्तु पनि हुन सक्छन् । मानवीय चरित्र वा रुपमा राजा महाराजा, रानी, राजकुमार, राजकुमारी आदि र कतै गरिब, टुहुरो आदि आएका हुन्छन् भने मानवेतर पात्रका रुपमा बाघ, भालु, स्याल, खरायो, सुगा, मैना आदि पशुपंक्षीहरु पनि आएका हुन्छन् । यिनका अतिरिक्त देवी, देवता, राक्षस एवं निर्जीब वस्तु ढुङ्गा, माटो, बादल आदिलाई पात्रको रुपमा चयन गरिएको हुन्छ ।

२.४.४ संवाद

लोककथामा संवाद त हुन्छ तर त्यो शिथिल रुपमा आएको हुन्छ । यसमा उपयुक्त कथावस्तु र त्यससँग सम्बन्धित पात्रहरुलाई कथयिताले नै बढी मात्रामा व्यक्त

गर्ने हुनाले संवाद थोरै मात्र देखिन्छ । लोककथामा प्रयुक्त संवादको महत्वपूर्ण विशेषता के हो भने यसमा रहेका मानवेत्तर प्राणी र निर्जीब पात्रहरु पनि कुरा गर्न सक्षम हुन्छन् । लोककथा काल्पनिक र अयथार्थ हुने भएकाले पशुपंक्षी र निर्जीब वस्तु, पात्र पनि कुरा गर्दछन् । यस प्रकारको पात्रको संवाद अस्वभाविक र अयथार्थ भए पनि श्रोतालाई विषयले एकतमासले मुग्ध बनाउँदै डोऱ्याउने हुनाले श्रोताका लागि अस्वभाविक संवाद पनि स्वभाविक लाग्दछन् । यही मानवीय वा मानवेत्तर पात्रको संवादले लोककथा रोचक बन्ने हुनाले यसलाई लोककथाको तत्वका रुपमा लिन सकिन्छ ।

२.४.५ वातावरण

लोककथामा ग्रामीण, आञ्चलिक एवं दरबारिया वातावरणको वर्णन गरिएको हुन्छ । कथावस्तु जस्तो प्रकारको वातावरणको वर्णन कथामा गरिएको हुन्छ । वातावरण वर्णनको एउटा विशेषता लोककथामा के देखिन्छ भने विषयलाई दुरुस्त र यथार्थ पनि कथयिताले घटनासँगै वातावरणलाई उत्तिकै महत्व दिएको हुन्छ । यसले गर्दा कथावस्तु र पात्र अयथार्थ भएर पनि त्यसलाई यथार्थ नै हो भन्ने भान श्रोतामा परेको हुन्छ । वातावरणको यही जीवन्त चित्रणले लोककथा सुनौं सुनौं लाग्ने बन्दछ । तसर्थ वातावरण वा परिवेश लोककथाको अर्को महत्वपूर्ण तत्व हो ।

२.४.६ शैली

शैली लोककथाको अर्को महत्वपूर्ण तत्व हो । यसलाई भाषाशैली पनि भन्ने गरिन्छ । लोककथा विशेषगरी अशिक्षित व्यक्तिले अशिक्षित अन्य व्यक्ति एवं बालबालिकालाई भन्ने सुनाउने भएकोले यसको शैली अत्यन्त स्वाभाविक किसिमको हुन्छ । उनीहरुको बोधक्षमतालाई ख्याल राखी त्यस्तै प्रकारको भाषा र शैलीको प्रयोग गरिएको हुन्छ । यो अत्यन्त सरल, सहज र गतिशील हुन्छ । यही सरलता, सहजता र गतिशीलताका कारणले गर्दा काथाको शैलीमा कतै कृतिमताको गन्ध पाइँदैन । सहज, संप्रेष्य र बोधगम्य भाषा र सुमधुर शैलीका कारण लोककथाको भाषा कर्णप्रिय र शैली रोचक किसिमको हुन्छ । यसको वर्णनका क्रममा कथाको आरम्भमा अतीतको परिवेशलाई उभ्याएर रोचक बनाइएको हुन्छ, बीचमा व्यापक विस्तार हुन्छ । यही सरलता, सम्प्रेष्यता तथा आदि, मध्य र अन्त्यको उपयुक्त संयोजनले लोककथा प्रभावकारी बन्न पुग्ने हुनाले यसलाई लोककथाको महत्वपूर्ण तत्व मानिन्छ ।

२.४.७ उद्देश्य

उद्देश्य लोककथाको अर्को महत्वपूर्ण तत्व हो । नेपाली समाजमा यसले लामो समयदेखि जरा गाड्दै आउनु र सधैंसबैलाई उत्तिकै प्यारो लाग्नुको मूल कारण यसबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन हो । तसर्थ लोककथा मूलतः मनोरञ्जनको उद्देश्यले वाचन-श्रवण

गरिन्छ । यसका अतिरिक्त यसबाट धार्मिक-नैतिक शिक्षा वा उपदेश पनि प्राप्त गर्ने उद्देश्यले लोककथा सुन्ने गरिन्छ । तसर्थ यसलाई लोककथाको अर्को तत्वका रुपमा लिन सकिन्छ ।

यिनै विभिन्न तत्वहरुको उपयुक्त संयोजनका माध्यमबाट लोककथाको निर्माण हुने र यिनै तत्वले वाचक र श्रोतालाई मन्त्रमुग्ध पार्दै लग्ने हुनाले यिनलाई लोककथाका प्रमुख तत्वका रुपमा लिने गरिन्छ ।

२.५ लोककथाको संकलन र अध्ययन परम्परा

लोककथाको इतिहास मानव सभ्यताको इतिहाससँगै गाँसिएको छ । अतः मानव सभ्यताको विकास सँगसँगै यस विधाको पनि विकास भएको हो । शुरुमा मौलिक रुपमा संरक्षित तुल्याउन थाल्यो ।

लोककथा श्रुतिकथन परम्परामा आधारित हुने हुँदा यसलाई दन्त्यकथा पनि भन्ने गरिन्छ ।[२०] वक्ता सामाजिक परिवेशको उपज हुने हुँदा नेपाली लोककथामा वेद, उपनिषद, पुराण, रामायण, महाभारत, पञ्चतन्त्र कथासरित्सागर, बृहत्तकथा, बौद्धजातक कथामाला आदिको परम्परा एवं प्रभाव पनि पाइन्छ ।[२१] यही क्रममा नेपाली लोककथाको प्रारम्भिक विन्दुमा गुणाढ्यको बृहत् कथालाई लिन सकिन्छ । बृहतकथा पछि **पिनासको कथा** (१८७२), **मुन्सीका तीन आहान** (१८७६), **भानुदत्तको हितोपदेश मित्रलाभ** (१८३३), **वीरसिक्का** (१९४६), **मोतीराम रचित तीजको कथा** (१९४८), **प्रल्हाद भक्तिकथा** (१९४८), **स्वस्थानी व्रतकथा** (१९४८), **अचम्मका बच्चाको कथा** (१९५५), **अपूर्वमैयाको कथा, बालचन्द्र शर्माका गुलबकावली, हात्तीमताइको कथा** (१९८१), **सुन्नेकथा, सिंहासन बत्तीसी** (१९८२), **हरिश्चन्द्रको कथा, वीरवल कौलुक** (१९८२), **तोतामैनाको कथा** (१९८४), **मधुमालतीको कथा** (१९९६), **लालहीराको कथा** (१८८८), **प्रेमसागर** (१९५२) आदि केही आख्यानात्मक संस्कृत एवं संस्कृतेतर परम्पराबाट लोककथाको धारालाई प्रभाव पार्नेगरी भित्रिएका देखिन्छन् ।

संस्कृतमा प्रचलित लोककथाहरुका साथसाथै अरबी, फारसीमूलका लोक कथाहरुले पनि नेपाली लोकजीवनमा भित्रिएर नेपाली लोककथाको परम्परालाई प्रभावित तुल्याएका छन् ।त्यस्ता लोककथाहरुमा गुलाबकावलीको कथा, हात्तीमताइको कथा, अलादिनको चिराग आदि उल्लेखनिय रहेका छन् । यस्तो हिन्दी तथा वंगालीमा प्रचलित अकवर बीरवलका कथाले पनि नेपाली लोककथा परम्परालाई प्रेरित एवं

[२०] तुलसी दिवसः नेपाली लोककथा, (काठमाण्डौंः ने.रा.प्र.प. २०३२) पृ.६
[२१] तुलसी दिवसः नेपाली लोककथा, ऐजन पृ.

प्रभावित तुल्याएका छन् । यसरी नै जापानी र अंग्रेजीका अनुवादित लोककथाहरुको प्रकाशनले पनि नेपाली लोककथाको परम्परालाई महत्वपूर्ण योगदान दिई आएका छन् ।[२२]

तर लोकव्यवहारमा प्रचलित लोककथाहरुको संकलन भने विक्रमको बिसौं शताब्दीको अन्तिम दशकमा हुन्छ ।[२३] बोधविक्रम अधिकारीद्वारा सम्पादित १२ लोककथाहरुको संग्रह **नेपाली दन्त्यकथा** (१९९६), आजसम्मको एउटा प्रसिद्ध संकलन हो । यसपछि ललितजङ्ग सिजापतीको **दन्त्यकथामाला** (२००३), **नेपाली ऐतिहासिक कथासंग्रह** (२००८), सुवर्णशमशेर ज.ब.रा.को **दन्त्यकथा** (२००५), शिवमणि र अमरमणिको **कथाकहानी** (२०११), काजीमान कन्दङ्वाको **आठकथा** (२०१०), जुजुमान कुस्लेको **सुनौलाकथा** (२०१६), **बादलकी रानी** (२०१६), इमानसिंह चेम्जोङ्गको **किराती लोककथा** (२०२१), करुणाकर बैद्यको **नेपाली दन्त्यकथा संग्रह** (२०२२), गोबिन्द चातकले हिन्दीमा लेखेको नेपालको लोककथा (१९६५ ई.), ललितजङ्ग सिजापतिको **नेपालका लोककथा** (२०२४), पासाङ गोपर्माको **बुहारी** (२०२४), करुणाकर बैद्यको **नेपाली लोककथाहरु** (२०२८) प्रकाशित भएका छन् ।

नेपाल राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठानबाट **नेपाली लोककथा** (२०३२), तुलसी दिवसका सम्पादनमा प्रकाशित भयो, **हाम्रो संस्कृति** पत्रिकाले लोककथा विशेषांकहरु प्रकाशित गरी चार माला निकालेको छ । **कर्णाली लोकसंस्कृति : खण्ड ५** (२०२८) मा प्रदीप रिमालले बालकथा लगायत १० कथाहरु संकलित गरेका छन् । तुलसी दिवसका लोककथा सम्बन्धी लेखहरु संकलित **नेपाली लोककथा : एक चर्चा** (२०३३) प्रकाशित भएको छ । मधुपर्क मासिक पत्रिकाले **लोककथा अङ्क** २०५९ भदौमा प्रकाशन गरेको छ ।

धर्मराज थापा र हंसपुरे सुवदीद्वारा संयुक्त रुपमा लेखिएको **नेपाली साहित्यको विवेचना** (२०४१) मा लोककथा बारे चर्चा छ । कर्णशाक्य र लिण्डाग्रिफिथबाट काठमाण्डौं र वरिपरिका ६१ कथा संकलित छन् । मोतीलाल पराजुलीले **नेपाली लोककथाका अभिप्रायको अध्ययन** (२०५५) मा बिद्यावारिधि गरेका छन् ।

नेपाली लोककथाको अध्ययन गर्ने परम्परालाई हेर्दा नेपालको हिन्दु, बौद्ध-परम्पराका साथै बिभिन्न जनजातीय परम्पराका कथाहरु समाजमा परम्परामा हस्तान्तरित हुँदै आएका छन् । लोककथालाई मौखिक परम्पराबाट ग्रहण गरी संकलन र प्रकाशन गर्न थालिएको बि.सं. १९९६ देखि नै हो ।[२४]

---

[२२] तुलसी दिवसः नेपाली लोककथा, पूर्ववत, पृ.६-७

[२३] डा. चुडामणि बन्धु : नेपाली लोकसाहित्य, (एकता बुक्स डिस्ट्रिव्युटर्स, काठमाण्डौं) पृ. २९४

तेस्रो अध्याय

३. ओखलढुंगा, बुङ्गनाम भेगमा प्रचलित लोककथाहरुको अध्ययन र संकलन

३.१ ओखलढुंगा जिल्लाको परिचय

ओखलढुङ्गा जिल्लाको नामाकरणका बारेमा निम्न धारणाहरू रहेको पाइन्छ : महाभारत कालमा भीमले यहाँ रहेको ओखल जस्तो गाहिरो खोपिल्टो ढुंगामा मुसलको सहायताले धान कुटी खाएकाले यहाँको नाम ओखलढुङ्गा रहेको जनविश्वास छ। मल्लकालीन समयमा राजा लक्ष्मीनरसिंह मल्लले राज्य विस्तारको क्रममा काजी भीम मल्ललाई यस भेगमा पठाई उनको फौजले किराँतहरूलाई लखेटी लुटेको धान यहाँको ठूलो ढुंगाको ओखलमा कुटी खाएकाले त्यही ढुंगाको ओखलको नामले यस ठाउँको नाम "ओखलढुङ्गा" रहन गएको हो भन्ने जनश्रुति पाइन्छ। उक्त ढुगाको ओखल हालको ओखलढुङ्गा जिल्ला अन्तगत ओखलढुङ्गा गाविस वडा नम्बर ६ (हाल सिद्धिचरण नगरपालिका) मा सिद्धि□□□ पार्कसँगै जो सुकैले अवलोकन गन सक्ने गरी सुरक्षित रूपमा राखिएको छ।

भौगोलिक विभाजन

□□□□□, □□□□□, □□□□□□□□, □□□ङ्ग□, टारबेसी आदि विविधतायुक्त □□□□□ स्वरूप भएको यस जिल्लालाई मुख्य रूपमा तीन क्षेत्र □□, □□ □□□□ □ □□□□ □□□□ □□□□ □□ □□□□

प्रमुख नदीनालाहरू

□□□□□ □□, □□□□□ □□, □□□□□, □□ङ्ग□□□, □□□□□□□, सिस्नेखोला, □□□□□□, □□ङ्ग□□□, □□□□□□□, □□□□□□, □ङ्ग□□□, □□□□□□, □□□□□□, □□□□□, □□□□□□, □□□□ङ्ग□□□□□, □□□□□□, □□□□□□□□, सेप्लीखोला, खातखोला आदि।

झरना

□□□□ □□□□ (□□□ □□□□)¸ □□□□□□□□□ (□□□ □□□□) प्र□□ रू□□□ □□□□ □□□ अन्य झरनाहरूमा सेप्ली, □□□,□□□, □□□,न्याउले आदि पर्दछन्।

जनजाति तथा धम

क्षेत्री¸ ब्राह्मण¸ बैश्य र सुद्र जस्ता बिभिन्न जनजातिहरुको □श्रि□ रू□□□ □□□□□ भएका मुस्लिम बाहेक प्रचलित विश्वका बिभिन्न धर्म मान्ने जाती एवं समुदायको □□□□□ □□□□ङ्ग□□□ □ङ्ग□□□ □□□□ अवस्थित सि.□.□.□.¸ □□□□□□ □ □रू□श्व□ □.□.□.रू □□□□□ □□□□ □

प्रमुख धार्मिक क्षेत्रहरू

ओखलढुङ्गा जिल्लाको विलन्दू गाविस वडा नम्बर □ □□ □□□□ □□□□ (श्री □□□□□□□ □□□□) चिसङ्कु गढीमा रहेको कोटकी कालिकादेवीको मन्दिर, □□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□ □□□□□□□, □□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□ □□□□, □□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□, पोखरे गाविस वडा नम्बर □ □□ □□□□ □□□□ □□□□ □□□□, □□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□,

[illegible] मा रहेको सिंहदेवीको मन्दिर, नमदेश्वर महादेवको मन्दिर, [illegible] गाविसको ठूलीवंशीमा रहेको महादेवको मन्दिर र खोदम्पाका [illegible], [illegible], बनालू गाविस वडा नम्बर [illegible], [illegible] बजारमा रहेको रघुविरेश्वर महादेवमन्दिर, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], गणेश मन्दिर आदि यस जिल्लाका प्रमुख धार्मिक क्षेत्रहरू [illegible]

३.२ ओखलढुंगा, बुङ्गनाम भेगका लोककथाको बर्गीकरण

लोकसाहित्य अन्तर्गत नेपाली लोककथाको अध्ययनका केही अध्येताहरुले बिभिन्न क्षेत्रका लोककथाको अध्ययन गरेको पाईएता पनि ओखलढुङ्गा बुङ्गनाम भेगका लोककथाहरुको यथार्थ बर्गीकरण बिस्तृत रुपमा गरेको पाईदैन । नेपाली लोककथाहरुको ब्यापक संकलन र अध्ययनको कमी हुनाका कारणले ओखलढुङ्गा बुङ्गनाम भेगमा प्राप्त लोककथाहरुलाई बिषयबस्तु र उद्देश्यका आधारमा निम्नलिखित पाँच भागमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ ।

१. उपदेशात्मक लोककथाहरु

२. सामाजिक लोककथाहरु

३. धार्मिक लोककथाहरु

४. प्रेमप्रधान लोककथाहरु

५. मनोरञ्जन सम्बन्धी लोककथाहरु

३.२.१ उपदेशात्मक लोककथाहरु

नेपाली समाजमा चलेका अनेकौं सानाठूला कथाहरुमा मानव कल्याणको निमित्त बिभिन्नि प्रकारका उपदेश भरिएका हुन्छन् । यस्ता कथाहरुबाट प्रायः अप्रत्यक्ष रुपले शिक्षा मिलिरहेको हुन्छ तथापि तिनलाई देख्दा यस्तो आभास हुँदैन तिनको निर्माण उपदेश दिनकै लागी भएको हो । यिनको माध्यमबाट गृहकलह र सामाजिक कुरीतिबाट बच्न महत्वपूर्ण प्रेरण पाईन्छ । ती लोककथाहरुमा अन्त्यमा गएर कर्तव्यपालन, परोपकार, सत्य, दया, धर्म, न्याय, त्याग, तपस्या, सहनशील, सन्तोष, उत्साह, उमङ्ग आदि असल गुणको विकास गर्न तर्फ कथाले प्रेरित गरेको हुन्छ । असल काम गर्नेको विजय र खराब काम गर्नेको पराजय देखाउँदै पुरस्कार र दण्डका माध्यमबाट उपदेश दिने उद्देश्यले रचना गरिएका कथाहरु यस अन्तर्गत पर्दछन् । यस अध्ययन पत्रको परिशिष्टमा संकलित निम्न शीर्षक भएका भएका लोककथा उपदेशात्मक लोककथा हुन्: **लोभको परिणाम** (क.सं. २), **अल्छीको परिणाम** (क.सं.३), **चिन्ताको परिणाम** (क.सं. ११), **संगतअनुसारको आचरण** (क.सं. १२)

३.२.२ सामाजिक लोककथा

यिनमा विभिन्न प्रकारका कुरीतिबाट उत्पन्न भएका घटनाहरुसित सम्बन्धित कथाहरु समावेश हुन्छन् । यिनमा विशेषगरी घरझगडा (सासु-बुहारी, नन्द-आमाजु र जेठानी-देउरानी आदिका झगडा) र दुश्चरित्र अनि लम्पट साधु-सन्तको करनी, अयोग्य राजपुरुष (अयोग्य वा भ्रष्टचारी मन्त्री) को कारणबाट प्रजाले दुःख पाएको, बाल-बिबाह, अनमेल बिबाह, बहुबिबाह, विजातीय बिबाह र दाइजो आदीको निन्दा पनि लोककथामा पाइन्छन् । योग्य वा निरपराध व्यक्ति अयोग्य दुष्टव्यक्तिको फन्दामा परेर दुःख पाएको देखाइन्छ । सामाजिक कथाहरुमा ती कथाहरुले आफ्ना विशेष स्थान राख्दछन । तिनमा मुख्य रुपले र नायक गौणरुपले भयानक परीक्षा दिन्छन् । यस्ता परीक्षाहरुमा प्रायः सामाजिक र व्यक्तिगत चरित्रलाई प्रधानता दिईन्छ । जुन नायक-नायिकाको चरित्र ठीक छ भने ती नायक नायिका यस्ता कठोर परीक्षामा उत्तीर्ण भएका देखिन्छन् । यस अध्ययन पत्रको परिशिष्टमा संकलित कथाहरु मध्ये **लोभले काल निम्त्याउछ** (क.सं.५), **किसान र सुनको अण्डा** (क.सं.६), **तीनवटा बरदान** (क.सं.८), **चिन्तको परिणाम** (क.सं. ११) , **छट्टु भान्जा** (क.सं. १३) यस अन्तर्गत पर्ने कथाहरु हुन् ।

३.२.३ धार्मिक लोककथा

यसमा जप-तप, ब्रत, उपवास र तिनबाट प्राप्त भएका उपलब्धिहरु एकत्र गरिएको हुन्छ । सुखको कामनाको निमित्त बताइएका यी ब्रतकथाहरुबाट उपदेश ग्रहण गरी सम्बद्ध पर्वको अवसरमा नारीहरु ब्रत पालना गर्दछन् । आफ्ना पुत्र, दाजुभाइको कुशलता र सम्पन्नता प्राप्ति गराउनु नै यिनको मुख्य लक्ष्य हुन्छ । यस अध्ययन पत्रमा संकलित कथाहरु मध्ये निम्न कथाहरु धार्मिक लोककथा हुन्: **लोभी पुजारी** (क.सं.४), **सातमासाको माछा** (क.सं. १०)

३.२.४ प्रेमप्रधान लोककथा

यस्ता कथाहरु पनि धेरै पाइन्छन् । यिनमा मुख्यरुपले आमाको छोराका प्रति, छोराको आमाका प्रति, पत्नीको पतिका प्रति, पतिको पत्नीका प्रति, अनि दाजु-बहिनी, दिदी-भाईहरुको परस्परको प्रेम देखाइएको हुन्छ । प्रायः यस्ता सबै कथामा वर्णित प्रेम कर्तव्य र निष्ठामा आधारित हुन्छ । केही कथामा त जन्मजन्मान्तरको पल्लवित भएको देखाइन्छ । यस अध्ययन पत्रमा संकलित कथाहरुमा- **गुराँसका सात फूल** (क.सं. ७), **राजा उदयचन्द्र र रानी मनकोइला** (क.सं.१५) प्रेमप्रधान लोककथा हुन् ।

३मनोरञ्जन सम्बन्धी लोककथ ५.२.

□स□ □□□रु□ □□ख□ □□श□ □□ □□□□□□□□□□स□□ि□स□□ □□□□ □ □□□□ बालकाहरु एकैपटक सुन्नासाथ कथा सम्झीराख्दछन । यस्ता कथा प्राय साना आकारका हुन्छन्। □□□□□रु□ □□□□, □□□□ ,स□□, न□□□□□□, □□,□□□, □□,□□□,□□,□□□, □□□,□□□□□□□ आदिसत सम्बन्ध राख्ने यि कथाहरु संग बालकहरुको बढी मनोरञ्जन हुन्छ । यिनमा बताईएका बिषय गुम्भिर पनि हुन्छन् । तर शुरुमा हल्का हुन्छन् । यस अध्ययनपत्रमा सङ्कलित लोककथा मध्ये निम्न लोककथाहरु मनजोरञ्जन सम्बन्धि लोककथहरु हुन् "□□□□ □□प□ □ भ□□□□□ □ढी ,(□.□□)□□□□□ □□□ □□□)□,(□.□□□□ □□□□□□ □□□□ (□□.□□)□□ स□□)□(□□.□□" □

३ ओखलढुङ्गा बुङ्गनाम भेगका लोककथाको बिश्लेशण ३.

लोक संरचना माफत जनगलामा भिजेको र परम्पारत बन्दै आएको कथा नै लोककथा हो । लोककथा सहज रुपमा जन्मिन्छ । यो सहज बोध गम्य हुन्छ अत सहजता यसको पारचायक तत्व □□ □ □□□ □□□ □□ □□□□□ निमाण वा संरचनामा केहि निश्चित तत्वको भुमका हुन्छ । ती □□□□ त□□□ □□□□ □□□□□ □ध□□□□रु□ □□□□□ □□ रु□□ □□□□ □ □श्रीराम शमाले . लोककथाको कथावस्तु पात्र कथोपकथन चित्रचित्रण वातावरण शैली र उद्धेश्यलाई लोककथाका तत्व सत्येन्द्रले लोकमानस कथारुप पात्र अभिप्राय सामान्य ढटना संढटना कथा .मानेका छन् । त्यस्तै डा □□□□ □□□□दृष्टी अलङ्करण वावतावरणलाई लोककथाका तत्व भनि चिनाएका छन् । त्यस्तै हंसपुरे सुवेदीले लोककथाका तत्वहरु कथानक पात्रहरु मनोरञ्जन मौखिक भाषा शैली दृष्टिबिन्दु हुन भनेका □□□

सरी लोककथाका तत्वका वारेमा बिभिन्न मत भेटिएकाले यहाँ पोखरेली लोककथालाई □ □□□स□□□□्र र चारत्रचित्रण वातावरण भाषा हशैली उदेश्यका आधारमा बिशुलेषण गरुने काम □□□□□ □ □

३ ३.१.कथावस्तु

कथावस्तुका दृष्टिले लोककथा सम्पन्न हुन्छन् । यहाँ कतै ईतियहाल धम र □स□□□□ मुलक पाईन्छ । कतै अर्ती र उपपदेहरु पथप्रदशक बन्दछन् । अनि कतै पशुपंक्षीहरु मान्छे झै नितशासुत बसाल्छन् शिक्ष दिक्षा दिन्छन् । यस बाहेक कतै मानावय वैशिष्ट्य प्रदशन पनि पाईन्छ । □□□मान्छे मान्छेका बिशेष स्वभाव र प्रावत्तिहरु अतमानावय रुपहरु साहस र बहादुरीहरु आदी कुराहरु देखाईन्छन् । त्यस्तै दैवीघटनावली राक्षस□क्षस□□□ □ -ि□□रु □□□रु□□ □ □□□□ € आदि वनस्पतिका प्रसङ्गहरु आदी पनि कथावस्तका बिषय बन्न पुगेका हुनसक्छन् ।

□ □ □□□स□□त्र □□□□स□□ □□□□ □□□□ □□ □□□□ प्र□ रु□□ □□□□□□□ विषयवस्तुको स्वरुप उदेश्यम्लक मनोरञ्जनमुलक नैतक धामीक के कस्तो छ अध्ययनको एउयट□ बिन्दु हुन सक्छ । अकीतर लोककथा साहित्यक कथा झै चारत्रप्रधान नभएर घटनाप्रधान हुने गदछ भने यसको मुल कथावस्तु र प्रासंगिक वा अट गाभित कथावस्तु हुनुपन हुन्छ अत यिनै □□□□ यहाँनर स्वरुप मुल कथावस्तु प्रासंगिक कथावस्तु गारे तिन वटा उप शिषकमा यस शोधपत्रमा सङ्कलित लोककथाका कथावस्तुलाई हेन काम गारेन्छ।

क : शीर्षक १.सं.बाघको घमण्ड वर भ्यागुताको बुद्धी

कस्वरुप (

□□त्र □□□ □ भ्□□□□□□ □□□ □न्न प्रस्तुत कथा शिक्षामुलक छ । यस कथामा मानवेत्तर सोहने भएतापनि कथा उपदेश शिक्षामुलक छ ।

खमुल कथावस्तु (

बाघले जंगलमा सबै जनावरलाई आफ्नो बलको वघमण्ड देखाउथ्यो । सबैजनावर बाघसंग हार खाएका थिए तर भ्यागुतोलाई भने बाघको घमण्ड मन परेको थिएन । बाघले एकदिन □□□□□□□□□□ □□□□□□ □ भनुदा लवान र चाडै दौडिने कोहि छैनन भनि घमण्ड देखायो भ्यागुतालाई रिस उठ्यो वर म दौडिन तयार छु भनेर दौड शुरु भयो भ्यागुताले दौड जित्यो तर बाघले फेरी अर्को प्रतियोगिता गन भनेर ढुङ्गा फाल्ने प्रतियोगिता राख्यो चतर बाघको घमण्ड भ्यागताको बुद्धी सामु केहि □□□ । भ्यागुताले प्रतियोगितामा विजय प्राप्त गऱ्यो □

ग□ल्□□ि□□ □ : **प्रासंगिक कथावस्तु (**○□ □

क्र : □□□□ □.□□□□□□□ □ि□□□

स्□रु□

प्रस्तुत कथा सामाजिक अन्ध परम्परामा आधारित छ । यउस कथा आफुसँग भएका बिलाप प्राप्त हुन्छ भन्ने सन्देश यस कथाले वस्तुबाट सन्तुष्टी लिनुपछ । अन्यथा लोभले लागभ लाभले ि□न्□ □

□□ □□□□स्□□

एउटा गाउमा मामा र भान्जवा बस्दथे । भानिज असल थियो भने मामा ईश्यालु स्वभाको थियो । भाजिले मामाकफ छोरी मन पराएको हुन्छ भानिजको पैसा छेन बाखो पाए छोरी दिने कुरा गछ । छोरी दिएर बाखो लिएर। जानुछ बाखोले पैसा छेन कुरा भएन उ रिसाएर भान्जाको घरमा आउछ भान्जाले छल गछन छललाई मामा पत्याउछन फल सुवरुप उसले स्वास्नी माछ अन्त्यमा पैसाकै लोभ गदा वउसको जिवन समाप्त हुन्छ ।

प्र□ि□□ □□□स्□□

भान्जालाई बोराम राखेर फालुन लाग्ने क्रममा मामालाई पि□□ □ग्□ त्□□□□□ □□□ चढेर भलादमी आएको चाल पाएर भान्जाले एक्□□स्□□ □□□ □न्□□,□□,○□ □□□□□ □□□ □ल्□ पाउछु भनुछ र सबै कुरा बाहिर राखेर भलदादमी बोरा भित्र पसुछ मामा आएर त्यसलाई भिरबाट □□ि□न्□ □

□अल्छिको परिणाम □.□□

□स्□रु□ (

प्र□स्□ कथा पुण रुपमा मनोरञ्जनमुलक छ । कथाको एकपात्र भुन्टेले ठुलोबडाकले भनेको कुरा हेल्चक्राई नगरी असल मन लगाएर काम गनुपछ भन्ने भुन्टेको मनमा आएको परिवतनले कथा मनोरञ्जनमुलक सिद्ध हुन्छ ।

□ □□ □□□स्□□(

प्रस्□□ □□□□ □न्□ भुन्टेको आमा र हजुरआमा गरी □□ □त्र प्र□□ □□□□ हजुरआमा विरामी भएकोले आमाले भुन्टेलाई डाक्टर लिन पठाउछीन भुन्टे खेलेर बस्छ एकोछन पछाफि आमाले पनु पठाउछिन भुन्टे केहि पर पुगेर जुत्ता नभएकोले घर फर्केर फेरी खेलिरहेको छ । आत्तमाले देखिपछि फेरि डाक्टरकहाँ जान्छ । डाक्टर घरमा हुदैनन् □न्□□□□□□ □□□□□□□□□□ । एकघण्टा पछि डाक्टर आउर औषधि दिएर तिमि घर गएर औषधि खुलादै गर म आउछु भनुछ भुन्टे खोलामा लड्छ कपडा खोलेर सुकाउछ त्यसैबखत साथि आउछ कति बजुयो भनेर भुन्टेले सोद्धा □ बज्यो भन्ने सुनेर हतारिदै घर पुग्छ बाहिर एम्बुलेन्स देख्छ ।

प्र□□ □□□स्□□□□□□□ □□ □:

□□□□□□□ □.□□

□स□रु□ (

प्रस्तुत कथा लोभि पुजारी मा पुजारीले लोभ गरुनाले पाएको समुपण सम्पत्ति गुमाउछ लोभले लाभ लाभले विलाप हुन्छ भन्ने सन्देश दिएको छ । कथाको सुवरुप सामाजिक छ ।

□□□ □□□स्□□(

प्रस्□□ □□□□ □□ जना गरिब पुजारी मन्दीरमा उठेको चामल र पैसाले खच चलाउदै आएको थियो । मन्दीर भत्कन लागेकोले बनाउन पायी भनेर शिवको ध्यान गन थाल्यो। शिव खुशी भएर वरदान दिए । शिवले दिएको बरदान अनुसार पैसा प्रापेत भए पनि पुजारीले मन्दीर नबनाई आफ्नो घर मात्र बनायो त्यसकारण शिव रिसाएर श्राप दिनुभयो पुजारीको स्थिती पुन पहिलेकै अवस्थामा पुग्यो पुजारी पश्चापमा पर्यो ।

□प्र□ (□ □□□स्□□ □□□□□ □□ □

□□□□□□□ □म्□□□□ □ : □.□□

□स□रु□ (

प्रस्तुत कथामा दुईजना दाजुभाई छन् भाई बुद्धिमान र स्वाभिमान छ भने दाजु लोभी र □□□□ □ □□□□□ □□ □□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□ □ □□□□ □□ □□□ □□ □□□□ □□ □□□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□ □स्□□ □□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□ □□न्न □□□□ □

□□□ □□□स्□□(

□□ □□□□□ □□□□□□ □□□ □ □□□□□□□ □□□□□ □□□□ □□□□ □□□□ □□□□□□ □□□□कव घरमा एकगेडी पनि चामल नभएर पहाडतिर लाग्छ । बाटोमा भेटिएको बुढोको अति अनुसार भाईले मनचिन्ते जाँतो प्राप्त गदछ । यस प्रकार भाईचाहि धनी भएर छिमेकी र दाजु समेतलाई भोजखान निम्ता गदछ । दाजुले भाई कसरी धनी भयो वभवनेर चियो चर्चा गदछ । भाई □□ □□□□ □□□□ □□ □□□ □□□ □□□ □□□ □□□ □□□□ □ □□न्द्र□ □□□ □□ □□□ □□ □□□ जाँतो घुमायो नुन आयो तर बन्द गन नजानेकोले नुनको बोझले जाँतो सहित ढुङ्गा डुब्यो । यसरी □□□□□रु□ □□□□□□ □म्□□□ □

□□□□□ □ उल्लेखनिय केहि पनि : प्र□□□ □□□स्□□(

[illegible] : [illegible]

[illegible] स[illegible] (

[illegible] अण्डा पाउने कुखुरालाई मारेर सबै सुन निकाल्ने उद्धेश्य राख्दा कुखुराको पेटमा केही नभएकेले "[illegible] [illegible]" भन्ने अवस्था पनि पाईन्छ ।

[illegible] स[illegible](

किसान र सुनको अण्डा कथाको मूल कथावस्तु हेदा एकादेशमा रामे नाम गरेको किसान र उसकी स्वास्नीले कुखुरा पालन गरेर बसेका थिए । कुखुरा मध्ये एउटाले सुनको अण्डा पारेको थियो त्यो कुखुराले हरेक दिन एउटा एउटा सुनको अण्डा पादर्थ्यो । त्यसै बेलामा रामेकी श्री[illegible] किलो भन्दा बढी सुन छ भनेर काटेर झिक्ने विचार गरे । कुखुरा काटेर हेदा केही फेला परेन । यसरी धनी हुने सबै मौका लोभले गदा गुमाए [illegible]

[illegible] प्र[illegible] स[illegible](

[illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] स[illegible] (

प्रस्तुत कथामा विक्रम नाम गरेको केटा ले गाह्रो र साहसलो काम गरेकोले ([illegible]त्र) राजाले उसलाई ठूलो धनराशी पुरस्कार दिए । विक्रमको भाग्यमा आकस्मिक परिवतनले कथा [illegible]ज्ञ[illegible]

[illegible] स[illegible](

विक्रम अल्छी थियो त्यसकारण बाबु आमाले ठालुकहाँ पठाईदिए त्यसपछि ठालुले पनि जंगलतिर पठाईदियो । जंगलमा झुपडी थियो त्यही नै विक्रम बस्न थाल्यो र पात बेचेर गुजारा चलाउँदै थियो । हात्तीको दाह्राले उसको भाग्य चम्काईदियो अप्सरा जस्ती स्वास्नी पायो यो कुरा [illegible]सुनेर सिपाही पठाएर सात वटा गुराँसका फूल ल्याउन अन्हाए त्यसले गदा विक्रमलाई पीर [illegible] खाना खान पनि मन नगरेकोले स्वास्नीले सोधी विक्रमले राजाको आदेश सुनायो त्यसपछि स्वास्नीले उपाय बताईदए अनुसार विक्रम पहाडतिर लाग्यो तर गुराँसको फूल फेला परेन । त्यसै [illegible] सात वटा परी आएर नुहाउन लागेको बेलामा विक्रमको चतुन्या[illegible] ल्याएर राजालाई बुझायो । यस्तो साहसलो काय देखि राजा खुशी भए । ठूलो धनराशी विक्रमलाई [illegible]स[illegible]

[illegible] प्र[illegible] स[illegible](

[illegible]

□□□□□□□ □□□□□ : □ .□□

□ स्□रु□ (

प्रस्□□ □□□ □□□□□ □□□ □ □ □□□□□ प्र□□□□□□□□□ □□□□□ □□ (प्र□□ □□त्र) आफ्ना ईच्छा पुरा गन मौका पाउँछ । यसरी हेदा कथा मनोरञ्नात्मक पनि छ ।

□ □□ □□□□स्□□(

प्रस्तुत कथामा प्रमुखपात्र मान बहादुर अन्धो तर मिहेनती थियो । उसको आमा र स्वास्नी पनि थिए । उसका सन्तान भएका थिएनन् । त्यसकारण उसले गणेशको प्राथना गरेको थियो । एकादिन खुशी भएर बर माग भन्दा उसले के माग्ने ? भनेर माग्न सक्दैन आमासंग सोध्न जान्छ आमाले धेरै धन सम्पत्ति माग्नु भनिन् उसलाई पीर पर्‍यो □ □□□□□□ □□□□□□ □□न्□□□□□ □□ □□□□□□□□□ □□□□ □□ □□□□ □□□ □□□'□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□ त्□त्र□ □□□□□ □□□'यसरी मनेले गणेशबाट उक्त बर पाएर खुशी जीवन वितायो ।

□ प्र□□□□ □□□□स्□□(

□ल्□□□□□ □□ □

□ □□□□□□ □□□□□□□ : □ .□□?

□ स्□रु□ (

प्रस्तुत कथामा सम्पुणपात्र मानवेतर मात्र छन् । दुई बाँदर र दुई गोही मध्ये बाँदर चतुर र गोही दुष्ट छन् । फलफूल खाने लोभ गरेर बाँदर पारी जाने विचार गदछ । त्यही मौका पारेर गोहीले बौदरलाई खाने योजना गदछ तर योजना बुद्धिमानी पुवक लागु नगनाले गोही बाँदर□□ खान नपाएर पश्चातापमा पदछन् । यसरी घटनाहरुको समायोजन कथा उपदेश मूलक र मनोरञ्नात्मक □ □

□ □□ □□□□स्□□(

प्रस्□□ □□□ □□□□□□ □□त्र □□त्र □□□□□ □□□□ □ □ □□□□□ □□□□ □□□□ □ □□□□□ गोही बस्दछन । फलफूल पनि थुप्रै थिए तिनै फलफुल खान्थे । एक दिन गोहीले □□□ ध्□□□□□□□ छन् त्यहाँ गएर तपाईहरुले खानुहोला भन्दछन् । बाँदर पारि गएर धेरै फलफुल खाने लोभले गोहीको बुई चढेर पारी जाँदै थिए । त्यस क्रममा गोहीले बाँदरलाई तालको बीचमा खाने विचार गरे । चतुर बाँदरले बुद्धिपुवक लागु गनुपछ र कसैलाई छिट्टै विश्वास गनुहुदैन भन्ने शिक्षा दिन्छ ।

□ प्र□□□□ □□□□स्□□(

□ल्□□□□□ □□ □

□□□□□□□□□ □□□□ : □□ .□□

□ स□रु□ (

मान्छे आफुमात्र अगाडी बढ्न चाहन्छ । अरु पनि सँगै उठे भने तिनीहरुको डाहाले अरुलाई बिगान र आफु समेत बिग्रन चाहन्छ । यस कथामा सोझो दाजुलाई □□□□□□□ □□□ □□□ □□□□□ □ □ □□□□□ □□□□□□□□□ □□□□ □□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□ □□□□ □□ □□□□□ स□रु□ □□□□ □□□ □ □□□□□□ □ □

□ □□ □□□□स□□(

प्रस्तुत कथामा दाजु र भाई प्रमुख पात्र छन् । उनीहरु व्यापारी बाबुका छोरा थिए । जेठो चाही बोधीसत्व र भाई चाही लोभी थियो । बाबुको परलोक पश्चात कजा उठाउन गए । घर फर्कदा भाईलाई दाजु माथि पाप जाग्यो । सम्पत्ति सबै आफै हात पानि विचार गर्‍यो □ □□□□ □□□□ □□□ भएको खाना माछालाई दिएर दाजु निदायो । भाईले लगानी राखेको पोकोमा ढुङ्गा राखेर अर्को पोका लगानी राख्यो । डुङ्गा तन क्रममा ढुङ्गाको पोको भनेर झुकेएर हजारको पोको जमिनमा खसाल्यो । नदीदिवताले त्यो पोको ठूलो माछालाई निल्न लगाएर माछालाई जालमा समेत पारेर विक्री □□ बोधीसत्वकै घर लगे बोधीसत्वले सातमासामा माछा किनेर काट्दा पोको फेला पारे । त्यत्ति नै बेला नदीदिवताले सबै कुरा बताएर भाईलाई नदिनु भने तर बोधीसत्वले पाँचसय भाईलाई पनि दिए ।

□ प्रा□□□ □□□□स□□(

□ल□□□□ □□ □

□□□न□□□ □□□□□ : □□ .□□

□ स□रु□ (

एउटा हलीले जोत्दा प्राप्त गरेको चीज जुन गोरुको सिङ जस्तो प्यास्सेको ओठ भएको वा माछा जस्तो के रहेछ भनेर झाँक्रीको घरमा सोध्न लाग्छ । लोभी झाँक्रीले पापको फल हो भन्छ । त्यही पीरले उसलाई सताउँछ । यसरी हेदा कथाको स्वरुप सामाजि□ □□□□ज्ञ□□□ □□□□□ □

□ □□ □□□□स□□(

एउटा अल्छी हलीले जोत्दा प्राप्त गरेको वाममाछा जस्तो चीज के रहेछ भनेर झाँक्रीको घर लिएर जान्छ लोभी झाँक्रीले पापको फल भनेछ । त्यसको सफाईको लागि खवुजा फसी र राँगो चढाउनु पदछ भन्दछ । उ घर गयो बेलुकाबाट रुघा लाग्न शुरु भयोत्यसपछि हली पुन : झाँक्रीकोमा आएछ झाँक्रीले जिम्मु खानु भनेछ तर उ चिन्ताले थला पद गयो ।

□ प्रा□□□ □□□□स□□(

□ल□□□□ □□ □

[illegible] : [illegible]

[illegible] स[illegible]रु[illegible] (

[illegible] बोलेको भन्ने विषयले कथा उपदेश मूलक स्वरुप भएको छ ।

ख) मूल कथावस्तु

एकजना प्रतापी राजालाई पशुपंक्षी पाल्न सौख थियो । उनी घुम्न निस्किएको बेलामा बाटोमा सुगावालासँग राजाको भेट भयो । सुँगावालाले दुईवटा सुँगामात्र लिएर बेच्न हिडेको थियो । सुँगावालाले एउटाको मोल १५० र अर्कोको मोल ५० बतायो । राजाले मोलमा किन फरक भनी प्रश्न गरे, त्यसैबेला सुँगावालाले घर लगेपछी थाहा पाउनुहुन्छ भन्यो । भोलि पल्ट एउटाले मिठो अर्कोले खराब बोल्यो । त्यसपछि राजाले सोध्दा मिठो बोल्ने सुँगाले भन्यो "म असल ब्रह्मणको घरमा र साथी खराब मान्छेको घरमा बसेकोले यस्तो भएको हो भनेर बतायो ।"

ग) प्रासङ्गीक कथावस्तुहरु

उल्लेखनिय छैन ।

क.सं. १३, छट्टु भाञ्जा

क) स्वरुप

प्रस्तुत कथाको स्वरुप हेर्दा अर्काको ईर्ष्या गर्नु हुँदैन, आफुसँग जे छ त्यसैमा चित्त बुझाउनु पर्छ । धनको घमण्ड गर्नुहुन्न । कथा नैतिक उपदेशमुलक सिद्ध हुन्छ । यस्तै अतिमानविय क्रियाकलाप पनि कथामा प्रयोग भएका छन् ।

ख) मुल कथाबस्तु

यस कथाका प्रमुख पात्र मामा र भाञ्जामध्ये मामामा धनको घमण्ड छ । धन सम्पत्तिको कुरा गरेर भानिजलाई लज्जित पार्दछ । भानिज ईखालु भएकोले मामाको घमण्ड तोडन, घोडाले असर्फी दिसा गर्छ, त्यस्तै बाँदरले जे भन्यो त्यहि गर्छ र लौरो घुसाउदा मरेको मानिस ज्युँदो हुन्छ । भन्नेजस्ता अतिमानविय कुरा गरेर मामाको घमण्ड गर्ने बानीप्रति पछुतो मान्नु परेको स्थिती छ ।

ग) प्रासंगिक कथावस्तु

उल्लेखनिय छैन ।

क.सं. १४ लोभी स्याल

**क)	स्वरुप**

अर्काको कुभलो चिताउने मानिसको भलो हुँदैन । अर्कालाई मार्छु भन्दा आफ्नै ज्यान खतम भएको कथाबस्तु हुदा, यो कथा उपदेशमुलक सामाजिक स्वरुप भएको छ ।

**ख)	कथाबस्तु**

बनको छेउमा बसोबास भएका शिकारीमध्ये एउटा तरुनो शिकारीले एकदिन जंगलमा शिकार गर्न जाँदा एउटा बनेललाई धनुषबाणले हानेर घाईते तुल्याउछ, घाईते बनेलले शिकारी केटोलाई झम्टिर मारिदिन्छ, त्यसैबेला एउटा स्याल आएर धनुको ताँदो चाट्दा चाट्दा ताँदो जोडसँग छिनेर त्यसको प्रहारले स्याल पनि मर्दछ । यसरी दुई-दुई वटा शिकार हुँदाहुँदै ताँदो चाट्दा लोभी स्यालको अन्त्य हुन्छ ।

**ग)	प्रासङ्गिक कथावस्तु**

सिकारी केटोले बनेललाई घाईते पारेपछि बनेलले झम्टेर केटो पनि मरेको हुन्छ भने बनेल पनि मर्छ । त्यसैबखत आएको स्यालले बनेल र शिकारीलाई छोडी ताँदोमा लागेको रगत चाटदा स्यालको पनि अन्त्य भएको छ ।

क.सं. १५ राजा उदय चन्द्र र रानी मनकोइला

**क)	स्वरुप**

प्रस्तुत कथामा राजाप्रति रानीले गरेको प्रेममुलक सांकेतिक क्रियाकलापले गर्दा अमर प्रेमको ज्वलन्त उदाहरण बनेको छ । कथामा राजा रानीको बिबाह बालककालमा नै भएको र राजा बिदेशिएपछि राजाको सम्झनामा रानीले गरेका क्रियाकलापले कथा प्रेमप्रधान रहेको छ ।

**ख)	मुल कथाबस्तु**

राज उदय चन्द्र र रानी मनकोइला बिच बिबाह हुँदा राजा १२ बर्ष र रानी ५ बर्षकी थिईन । राजा बिबाह पछि बिदेश गएका फर्केर आएका थिएनन् । रानी प्रकृतिको हरेक अवस्था अनुसार जवानीका बिषयबस्तुमा आकर्षित हुँदै गएर दिनरात रोएर बिताउन थालेकी थिईन । यस क्रममा काग आएर उनको दुःख बुझी परदेशी सामु चिठी पुर्‍याईदिने बाचा गरेर चिठी लिएर देश देशावर घुम्दै राजा भएको ठाउमा पुगेर चिठी दिन्छ । राज चिठी पाएपछि घर फर्किन्छन् रानीले चिन्दिनन् परीक्षा लिने काम हुन्छ । राजाले बिष सेवन गरी मर्दछन् र अर्को जुनीमा राजा र रानीको भेट परेवाको रुपमा भयो रे ।

**ग)	प्रासङ्गिक कथावस्तु**

उल्लेखनिय छैन ।

३.३.२ पात्र/चरित्र

लोककथामा पात्रहरुको भुमिका महत्वपुर्ण मानिन्छ । नायक-नायिका र अन्य सहयोगी पात्रहरु नै कथाविस्तार र उत्कर्षका आधार हुन । कथागत घटनावली र पात्र पात्राको आधारमा नै कथाको तिब्रता एवं उत्कर्षता स्थापित हुनपुग्छ । साथै यहा बक्ताको भुमिका पनि महत्वपुर्ण रहेको हुन्छ । कथा दन्त्यकथा अर्थात मुखमुखै चलेको अलेख्यगत बिधा भएकाले यसको रचनागत बिबिधता र पात्रपात्राको बिशिष्टता बक्ताको अभिब्यक्ति निपुर्णतामा निर्भर बुझिन्छ । किनभने कथा भन्ने ब्यक्ति कत्तिको सिपालु छ कथामा तुक्का र फुलजडी भरी श्रोता बर्गलाई हसाउन र मख्ख पार्न, थक्क-थक्क बनाउन र रुवाउन कतिको सिपालु छ-सक्षम छ र जानीफकार छ ईत्यादी कला नै बक्ता-लोककथागत घटनावली र पात्रपात्राहरुको खुबी ईत्यादीमा निर्भर हुन्छ । किनभने यो बिषयबस्तु मौखिक भएकोले यहा कथाबस्तुको गोरेटो निर्मित हुन्छ । यहाँ कथा बुझाईमा पाईने कल्पना, मिठास, कालिगढीको तिब्रता, घटनावलीको आकर्षणमय रोचकता, पात्रपात्राको सक्षमता आदीका सन्दर्भहरु नै कथाका सम्मोहनका कडी हुन्-जादुगरी हुन यहाँका पात्रपात्रा अनौठा-अनौठा छन् तिनीहरु प्रकृति, सजिब-निर्जीब बस्तु, अमानवीय शक्तिसामर्थ्यका प्रतिक ईत्यादी । यिनीहरु आकस्मिक घटेको दैवीप्रभाव आदीसँग गहिरो सम्बन्ध गाँस्न पुग्दछन् । यस्तै यहा स्वयम पात्रपात्राको रुपमा वा पात्र सम्बन्धितरुपमा कता-कता मानवीय सम्बन्ध पनि जोडिन पुगेको पाईन्छ । किनभने स्वभावतः यहा गहिरो सामाजिक सम्बन्ध छ, अनिर्वचनिय आकर्षण छ मनोरञ्जकता र मिठास छ । यही नै पात्रपात्रागत वास्तविकता हो, यथार्थ हो ।

एउटा लोककथामा कुनै पात्रले मुख्य काम गरेको हुन्छ भने कुनै त्यसको भन्दा कम महत्वको काम गरेको हुन्छ । कुनै पात्रको भुमिका त्यति ठुलो रहदैन । त्यसैले यहाँ ओखलढुङ्गा बुङ्गनाम क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाका पात्रलाई मुख्य, सहायक र गौण गरी ३ भागमा छुट्याएर अध्ययन गर्ने काम गरिएको छ ।

क.सं. १ बाघको घमण्ड र भ्यागुताको बुद्धि

क) मुख्य पात्र

भ्यागुतोः प्रस्तुत लोककथामा प्रमुख पात्रको भुमिका भ्यागुतोको छ । भ्यागुतोको चरित्र अतिरञ्जनात्मक छ । जंगलको घमण्डी बाघलाई भ्यागुताले चुनौती दिएको छ । फलस्वरुप भ्यागुतो र बाघको बिचमा दौड हुँदा भ्यागुताले दौड जित्छ तर बाघलाई स्वीकार्य हुदैन र फेरी ढुङ्गा फाल्ने सर्त बाघले राख्छ, त्यो बाजी पनि भ्यागुतोले नै जित्दछ । यसरी बाघजस्तो जनावरलाई भ्यागुतोले जितेको हुँदा कथा अतिरञ्जनात्मक छ ।

ख) सहायक पात्र

बाघः जंगली जनावारमा सबैभन्दा बलवान भएको दाबी गर्दै सबै जनावरलाई बाघले हार खुवाएको थियो । बाघ र भ्यागुतो मध्ये प्रमुख भुमिका बाघको नभई भ्यागुतोको छ । बाघको भुमिका सहायक पात्रको रुपमा उपस्थित छ । स्वयममा शक्तिशाली हुदाहुदै पनि पराजय स्वीकारेर बाघले मनोरञ्जनात्मक चरित्रको प्रस्तुति दिएको छ ।

ग) गौण पात्र

प्रस्तुत कथामा ढुकुर र जंगलका अन्य जनावारको भुमिका गौण पात्रको रुपमा भएता पनि भ्यागुतोलाई बिजय तुल्याउन सहयोगी भएका छन् ।

क.सं. २ः लोभको परिणाम

क) मुख्य पात्र

भानिजः विवेच्य कथा पनि मनोरञ्जनात्मक उद्देश्यमा प्रस्तुत भएको पाईन्छ । अतः यस कथामा मुख्य पात्र भानिजले घमण्डी मामाको अन्त्य गराएको देखिन्छ । भानिज चतुर र बुद्धिमान छ । उसका प्रत्येक क्रियाकलापले घमण्डी मामा माथी बिजय प्राप्त गरेका छन् ।

ख) सहायक पात्र

मामाः यस लोककथामा घमण्डी मामाको ब्यवहारले आफै पराजित भएर अन्त्यमा समाप्त भएका छन् । कथा मनोरञ्जनात्मक भएपनि मामाको भुमिका हेर्दा मानिस भएर कहिल्यै घमण्ड गर्नु हुदैन । घमण्डले आफै पराजित भईन्छ भन्ने उपदेश समेत दिएको छ ।

ग) गौण पात्र

यस कथामा प्रमुख र सहायक पात्र बाहेक मामाकी छोरी, बाखो, बुढी, भलाद्मी आदी पात्रहरुको खासै भुमिका नभएता पनि प्रमुख पात्रको कार्यप्रति सकरात्मक योगदान रहेको छ ।

क.सं. ३: अल्छीको परिणाम

क) मुख्यपात्र

भुन्टेः प्रस्तुत कथा अल्छीको परिणाममा भुन्टेको भुमिका महत्वपुर्ण छ। भुन्टेमा बाल स्वभावको अहम् भुमिका छ। हजुरआमा बिरामी भएर डाक्टर लिनजाने क्रममा समेत भुन्टे खेलेर बसेको डाक्टरको घरमा गएर निदाएको, फर्केर आउदा खोलामा बसेर औषधी ल्याउन ढिलाइ गरेको छ। औषधि लिएर आउदा हजुरआमालाई अस्पताल लग्न लागेको देख्छ। त्यसकारण उसलाई पछुतो लाग्छ र ठुलाबडाले भनेको कुरालाई हेलचेक्र्याई नगरी असल कार्य गर्ने प्रण गर्दछ।

ख) सहायक पात्र

आमाः भुन्टेकी आमाको भुमिका सहायक पात्रको रुपमा छ। आमाले भुन्टेको हजुरआमा बिरामी भएको हुँदा भुन्टेलाई डाक्टर लिन पठाउछे र आफु हजुरआमाको स्याहार गरेर बस्छे। अन्त्यमा भुन्टे ढिलो आईपुग्दा हजुरआमाको अवस्था कमजोर भएको हुँदा हजुरआमालाई केही भएमा भुन्टेकै कारणले हो भन्दछिन।

ग) गौण पात्र

हजुरआमा, डाक्टर, साथी (भुन्टेको)आदी सबै पात्रहरुको भुमिका गौण रुपमा छ। तर हजुरआमा, डाक्टरको भुमिका गौण भएता पनि प्रमुख पात्रहरुको कार्य व्यवहारमा उनीहरुको भुमिका अहम् छ।

क.सं. ४ लोभी पुजारी

क) मुख्य पात्र

पुजारीः विवेच्य कथामा मानिसहरुको मनोबृत्तिको बिश्लेषण गरेको छ। पुजारी गरिब हुदा मन्दिरमा गएर पुजा गर्ने गरेको थियो। पछि शिवजीको बरदान प्राप्त गरेपछी शिवजीले मन्दिर बनाउन दिएको रकमले घर बनाएको, जग्गा किनेको र व्यक्तिगत कार्यमा खर्च गरेको हुदा पुजारीमा धनले खराब सोचाईको बिकास भएको देखाईएको छ। मान्छेको सक्कली अनुहार देखाईएको छ। सर्त अनुसार मन्दिर नबनाई आफ्नै स्वार्थमा रकम खर्च गरेकोमा शिब रिसाएर पुजारी पहिलेकै अवस्थामा पुग्दा पश्चाताप गर्न पुगेको छ।

ख) सहायक पात्र

शिबः पुजारीको भक्तिभावबाट प्रेरित भएर शिबले बरदान दिए तर शिबको आदेश अनुसार पुजारीले काम नगर्दा शिबले पुजारीलाई दिएको बरदान फिर्ता गरेर लोभी हुँदा भएको पनि गुम्नसक्छ भन्ने शिक्षा दिएका छन्।

ग) गौण पात्र

यस कथामा अर्को पुजारीको कार्य गौण पात्रको रुपमा छ। तर त्यो पात्र ज्यादै निष्क्रिय छ।

क.सं. ५ लोभले काल निम्त्याउछ

क) मुख्य पात्र

भाईः यस कथामा आएका पात्रमध्ये भाई चाहिको भुमिका प्रमुख छ । दुईभाई मध्ये भाई गरिब थियो । गरिबीको कारण उसलाई नयाँ बर्ष मनाउने बेलामा चामल नभएकोले पहाडतिर लाग्दा भेट भएको बुढो मानिसले सिकाए अनुसार काम गर्दा धनी भएको छ । कथाको सार हेर्दा अतिरञ्जनात्मक छ त्यस्तै दाजुको ब्यबहार हेर्दा कथा समाजिक देखिन्छ तर समग्रमा हेर्दा कथा अतिरञ्जनात्मक, मनोरञ्जनमुलक छ । भाईको जिवनमा आएको परिवर्तनले कथा झन मनोरञ्जनपुर्ण छ ।

ख) सहायक पात्र

दाइः प्रस्तुत कथामा दाइ पात्रको ब्यबहार हेर्दा दुष्ट देखिन्छ । उसले पहिले र पछि पनि भाईको भलो सोच्दैन । भाईले खान नपाउदा कुनै मद्दत नगर्ने, भाई धनी भएको बेलामा उसैको बिरुद्धमा लागेको देखिन्छ । कथामा दाईको लोभी बानीले गर्दा उसको काल आएको छ । लोभले उसको अन्त्य भयो । यसरी हेर्दा लोभ गर्दा आफै समाप्त भईन्छ भन्ने शिक्षा दाइ पात्रको माध्यमबाट पाईन्छ ।

ग) गौण पात्र

यस कथामा आएका पात्रहरु मध्ये बुढो मान्छेहरु, भाईकी श्रीमति, गौण पात्रको रुपमा देखिन्छन् । कथा कार्य ब्यवहारमा उनीहरुको भुमिका महत्वपुर्ण छ ।

क.सं. ६: किसान र सुनको अण्डा

क) मुख्य पात्र

रामेः विवेच्य कथाको पात्र रामेको भुमिका प्रमुख छ । रामे एउटा किसान थियो । उसले कुखुरा पाल्ने गर्दथ्यो । एकदिन उसले कुखुराले सुनको अण्डा पारेको पायो । त्यसकारण उसले श्रीमतिको सल्लाह अनुसार एकैचोटी एक किलो सुन पाउने लोभले कुखुरा काटदा कुखुराको पेटमा केही पाईदैन । यसरी लोभले गर्दा रामेले मौका गुमायो । यसरी कथा मनोरञ्जनमुलक छ ।

ख) सहायक पात्र

रामेकी श्रीमतिः कथामा प्रयुक्त भुमिका हेर्दा सहायक पात्रको भुमिका त्यति छैन तर रामेलाई सल्लाह दिने काममा उसकी श्रीमतिको काम हेर्दा सहायक पात्रको रुपमा रामेकी श्रीमतिलाई लिन सकिन्छ ।

ग) गौण पात्र

गौण पात्रको रुपमा कुखुरा र कुखुराको अण्डालाई लिन सकिन्छ । कथाको कार्य ब्यवहारमा अण्डा र कुखुराको भुमिका महत्वपुर्ण देखिन्छ ।

क.सं. ७: गुराँसका सात फूल

क) मुख्य पात्र

विक्रमः विक्रम अल्छी भएकोले एक्लै बस्न बाध्य हुन्छ, उसले बनमा धेरै दुःख पाउछ । बनमा बस्दा पात बेचेर गुजारा चलाउदै आएको विक्रममा चमत्कारीपुर्ण हात्तिको दाह्राले कायापलट गराउछ । हात्तीको दाह्राबाट निस्केकी केटीलाई बिबाह गरेर सुखी जिवन बिताउछ । त्यसै क्रममा राजाको आदेश पालना नगर्दा आईपरेको कार्यको बुद्धिले पार पाउछ । यसरी कथामा विक्रमको भुमिका उपदेशमुलक, मनोरञ्जनप्रधान र साहसी देखिन्छ ।

ख) सहायक पात्र

हात्तीको दाह्राः बनमा दुःखपुर्ण जिवन बिताउन बाध्य विक्रमको जिवनमा पात टिप्दा फेला परेको दाह्राले जिवन सार्थक तुल्याएको छ । त्यहि दाह्राबाट निस्किएकी केटी नै उसकी श्रीमति हुन्छे । यसरी मुख्य पात्रको भुमिकालाई सार्थक पार्न आएकोले दाह्रालाई सहायक पात्र मान्न सकिन्छ ।

ग) गौण पात्र

यस कथामा आएका पात्रहरुले कथालाई मनोरञ्जनपुर्ण बनाउन महत्वपुर्ण भुमिका छ । यस कथामा गौण पात्रको भुमिकामा ठालु, राजा, सिपाही, परीहरु आदी आएका छन् । यी पात्रहरु कथालाई मनोरञ्जनपुर्ण बनाउन आएका छन् ।

क.सं. ८: तीनवटा बरदान

क) मुख्य पात्र

मनबहादुर (मने): विवेच्य कथा **तीनवटा बरदान** मा मानबहादुरको भुमिका हेर्दा उसका संघर्षशील जीवन देखा पर्दछ । अन्धो र निसन्तान भएकोले गणेशको प्रार्थना गर्दछ । गणेशबाट प्राप्त बरदानले मनेको जीवनमा खुसी छाएको छ । मनेको माध्यमबाट कथाले जीवन संघर्षपुर्ण हुनुपर्दछ, त्यसैमा सफलता छ भन्ने शिक्षा दिन्छ ।

ख) सहायक पात्र

बाबुः यस कथामा सहायक पात्रको रुपमा लिन सकिने पात्र धेरै छन् । तर मनेको जीवनमा तीनवटै बरदान एकै बरदानको रुपमा मागी जीवन सार्थक पार्न बाबु पर्नेको अर्ती महत्वपुर्ण भएकोले, बाबु पर्ने मान्छेको भुमिकालाई सहायक पात्रको रुपमा लिन सकिन्छ ।

ग) गौण पात्र

यस कथामा बुढीआमा, श्रीमति गौण पात्र हुन ।

क.सं. ९: बाँदरको मुटु हुँदैन

क) मुख्यपात्र

बाँदरः सामान्यतः प्रस्तुत कथा पनि मनोरञ्जनात्मक उद्देश्यको परिपुर्तिको लागी अतिरञ्जनात्मक भएपनि कथा महत्वपुर्ण छ । कथाको प्रारम्भदेखी अन्त्यसम्म सक्रिय रहेका बादरलाई प्रमुख पात्रको रुपमा लिन सकिन्छ । फलफुलको लोभमा तालपारी गोहीको बुईमा चढी जानलाग्दा गोहीले खान लागेकोमा बुद्धिमत्तापुर्ण कार्यले बच्न सफल भएका छन् । कथाको कार्यब्यवहारमा मुख्य भुमिका बाँदरको छ ।

ख) सहायक पात्र

गोहीः बादरलाई झुक्याएर खान खोज्ने गोहीलाई बादरले मुर्ख बनाएको छ । कथाको बिषयबस्तु हेर्दा गोहीको भुमिका सहायक पात्रको रुपमा देखा पर्दछ ।

क.सं.१०: सातमासाको माछा

क) मुख्यपात्र

दाजु (बोधिसत्व): प्रस्तुत कथामा रहेका पात्रमध्ये दाजु बोधिसत्व सरल र सोझो स्वभाव भएको छ । भाई प्रति उसको ब्यवहार स्वच्छ छ । भाईले छलगरी दाईलाई ठग्न लाग्दा समेत भाईप्रति नकरात्मक बिचार राखेको छैन । कथामा बोधिसत्वको भुमिका हेर्दा कथा उपदेशमुलक छ ।

ख) सहायक पात्र

भाईः बोधिसत्वको भाईको ब्यबहार दुष्ट छ । कब्जा उठाएर ल्याएको रकम आफैमात्र हात पार्ने दाउ गर्दा सम्पुर्ण रकम गुमाउनुपर्ने अवस्थामा पुगेको छ । दाजुको मायालु स्वभावले गर्दा जलदेवताले नदिन भन्दाभन्दै पाँच सय रकम दाजुले दिँदा बल्ल भाइ पछुतोमा परेको छ ।

ग) गौण पात्र

गौण पात्रको रुपमा बाबु, जलदेवता, माछा, माझी देखिन्छन । कथामा प्रमुख पात्रको भुमिका सवल बनाउन गौण पात्रको भुमिका सहायक सिद्ध हुन्छ ।

क.सं. ११: चिन्ताको परिणाम

क) मुख्यपात्र

हलीः प्रस्तुत कथा **चिन्ताको परिणाम** मनोबिज्ञानमुलक छ । हलीले जोत्दा फेलापारेको चिजलाई झाँक्रीले पापको फल भनिदिदा कमजोर मानसिकता भएको हली थला परेको छ । यसरी सानो कुरालाई कमजोर मानसिकता भएको हलीले ठुलो सोच्दा उसको अन्त्य हुन पुगेको छ ।

ख) सहायक पात्र

झाँक्रीः हलीले फेला पारेको चिजलाई प्राप्त गर्न र हलीको बारीमा लगाएका खर्बुजा, फर्सी हात पार्न झाँक्रीले गरेको चतुर्‍याइ हेर्दा हाम्रो समाजमा रहेका केही जान्नेसुन्ने हौं भन्नेले कसरी सर्बसाधारणलाई ठग्न खोज्दारहेछन भन्ने जानकारी दिन खोजेको छ । त्यसै अनुसार झाँक्रीको भुमिका दुष्ट र ठग पात्रको रुपमा देखिन्छ ।

ग) गौण पात्र

हलो, गोरु, जोत्दा फेला परेको चिज, फर्सी, खर्बुजा गौण पात्रको रुपमा छन् ।

क.सं. १२: सङ्गत अनुसारको आचरण

सामान्यतया प्रस्तुत कथा पुर्णतः उपदेशमुलक छ । चारित्रिक पक्षलाई हेर्दा सुँगाको भुमिका सवल छ । सुँगालाई प्रमुख पात्रको रुपमा लिएर समाजमा हुने आचरण प्रति प्रतिकात्मक रुपमा उपदेश दिन खोजिएको छ ।

यहा प्रमुख रुपमा एकैप्रकारका पात्र भएकोले यस कथालाई छुट्याएर अध्ययन गरिएको छैन ।

क.सं. १३: छट्टु भान्जा

क) मुख्य पात्र

भान्जाः प्रस्तुत कथाको शिर्षक **छट्टु भान्जा** भएकोले प्रमुख पात्र भान्जा भएको मान्न सकिन्छ । घटनाहरु पनि भान्जाकै प्राप्ति उद्देश्यमा उसैका वरिपरी घटित छन । मामाले धन सम्पत्तिको धाक देखाउने र अरुको प्रगतीमा ईर्ष्या गर्ने गर्दछन् । त्यो कुरा भान्जालाई मन परेको छैन, त्यसकारण मामाको घमण्डीपनलाई तोड्न भान्जाले बिभिन्न अतिसयोक्तिपुर्ण कुरा गर्दा पनि चाल पाउदैन उल्टै तिनै कुरा प्राप्तिका लागी

लागिरहन्छ । अन्त्यमा भाञ्जाको जित हुन्छ, मामा पछुतोमा पर्दछ, यसरी कथालाई नियाल्दा कथा सामाजिक विषयवस्तुमा आधारित छ ।

ख) सहायक पात्र

मामाः भाञ्जा गरिब भएको र आफु धनी भएकोले मामाले भाञ्जालाई धाक लगाउछन । मामामा धनको घमण्ड छ । उ अर्काले गरेको प्रगतिमा रिस गर्दागर्दै अन्त्यमा पछुतोमा परेको छ । अर्कालाई ठग्न खोज्दा आफै नराम्रोसँग ठगिनुका साथै आफ्नो बाबु, धनसम्पति गुमाउन पुगेको छ ।

ग) गौण पात्र

प्रस्तुत कथामा घोडा, असर्फी, बाँदर, बुढी आमा बाबु आदी पात्रहरु पात्रको चारित्रिक विकास गर्नमा आएका गौण पात्रहरु हुन ।

क.सं. १४: लोभी स्याल

क) मुख्य पात्र

भिल्ल केटोः प्रस्तुत लोककथाको शीर्षक **लोभी स्याल** भएकोले प्रमुख पात्र स्याल भएको मान्न सकिन्छ । घटनाहरु पनि स्यालकै प्राप्तिको उद्देश्यमा उसैका वरिपरी घटित छन् । कथाको उत्तरार्द्ध भाग सम्पुर्ण स्यालसँगै सम्बन्धित छन । यति भएर पनि कथाको पुर्वाद्ध सम्पुर्ण भाग भिल्लकै बुद्धिमा संचालित भएको हुँदा प्रमुख पात्रको रुपमा स्याल र बनेललाई नलिएर भिल्ललाई नै लिन सकिन्छ ।

भिल्लको पेशा शिकार गर्ने भएर उ दिनहु जंगलमा शिकार खेल्न जान्छ शिकार खेल्न गएको बेलामा, उसले एउटा बनेललाई देख्छ र बनेललाई बाणले मार्न खोज्दा रन्थनिएको बनेलले नै खतम बनाईदिन्छ । यसरी भिल्लको दुखद अन्त्य भएको छ ।

ख) सहायक पात्र

स्यालः प्रस्तुत कथाको उत्तरार्द्ध भाग सम्पुर्ण स्यालकै घटनामा आधारित छ । भिल्ल र बनेल हुँदाहुदै स्यालले धनुषको ताँदो चाटदा उसको अन्त्य भएको छ । लोभमा सामाजिक यथार्थताको अवस्था भेटिन्छ ।

ग) गौण पात्र

यस कथामा गौण पात्रको रुपमा बनेललाई लिन सकिन्छ । प्रमुख पात्रका कार्यलाई सफल पार्न गौण पात्रको कार्यले महत्वपुर्ण भुमिका निम्त्याएको छ ।

क.सं. १५ राज उदय चन्द्र र रानी मनकोईला

क) मुख्य पात्र

रानी मनकोईलाः कथाको शीर्षक हेर्दा मुख्य पात्र राज उदय चन्द्र हुनुपर्ने जस्तो देखिएता पनि कथाको आदिदेखी अन्त्यसम्मका हरेक क्रियाकलापमा रानीको भुमिका प्रमुख रुपमा रहेको छ । राजा बिदेश गएपछी राजालाई प्राप्त गर्न रानीले गरेको हरेक कार्यले रानी मनकोईला मुख्य पात्र हुन । रानी केन्द्रिय पात्र हुन भने राजा परिधीय पात्रका रुपमा देखिएका छन ।

ख) सहायक पात्र

राजाः प्रस्तुत कथा **राजा उदय चन्द्र र रानी मनकोईला** मा राजाको भुमिका सहायक पात्रको रुपमा देखिन्छ । बिबाह गरेर बिदेश गएपछि रानीप्रति कुनै सम्झाना आएको देखिदैन । रानी राजाकै सम्झनामा जवानीका हरेक उमङ्गलाई दबाएर पर्खी बसेकी छन् । रानी तड्पिदा राजामा कुनै उदारता छैन । कागले चिठी लगेपछी मात्र राजामा रानीप्रति झल्यास्स भएर सम्झना आएको छ ।

ग) गौण पात्र

काग यस कथाको गौण पात्र हो । राजारानीको मिलन गराउनमा कागको भुमिका महत्वपुर्ण छ ।

३.३.३ संवाद

लोककथामा संवाद त हुन्छ तर त्यो ज्यादै शिथिल रुपमा आएको हुन्छ । यसमा प्रयुक्त कथावस्तु र त्यससँग सम्बन्धित पात्रहरुलाई कथयिताले नै बढी मात्रामा ब्यक्त गर्ने हुनाले सम्बाद थोरै मात्र देखिन्छ । लोककथामा प्रयुक्त संवादको महत्वपुर्ण विशेषता के हो भने यसमा रहेका मानवेतर प्राणी र निर्जीव पात्रहरु पनि कुरा गर्न सक्षम हुन्छन् । लोककथामा काल्पनिक र अयाथार्थ हुने भएकोले पशु-पंक्षी र निर्जीव वस्तु पात्र पनि कुरा गर्दछन् । यस प्रकारको पात्रको सम्बाद अस्वभाविक र अयथार्थ भए पनि श्रोतालाई विषयले एकतमासले मुग्ध बनाउँदै डोऱ्याउने हुनाले श्रोताका लागि अस्वभाविक संवाद पनि स्वभाविक लाग्दछन् । यही मानवीय वा मानवेतर पात्रको संवादले रोचक बन्ने हुनाले यसलाई लोककथाको तत्वको रुपमा लिन सकिन्छ ।

संकलित ओखलढुङ्गा बुङ्गनाम क्षेत्रका लोककथालाई संवादका आधारमा यस प्रकार विश्लेषण गर्ने काम गरिन्छ ।

क.सं. १, बाघको घमण्ड र भ्यागुतोको बुद्धि

यस कथामा रहेका मानवेतर प्राणी पात्रहरु बीच संवाद भएको छ । यस कथामा मुख्य रुपमा बाघ र भ्यागुता बीचमा संवाद छ । बाघले जंगली जनावरमा आफू ठूलो भएको घमण्ड सबै जंगली जनावर बीच गरेको छ तर त्यो कुरा भ्यागुतोलाई मन नपरेर ती दुई बीच प्रतियोगिता गर्ने बारेमा संवाद भएको छ ।

संवाद शिथिल छ तर शिक्षाप्रद छ ।

क.सं.२, लोभको परिणाम

यस कथामा संवादको स्थिति हेर्दा शिथिल भएपनि कथाको विकाससँग महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । यस कथामा मुख्य रुपमा मानवीय पात्रबीच र एकतर्फी रुपमा मानवेतर पात्रसँग पनि संवाद भएको देखाइएको छ । मानवीय पात्रबीचको संवाद मामा र भाञ्जाबीच छ भने मानवीय पात्र मामा र मानवेतर पात्र बाँदरबीच झिनो संवादको स्थिति देखिन्छ ।

क.सं.३, अल्छीको परिणाम

अल्छीको परिणाम कथामा संवादको अवस्थालाई नियाल्दा संवाद मानवीय पात्रबीचमा नै प्रमुख रुपमा छ । भुन्टे, भुन्टेकी आमा बीचमा मुख्य रुपमा संवाद देखाइएको छ, भने अन्य पात्रबीच सम्वाद उल्लेखनीय रुपमा छैन । डाक्टर र भुन्टे बीचमा संवाद छोटो र झिनो छ संवाद मनोरञ्जनमूलक देखिन्छ ।

क.सं.४, लोभी पुजारी

यस लोभी पुजारी कथामा संवाद हेर्दा अतिशयाक्तिमूलक छ । कथामा प्रयुक्त मुख्य पात्र पुजारी र भगवान शिब बीचमा मुख्य रुपमा संवाद देखाइएको छ । अन्य पात्रबीच संवादको स्थिति देखिदैन । कथामा संवाद मनोरञ्जनमूलक हुनाको साथै सामाजिक स्थितिको चित्रण पनि भएको देखिन्छ ।

क.सं.५, लोभले काल निम्त्याउँछ

यस कथामा संवाद मानवीय पात्र बीचमा प्रमुख रुपमा देखिन्छ । मानवेतर पात्र र मानवीय पात्र बीच संवाद कमजोर छ । मानवीय पात्र मध्ये दाजुभाइ बीच संवाद कथाको शूरु देखि अन्त्यसम्म देखिन्छन् । भाइ र बूढा मान्छेबीच संवाद कथाको बीच बीचमा भएको देखिन्छ । भाइ र बुढाहरु बीच भएको संवाद सुखान्त छ भने दाइसँग

भएको संवाद दाइको कारण कारुणिक छ । कथाको उत्कर्षमा पुग्दा दाजु प्रति घृणा जाग्दछ भने अन्त्यतिर पुग्दा दाजुको दु:खद अन्त्यले कथा मनोरञ्जनपूर्ण छ ।

क.सं. ६ किसान र सुनको अण्डा

विवेच्य कथाको शीर्षक हेर्दा मानवीयपत्र र मानवेतरपात्र बीच संवादको स्थिति अनुमान गर्न सकिएता पनि, कथामा प्रमुख रुपमा संवाद मानवीयपात्र रामे र उसकी श्रीमतिकै बीचमा छ । कथाको संवादले मानिसको लोभी स्वभावले दु:ख पाईन्छ भन्ने कुरालाई उजागर गरेको पाईन्छ । कुखुराले सुनको अण्डा पारेको बारेमा रामे र उसकी श्रीमति बीच कथाको आदिदेखी अन्त्यसम्म सशक्त संवाद भएको देखिन्छ ।

क.सं. ७, गुराँसको सात फूल

प्रस्तुत कथामा प्रमुखरुपमा संवाद मुख्यपात्र विक्रम कै केन्द्रबिन्दुमा घुमेको छ । मुख्यपात्र विक्रम र उसका बाबु आमाबीच संवाद कमजोर छ । विक्रम र उसकी स्वास्नी बीच संवादको स्थिति कथाको मध्यभागबाट शूरु भएर करिब अन्त्य सम्म नै रहेको छ । विक्रमलाई राजाले अह्राएको काम गर्न जाँदा भेटिएका परीहरुसँगको संवाद रोचक छ । अन्त्यमा राजासँगको संवादले कथालाई रोचक बनाउनुका साथै सुखान्त तुल्याएको छ ।

क.सं. ८, तीनवटा बरदान

यस कथामा संवाद प्रमुखरुपमा बाह्य देखिएता पनि मानबहादुरको मनमा खेलेको संवादले कथालाई सामाजिक यथार्थवादतिर धकेलेको छ । मुख्यपात्र मानबहादुरलाई आँखा कसरी देख्न सकिन्छ भन्ने पीर छ भने उसकी आमालाई भगवानले नाति जन्मने आशिष दिऊन भन्दछिन् । भगवान गणेश र मने (मानबहादुर) बीच भएको संवादले मनेलाई आशाको किरण पलाएको छ तर ऊ असामान्जस्य स्थितिमा छ । उसलाई भगवानले एउटा बरदान माग्नु भनेका छन् तर ऊ सँग धेरै कुराको अभाव छ । ऊ कुन बरदान मागौं भनेर विचार गरिरहेको छ । यसै क्रममा उसको भेट एकजना बाबु पर्नेसँग हुन्छ । उनीसँग उसले आफूलाई परेको अप्ठ्यारो बारे बताउँछ । त्यसपछि बाबु पर्ने मान्छेले मनेलाई दिएको सल्लाहले संवादको उत्कर्षता ग्रहण गरेको छ । अन्त्यमा कथा सुखान्त रुपमा कन्नृत्य भएको छ ।

क.सं.९, बाँदरको मुटु हुदैन ?

यस कथामा आएका मानवेतर पात्रहरु बीच प्रमुख रुपमा संवाद रहेको छ । बाँदर, बादर्नी र गोहीहरु यस कथाका मानवेतर पात्र हुन् । बाँदरहरु गोहीसँग भएको पहिलो संवादमा बाँदरहरुमा स्वच्छ भावना पाईन्छ । तर गोहीमा स्वार्थी र कपटी भावना पाईन्छ । तर गोहीमा स्वार्थी र कपटी भावना पाईन्छ । फलफूल खान पारि

जाने क्रममा गोहीहरुले बाँदरलाई खाने दाउ गर्दा बाँदर गोहीबीचको बार्ता कथाको उत्कर्ष अवस्थाको संवाद हो । त्यसपछि सोझा बाँदरले गोहीलाई हामीले हाम्रो मुटु, कलेजो घरमा नै राखेर आएका छौं भन्दा गोहीले पत्याउछन् र बाँदरहरुको ज्यान बच्दछ । गोहीको बाँदर खाने दाउ असफल हुन्छ ।

क.सं.१०, सातमासाको माछा

विवेच्य कथा सातमाासको माछामा पात्रहरु मानवीय र मानवेत्तर दुबै छन् । प्रमुख रुपमा मानवीय पात्रकै कार्य व्यबहारमा कथा अघि बढे पनि मानवेतर पात्रको उपस्थितिले कथालाई उत्कर्षमा पुऱ्याउछ । कथाका प्रमुख पात्रका रुपमा रहेका दाजुभाइ बीच भएको सम्वादले कथामा उचाई प्राप्त गरेको छ । दाजु बोधिसत्व असल भावना भएको व्यक्ति छ, भने भाइ लोभी छ । कर्जा उठाएर ल्याएको कर्षापणको पोको हात पार्ने दाउले भाइ मनमनै जाल रच्दै थियो । कर्षापणको पोको पानीमा खसेको भान पारेर आफै लुकाउने विचार गरेर गिट्टी भरेको पोको पानीमा खसाल्दा पैसाको पोको झुक्किएर खस्छ । जलदेवताले बोधिसत्वदेखि प्रभावित भएर माछालाई निल्न लगाएर माछालाई जालमा पारेर बोधिसत्वकै घरमा बेच्न लाने चाँजो मिलाई दिन्छन । माछा काट्दा हराएको कर्षापणको पोको माछाको पेटमा फेला पर्दछ । जलदेवताले भाइलाई नदिनु भने पनि दाजुले आधा रकम भाइलाई दिन्छन् । यसरी कथामा संवादले सत्यको विजय गराएको देखाईएको छ ।

क.सं.११, चिन्ताको परिणाम

यस कथामा संवाद भिन्न दुई पात्रको बीचमा भएता पनि कथाको शीर्षक सार्थक हुन मानसिक रुपमा हलीमा देखिएको आन्तरिक संवाद प्रमुख छ । हलीले जोत्दा पाएको बममाछा जस्तो चीजलाइ झाक्रीले पूर्वजन्मको पापको फल भनी दिंदा उसमा मानसिक द्वन्द्वको स्थिति सृजना भएको छ । त्यसैको कारण उसको दु:खद अन्त्य भएको छ । त्यसकारण बाह्य द्वन्द्व भन्दा आन्तरिक स्थिति भयानक हुँदोरहेछ भन्ने कथाले देखाउँछ ।

क.सं.१२, संगत अनुसारको आचरण

यस कथामा राजा र सुगावाला बीचको संवाद तथा सुँगा र राजाको संवादले कथालाई मनोरञ्जक बनाएका छन् । राजा र सुँगावाला बीच सुँगाको मोल बारेमा संवाद भएर कथाको उपदेश निष्कर्षमा पुगेको छ । राम्रो मान्छेको संगतले असल र खराब मान्छेको संगतले खराब बोल्न सिकेको सुँगाले बताएको छ ।

क.सं.१३, छट्टु भाञ्जा

यस कथामा धनी र गरीब बीचको द्वन्द्वको कारण मामा भानिज भएको संवादले प्रमुख भूमिका खेलेको छ । मामा धनी र भानिज गरीब छ । त्यसकारण मामामा अहम भावनाले उन्मत्त छ भने भानिज गरीब भएता पनि सरल । मामाको घमण्ड तोड्न भान्जाको क्रियाकलापले अन्त्यमा मामाले हार खानु परेको छ । भाञ्जाको जीत भएको छ । संवादको जुन स्थिति छ त्यसले कथालाई रोचक र मनोरञ्जक तुल्याएको छ ।

क.सं.१४, लोभी स्याल

यस कथामा मानवीय पात्र शिकारी र मानवेतर पात्र बनेल, स्यालका बीचमा संवाद छ । संवादको स्थिति त्यति प्रवल छैन । शिकारीले जंगलमा बनेललाई मार्दछ । रन्थनिएको बनेलले केटा शिकारीलाई मार्दछ । त्यसैबेला आएको स्यालले मनमनै सोचेर ताँदो चाट्दा चाट्दै छिनेर त्यही ताँदोले लागेर स्याल मर्दछ यही कथा वस्तुमा कथा अन्त्य भएको छ । स्यालले बनेल र केटोलाई देख्दा देख्दै ताँदोमा टाँसिएको रगतमा लोभ गर्दा उसको ज्यान गएको छ ।

क.सं.१५, राजा उदयचन्द्र र रानी मनकोइला

यस कथाको पूर्वार्द्ध भागमा रानी मनकोइलाले प्रकृतिका हरेक अवस्था देखेर आफै बीच संवाद गरेकी छिन् । त्यसपछि कथाको मध्य भागमा रानी र काग बीच सार्थक वार्ता भएको छ । त्यसपछि कथाको उत्तरार्द्धमा कथाको चरमोत्कर्ष रुपमा राजा र रानीबीच अपरिचित अवस्थामा र पछि परिचित अवस्थामा छोटो संवाद भएको छ ।

३.४.४ वातावरण

आधुनिक कथामा कथाकारको व्यक्तित्वको प्रभाव कथामा हुन्छ भने लोककथामा व्यक्तिगत प्रभाव कम हुनु सर्वसिद्ध कुरा हो । लोककथाकारको वैयक्तिक भाषाका सन्दर्भमा केही हदसम्म प्रभाव मान्न सकिए पनि अन्य तत्वमा त्यसको स्थान कमै हुन्छ । भाषामा पनि वैयक्तिकता भन्दा स्थानविशेषको सामाजिकताले बढी प्रभाव पारेको हुन्छ । यसरी नै लोककथामा प्रत्यक्ष रुपमा वातावरणको चित्रण आधुनिक कथामा झै हुन्छ भन्ने मान्न सकिदैन । यति भएर पनि लोककथाकार असामाजिक प्राणी नभैकन सामाजिक सदस्य भएको नाताले कुनै रुपमाउसले लोककथामा वातावरणलाई भित्राएको हुन्छ । वातावणको उपस्थिति मान्न सकिन्छ । स्वयम् श्रोता सामाजिक सदस्य भएकाले उसलाई सम्बोधन गरेर लोककथा सुनाउने प्रक्रियामा सहज स्वाभाविक रुपले वातावरण आएको हुनसक्छ । अर्को शब्दमा लोककथा सामाजिकताको संकेत हो भने लोकतत्वको उपस्थितिमा सामाजिक वातावरणमा पनि उपस्थिति भएको मान्न सकिन्छ । अतः यिनै सन्दर्भमा ओखलढुङ्गा बुङ्नाम क्षेत्रका संकलित लोककथाहरुको वातावरणलाई प्रमाण सहित स्पष्ट तुल्याउन यहा तालिका निर्माण गरी अध्ययन गरिन्छ :-

□□ □□□	□□□□□□	प्र□□ □□□
□. □□□□ □□ण□ □ भ्यागुताको बुद्धि	□. □□□ि□ □	□. बाघ र भ्यागुतो बीच दौडको प्रतियोगिता हुनु । □. बाघलाई भ्यागुतोले दौडमा जित्नु । □. भ्यागुतोले ढुङ्गा रुखमाथि चराको गुणमा फाल्न □ब्□□
□. □□□□ □ि□□□	□. □□□□□ □ □. □□□ि□ □	□. □□□□□ □□ी □□ □□□□□□ □. गरीव भनेर मामाले भाञ्जालाई छोरी नदिनु । □. □□□□□□□□ □□ण□ □□□ □. □ख□□□□□ि □□□ □□□ □. मरेको मान्छे पोको सुघाउँदा बाँच्नु । □. बोरा भित्र जुवा खेल्नु ।
□. अल्छीको परिणाम	□. □□□□□ □	□. □□□□□□□ ज□□ □□□□□ □. □ब□□ □□□□□ □□□□ □□□□ □न्□□□□□□ □□□ □र□□ □. ि□□□□□□ □र्□□□ □न्□□□□□
□. □□□ □□□ी	□. □□□□□ □ □. □र□ि□ □ □. □□□ि□ □	□. □□□ □□□ □. □□□ □□(□□ □□□□□□) □ □. □□□□ □□□ □□र□ □□□ □. □न्□ □□□□□□ □. □□□□□ □□□ □□□□□ □□□ प्राप्त □□□□ □. शिब भगवानले श्राप दिंदा पाएको सबै पैसा □ग्□□
□. □□□□□□□ ि□म्□□□□	□. □□□□□ □ □. □□□ि□ □	□. पैत्रिक सम्पत्तिमा दाजुले भाइलाई ठग्नु । □. □□□□□□□ □□□□□□□□□ □□□ □□□□□ □ग□□ □. □□□ □□□□ □□□□ि□ □□□□□ □□□□□ □□□□□ □□ □□□□ □□□□□□□□ □□□ □. जाँतो घुमाउदा जे चितायो त्यही प्राप्त हुनु । □. जाँतो बन्द गन नजान्दा नुन धेरै □□□ □ङ्गा □ब्□□
□. ि□□□ □ □□□□ □ण□	□. □□□□□ □ □. □□□ि□ □	□. कुखुरा पालन गनु र त्यसबाट दिनचया □□□□□ □ □. □□□□□□□□ □ण□ □□□ □. सुनको अण्डा पान पोथी काट्दा केही प्राप्त नहुनु □
□. □□□□ □□□□	□. □□□□□ □	□. □□□□□□□ □□□□

	[illegible]	[illegible]. पात टिपेर बजारमा लगेर बेच्नु । [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. हात्तीको दाहाबाट सुन्दरी केटी निस्कनु । [illegible]. जंगलमा भेटिएका परीहरुले चिताएको कुरा [illegible] [illegible] वाण हान्दा मागेको कुरा पुऱ्या[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]. गरीब भएर छाक टान गाह्रो हुनु । [illegible] [illegible] प्राप्त [illegible]
	[illegible]. सांस्कृतिक	[illegible]. सन्तान प्राप्त गन पूजा गनु । [illegible] [illegible]
	[illegible].	[illegible], [illegible] प्राप्त गनु ।
[illegible]? [illegible].	[illegible] .	[illegible] [illegible]गोहीको बुइ चढेर बाँदर नदि पार गनु ।. [illegible]
[illegible] . [illegible]	[illegible].	[illegible]व्यापार गनु ।. [illegible]आफुले खाएर बढी भएको खाना माछाँलाइ दिनु . [illegible] [illegible]भाइले दाजुलाइ ठग्न पैसा जस्तै थैलोमा ढुङ्गा . [illegible] [illegible]. [illegible]. [illegible]पेट चिरेर हेदा पोको फेला पानु ।.
[illegible].	[illegible].	[illegible]. [illegible]हलो जोत्दा प्राप्त वस्तु झाक्रीले पापको फल भनि . आफुले लिन खोज्नु । [illegible]त्यही कारण बिरामी पन.[illegible]
[illegible] .	[illegible].	[illegible]राजालाइ पशु पाल्ने सौख हुनु ।.

□ □□□		□सुगावालले सुँगा विक्रि गनु ।. □असल मान्छे घरमा बसेको सुँगाले मिठा कुरा र . खराब मान्छेको घरमा पालेको सुँगा अश्लिल कुरा □□□□□
□□छट्टु भान्जा.	□ □□□□□. □□□□□□.	□ □□ □□□□□ □□.□□□□□□ □□□□ □□ □□□□□□□. □□□□□□□□□ □□□□. □□□□□□□□□ □□□□. □लट्ठी सुघाउँदा मरेको मानिस उठ्नु ।.
□□□□□ स□□.	□□□□□□□. □□□□□□.	□आफुलाई बाण हान्नेलाई आक्रमण गनु ।. □बनेल र भिल्ल मरेको देखदादेखदै स्यालले तादो . □□ट्□□ □ □□□.□□□□ स्यालको टाउकोमा नै लाग्नु ।
□□□□□ □□□□न्द्र . □□□ □□□□□□	□□□□□□□. □साँस्कृतिक. □□□□□□.	□प्रेमका आदशकपरक मान्यताको प्रतिपादन ।. □□□□ □□□ □□□□. □राजा घर फकपछि अठहत्तर सय गाई दान गरी . अटहत्तर सय ब्राह्मण खुवाई मात्र भित्र पसुला भनी □□□□□□न्नु□□ □कागले चुचोले चिठी सात समुन्द्रपारी राजा भएको . □□□□□□□□ □□□

□□□ .□.□.

लोककथाको शैलीगत अध्ययन गदा कथा प्रारम्भ गन ढंग पनि एउटा पक्ष हो । त्यसरी नै लोककथामा श्रोता पनि एक अङ्ग हो किनभने श्रोताका अभावमा लोककथाले गति लिन सक्दैन । कथाको आरम्भ बक्तासँग र कथाको अन्त्य श्रोतासँग सम्बन्धित छन् ।

अकोतिर श्रवण र कथनका बीचमा माध्यम बनेर रहेको भाषामा स्थानिय उखान टुक्का पनि स्तरीय मान्यता भन्दा फरक वा समान भएर आएका पनि हुन सक्छन ।लोककथाकारहरुले स्थानिय प्रभावले निमित मानसिकता अनुसार □□□□ □□□□ -वणनात्मक पाराले अभिव्यक्त गरेको हुन्छ । त्यो पनि शैलीको एउटा विन्दु हो । उने मख पान र तल्लिष्ठ गराउने श्रोतावववगलाई आकर्षित गरी लोककथा प्रति एकोहोऱ्या प्रभावकारी माध्यम भाषा शैली मानिन्छ । त्यसैले लोककथा भन्ने तौर तरिका अथात भना□□ पाईने सिपालुपना सारा कथालाई प्रभावकारी बनाउने लोकप्रिय पान खुबी हो । अत : लोककथाको बणनका क्रममा कथाको आरम्भमा अतितको परिवेशलाई उभयाएर रोचक बनाएको हुन्छ । बीचमा व्यापक विस्तार हुन्छ । अनि अन्त्य आशिवाद वा मंगलकामनामा □□□ □□□□ □□□ □ □□ □□□□□ □प्रेष्यता तथा आदि मध्य र अन्त्यको उपयुक्त संयोजनले

लोककथा प्रभावकारी बन्न पुग्ने हुनाले यसलाई लोककथाको महत्वपुण तत्व मानिन्छ । अत : शैलीको अध्ययन गर्दन निम्नानुसार हेर्न प्रयास गरिएको छ

क्र.[illegible]	[illegible]	[illegible] विवरण ([illegible])	[illegible] प्रभावकारी रुपमा	[illegible]
[illegible]	बाघको घमण्ड भ्यागुतोको [illegible]	[illegible]	[illegible] सुखानुभूति हुन्छ । [illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible] भनिज बस्दथे ।	[illegible] अन्त्य हुँदा सबैको [illegible] सुखानुभूति हुन्छ ।	
[illegible]	अल्छीको परिणाम	[illegible]	[illegible] पदछ भनि भुन्टेलाई सुखानुभूति हुन्छ ।	
[illegible]	[illegible]	[illegible] पुजारी थियो ।	[illegible]	

			□□□ाि □न्□ □ □□न्□□ □□□□□ . प्राप्त रकम आफ्नै □□□□ □□ □□□□ □□□□ शिवले दण्डित गदा □□□ □□□□ाि □न्□ □	
□	लोभले काल निम्त्याउँछ ।	□□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□ □□□□□□ ि□□ □	□ □□□ □□□□□. □□□ □□□□□ □ग्□ □□□□□□□□ाि □□ □□□ □□न्□ □न्□ □ □दुष्टको अन्त्यले . □□□ □□□□ाि □न्□ □	
□.	ि□□□ □ □□□□ □ण्□	□□□□□□ □□□□ रामे र किसान थिए □	□किसानले परिश्रम. गदा राम्रो फल □□□□ □□□□ आनन्द हुन्छ । □□□□□ ऱ्□□□□ . □न्□ष्ट □□□□□□ □□ □□□□ □त्त □ड्□□ □ □□□ □□□□□ लाभले विलाप हुन्छ □	
□	□□□□□ □□□ □□□	□□□ □□ □□□□ □□□□ ि□क्र□ □□□ □□□□ □ल्□ि □□□ ि□□ □	□□ल्□ि □□□□□. □□ □□□ □□□ □□□□ □□ प्राप्त □□ □□□ सुखानुभुत हुन्छ । □अल्छी केटो पछी. □□ □हि □ □□ि□□ □○□ □□ □□□ □□□	□□□□□ □□□.

			[illegible] सुखानुभुति हुन्छ ।	
[illegible]	[illegible]	[illegible] गरेको अन्धो मानिस [illegible]	[illegible] बरदान दिएपछि आँखाको ज्योति पाउँदा सन्तान प्राप्त [illegible] सुखानुभुति हुन्छ ।	
[illegible]	[illegible] ?	[illegible]	[illegible] सुखानुभुति हुन्छ ।	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]. [illegible]	[illegible]. [illegible] . [illegible]

[illegible].[illegible].[illegible] [illegible]

लोककथा र आधुनिक कथामा उद्देश्य एउटा अनिवार्य तत्व हो। लोककथाको रचना र प्रस्तुतिको मूल उद्देश्य मनोरञ्जन हो भने शिक्षा प्राप्त गर्नु, [illegible] संस्कृति र धर्मको प्रचार गर्नु आदि भिन्नभिन्न उद्देश्यहरु यस भित्र निहित हुन्छन। उद्देश्यमा लेखकको सामन्य या बिशिष्ट जीवन दृष्टिको बिबेचना हुन्छ । प्रस्तुत जीवनको दृष्टिकै आधारमा कथा बस्तुको विन्यास पात्रहरुको योजना र वाताबरणको प्रयोग अनुवन्धि[illegible] गर्छन ।लोककथामा आधुनिक कथामा झै उद्देश्य वा विचरका लागी लोककथाकार शत-प्रतिशत गम्भीर नभएर पनि बिचारको अभाव नरहेको मान्न सकिन्छ । आधुनिक कथामा लेखकको वैयत्तिक वा विशिष्ट जीवनदृष्टि पाउन सकिन्छ ।भने लोककथामा लोकतत्वको अनिवार्यताका कारण सर्वमान्य वा सर्वसाधरणको जीवनदृष्टि पाउन सक्छ ।

[illegible], [illegible] लोककथालाई उद्देश्यका आधारमा विश्लेषण [illegible] अध्ययन गरिन्छ । :

□.□□ बाघको घमण्ड र भ्यागुतोको बुद्धी

प्रस्तुत कथाको शीषकमा प्रयुक्त वाक्यले नै यस कथाको उद्देश्यलाई स्पष्ट रु□□□केत गरेको छ । यस कथामा मुख्य पात्रहरु मानवेत्तर प्राणी छन् । बाघको घमण्ड भ्यागुतोको बुद्धिसंग हार खानु परेको छ । आकारमा सानो भए पनि भ्यागुतोले बाघलाई हार खुवाएको छ । तसथ काम गदा घमण्ड गनु हुदैन । बुद्धिले काम गनु पछ भन्ने पाठ यस कथाले दिन खोजेको छ ।बुद्धिको बल ढुङ्गा मुढाको बल भन्दा अत्यन्तै □□□ □□□□□क्ष प्र□□ □□ □

□.□□ □□□□ □□□□□

यस कथामा मामा र भानिज दुई पात्रका क्रियाकलापमा सम्पूणकथा संरचित छ । भानिज गरिब र सोझो छ भने मामा धनको घमण्ड गन ईर्ष्यालु प्रकृतिको छ । □□□ □नी हुदाँ हुदै पनि धन प्राप्त गन अति लालची छ । भानिजले □□ □□□□□ □□ □झ□□ । धन आउँछ भने जस्तो काय गन पनि तयार हुन्छ । भीरबाट बोरामा राखेर खसाल्दा पैसाको खातामा परेर भानिजले धेरै पैसा प्राप्त गरेको सुनाउदा उ पनि बोरामा □□□□ □□□□□ □स□□ □□□ प्राप्त गन लोभ गदछ । त्यस पछि भानिजले बोरमा हालेर भीरबाट खसाई दिएपछि उसको अन्त्य हुन्छ । यसरी कथाले लोभको परिणाम असल □□□□□□□ □□□□

□अल्छीको परिणाम .□ .□.

प्रस्तुत कथामा बालस्वभावको मनोरञ्जनपूण प्रस्तुति छ । बालकलाई कुन □□□ □□□□ □□□□□□ □□ □□□□□ □□□□□ □□□न्□ □न्ने□□□□ □□□ □□□□□ ? □□ □□ □व□ □न्ने□कुरा भईदिन्छ ।बालकको भर पदा त्यसको परिणाम के दु नीतिमूलक उपदेश पाईन्छ र ठुलोवडाले भनेको कुरा हेल्चक्रयाई नगरी असल मन लगाएरा काम गनुपछ भन्ने उपदेश कथाले दिन्छ ।

□□ .□ .□.□ □□□□

प्रस्तुत कथामा प्रयुक्त पात्र पुजारी गरीब थियो । त्यासकारण उ सधै मन्दिरामा चढाएको चामल पैसाबाट आफ्नो दिनचया चलाउदै आएको थियो ।यसै

क्रममा जीण मन्दिर नयाँ बनाउँ भनी शिव भगवानको तपस्या गन थाल्यो उसको □□स्□□□□ □□□ □□□□□ □□□ □□□ □□□□□ ि□□ □ पुजारीले पैसा प्राप्त गर्दै गयो। पुजारीले प्राप्त पैसाबाट मन्दिर नबनाई आफ्नै घर बनायो । त्यसकारण भगवान शिव रिसाएर श्राप दिनु भयो र पुजारी पहिलाकै स्थितिमा पुग्यो । यसरी लोभले गदा प्राप्त गरेको श्रीसम्पत्ति पनि गुम्छ भन्ने उद्देश्य राखि यो कथाको संरचना गरि□□□ □ □

□ □□□□□□□□ ि□म्□□□□ .□ .□.

प्रस्तुत कथाको शीषकमा प्रयुक्त बाक्यले नै यस कथाको उद्देश्याई स्पष्ट पारेको छ ।देश काल र परिस्थिति अनुसार व्यवहार गन नजानेमा दु□ □□ग□□□ □न्ने□ बिचारको प्रतिपादनका लागी यस कथामा दाजु र भाई दुई मुख्य पात्रहरुको □□□□□ □ि□□□□ □ □□□□ □□□ □ □□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□ भने भाईलाई अरुले सहयोग गरी प्राप्त सम्पत्तिप्रति ईर्ष्या गदछ । भाईले प्राप्त गरेको मन चिन्ने जाँतो चोरेर डुँङ्गामा जाँदा डुङ्गा डुबेर दाजुको मृत्यु हुन्छ ।

□ि□□□□ □ □□□□ □□ .□ .□.○□

रामे किसन यस कथाको मुख्य पात्र हो । उ कुखुराकोपालन गरेर जिविका चलाउदै आएको छ । रामेले एक दिन उसको पोथीले सुनको अण्डा पारेको फेला □□-□□ । उक्त पोथीले हरेक दिन एउटाका दरले सुनको अण्डा पार्द गयो रामेका □□खका दिन गए उनीहरु धनी हुदै गए । एकदिन रामेकी:श्री□□□□□□□□□ □ण□□ □□□ कुखुरालाई काटेर धेरै सुन एकै पटक प्राप्त गन बिचार रामेलाई सुनाउँछे । उनीहरुले धनी हुने मौका गुमाए । यसरी लोभले लाभ लाभले बिलाप हुन्छ भन्ने उद्देश्यले □□□□□ □□□□□ □ि□□□□ □ □

□□□□□□□ □□□ □□□ .□ .□.

विवेच्य कथाको पात्र बिक्रम बालक अवस्थामा ज्यादै अल्छी थियो । त्यसकारण उसलाई बाबु आमाले गाउँको ठालुको जिम्मा लगाई दिए त्यहाँबाट पनि बिक्रम जंगलतिर लाग्यो । जंगलमा मेहनतका साथ पात टिपेरा बिक्री गरी जीवीका चलाउन थाल्यो । पात टिप्दा फेला परेका हात्तीको दाह्राबाट एउटी सुन्दरी निस्केर उसकी श्रीमती भई बसी उसका सुखका दिनहरु शुरु भए । विधिको बिडम्बना

बिक्रमको श्रीमती राम्री छ भन्ने राजाले सुनेपछि राजाले बिक्रमलाई दरवारमा बोलाउँछन । बिक्रम दरवारमा गएपछि राजाले गुराँसका सात वटा फुल ल्याउने आदेश दिन्छन । उ यो कुराले चिन्तित हुन्छ । बिक्रम श्री□□□□ □ल□□ □□□□ □□□□□ फुल खोज्न हिड्छ । बाटोमा परीहरु फेला पदछ । तिनै परीको मद्दतले गुराँसका सात फुल राजालई बुझाउँछ । राजा खुसी भएरा ठुलो धन राशी दिए । यसरी गाह्रो काम भए पनि धैय र साहसका साथ काम गरे सफल भईन्छ भन्ने कुरा यस कथाबाट □□□□ □न्□ □

□□□□□□□ □□□□ .□ .□.

मुलपात्र मान बहादुर गरीब अन्धो र निर्□न्□□ □ □ □□□□□□□□□ - गणेशको तपस्यले बरदान प्राप्त गरी यी तिनै वटा कुराहरु एकैचोटी प्राप्त गरी सुखका दिन बिताउन लागेको छ । यसरी कथाका सम्पूण अशले नीतिमूलक धामिक भावना □□□उनु कथाको उद्देश्य रहेको □ □

□? □□□□□ □□□□□□ .□ .□.

प्रस्तुत कथामा प्रयुक्त पात्रहरु मानवेतर प्राणी बाँदर र गोही छन् । गोहीले बाँदरलाई तालपारी लाने निहूँ पारी मुटु कलेजो खाने बिचार गदछन । यसैक्रममा तालपारी पुग्नै लाग्दा मुटु कलेजो खाने कुरा गरेपछि बाँदरले मुटु कलेजो घरमा □ हामी गएर लिएर आउछौ अनि खानुहोला भन्दछ र बाँदर रुखमा गएर बस्दछ । अत : ई छ भने प्रत्येक बिषमा स्थितिबाट पनि बच्न सकिन्छ सम्प्रगमा भन्नुपदा बुद्धि र चतुऱ्या भन्ने बैचारिकता यस कथाको उद्देश्य आएको छ ।

□ □□□□□□□ □□□□ .□□ .□.

□□□ गनुहुदैन भन्ने बैचारिकता लोक जीवनको एउटा प्रमुख स्वरा हो। उपयुक्त वैचारिक उद्देश्यमा नै यस कथाको विन्यस भएको छ । धनी हुने लोभमा भाईले दाईलाई ठग्ने बिचारले लगानी उठाएर ल्याएको एकहजार कषापणको पोको पानीमा खस्यो भन्दछ । दैवी शक्ति प्राप्त भएर उक्त पानीमा □□□□ □□□□□ □□□□

विविध तरीकाले दाजुको घरमा पुग्छ । नदी देवताले भाईलाई निदनु भने पनि दाजुले आधा रकम भाइलाई दिन्छन । भाइ पश्चतापमा परी दाइसंग माफी माग्दछ । यसरी कसैले पनि अरुको कुभलो चिताउनु हुदैन भन्ने सन्देश दिनु कथाको उद्देश्य हो ।

□□□□□□□ □□ .□□ .□.□○□□□

विवेच्य कथामा पात्रको रुपमा आएको हली सोझो प्रकृतिको छ ।हलो जोत्दा पाएको बस्तु के होला भनी झाक्री संग सोध्न जान्छ । झाक्रीले पापको फल भन्दछ । यसरी हलीलाई चिन्ताले पिरोल्न थाल्छ । समाजमा हुने दुष्ट ठुला वडा भनाउँदा फटाहाले सोझोलाई कसरी अन्धविश्वासमा पारी ठग्ने गदछन भन्ने बैचारीक उद्देश्यमा □□□□□□ □□□□□ □□□□ □ □

□□□□ □□□□□□□ □□□□ .□□ .□.

प्रस्तुत कथा उपदेश र बिचारपरक संरचनामा संरचित छ ।असल ब्यक्तिको संगतले असल र खराव ब्यक्तिको संगतले खराब भईन्छ । भन्ने उपदेश यस कथाले ि□□ □□□□□ □ □□□□□ □□□ अनुसारको फल भन्ने उपदेश दिन खोजेको छ ।

□ छुट्टु भान्जा .□□ .□.

बिचार नपुऱ्याई काम गदा जो सुकैलाई पनि हानी हुन्छ । धनको घमण्ड गनु हुदैन । गरीब भनेर अरुलाई हेला गनु हुदैन यी काय आफैलाई हानी गदछ । भान्जा गरीब भए पनि मामालाई उचित जवाफ दिएर मामालाई मुख सावित गराईदिएको छ । सानो एंव गरीबले पनि प्रतिउत्तर दिन सक्ने हुँदा एकैसमान देख्नु र त्यही अनुसार ब्यवहार गनु भन्ने बैचारिक उद्देश्य प्रस्तुत कथाको संरचना तयार भएको छ ।

□□□□□ स□□□ .□□ .□.

प्रस्तुत लोककथामा हाम्रो सामाजिक परिवेश अनुसार कथाको संरचना गरिएको छ ।कसैले पनि अरुको कुभलो चिताउनु हुदैन र बढी लोभ गनु हुदैन भन्ने उद्देश्य राखी कथाको निमाण गरिएको छ । भिल्लले शिकार गरी बदेललाई मादा भिल्ल पनि बदेलको आक्रमणले मरेको र बढी लोभ गदा स्याल पनि मरेको कथा को □□□□□□□स□ष्ट □□□□□ □ □

□□ .□□ .□.ाजा उदयचन्द्र र रानी मनकईलो

प्रस्तुत कथामा राजा उदयचन्द्र र रानी मनकाईला बिच आदश अमर प्रेमको अवस्था पाईन्छ । विवाह गरेर जवानी अवस्थामा आफ्नी श्रीमतीलाई छाडेर बिदेश जाँदा नारी हृदयमा उत्पन्न हुने काम ईच्छा माया प्रेमको शास्वत उदाहरण बनेको छ □प्रस□□ □□□ जवानी अवस्थामा नारी हृदय र पुरुष हृदयमा उदवेलित हुने भावनाको प्रष्फुटन हो यो कथा । दूतकाव्यमा जस्तै यस कथामा नायक दूरदेश गएका छन् । त्यसको वेदनाले तडपिएर त्यसको वेदना वा सन्देश सञ्चाराथ दूतको रुपमा कागलाई नियुक्ति गरिएको छ । त्यस्तो दूत मानवेतर जगतबाट टिपिएको छ ऋतुचक्र यहाँ नायिका अन्तहृदय को स्थायी भावलाई जगाउँने उद्दीपन विभावका रुपमा "□ि□" □□स□□ □□□□ □ □

□□□ □□□□

□.□ □□□□□□

□□□□□□□ □□□□□ □□□ "□□□" शब्दको अथ हुन्छ देख्ने अथात देख्नेवाला यसरी ित समस्त जनसामुदाय जो यस कायालाई गदछन । लोक भनिन्छ अथाथ देखिने दुनिया संसार नै लोक हो । यस प्रकारको जन सामान्यको अथबोध गराउने शब्द लोक हो □ ि□□क्ष□ □□□ □□□□ □ □□□□□ □□□, □□□,□□□,□□□ □ □□ □□□ □□□□□□ □□□,□□□,स्वाभाविक र अकृत्रिम अलिखित मौखिक अभिव्यक्ति नै लोक साहित्य हो ।

लोककथा लोकसाहित्यका अन्य बिधा गाउँखाने कथा र उखान टुक्का भन्दा □□□□,लोक नाटकको दृश्यात्मकता भन्दा कथनात्मक लोकगीतको भावनात्मक भन्दा बस्तु फरक फरक बिधाका रुपमा चिनिएका छ । गद्यात्मकता र बणानात्मकता लोक कथाको □□ स□रु□ □□ □

लोक कथा र आधुनिक लिखित साहित्यका कथाका तत्वहरु उनै हुन – कथानक वा पात्र चरित्रहरु बाताबरण शैली र सन्देश । लोककथाका तत्वका रुपमा कथानकको मुलस्वरुप कथामानक रुपलाई लिन्छ । यो मानकरुप प्रत्येक पटकमा भिन्नरुपमा व्यक्ता हुन्छ । लोककथाहरुको कथानक सामान्यत□□□ □न□ □ □□□□□ : आदिबाटै थालिन्छन भने आधुनिककथाहरु मध्य अन्त्यबाट पनि थालिन्छ । □□□□□□रु□□ □द्देश□ □□□मनोरञ्जन हो । तर लोककथाहरुमा नैतिक उपदेश र : सृष्टिका तत्व घटना र प्रक्रियाको व्याख्या पनि पाईन्छ ।

[illegible] [illegible]करणमा विद्वानहरुको एकमत पाईदैन [illegible] :
[illegible] पत्रमा सङ्कलित लोककथालाई विभिन्न लोककथाका विद्वानहरुको लोककथा बर्गीकरण सम्बन्धी आधारहरु मुख्यतअगाडि राखेर निम्न पाँच :
[illegible]

[illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible]

[illegible], बुङ्गनाम भेगका लोककथाले त्या[illegible]को ऐतिहासिक साँस्कृतिक सामाजिक आर्थिक उपदेशात्मक जस्ता बिषयलाई व्यापक रुपमा प्रस्तुत गरेका छन [illegible]कलित लोककथाको अध्य[illegible]न गदा त्य[illegible]का जनताका आशा आकंक्षाका साथै तिनीहरुको मनोबिज्ञानको समेत अभिव्याञ्जना भएको छ ।

[illegible], [illegible] वटा लोककथाहरु मध्ये एकादेशमा [illegible] प्रचलित शैलीको संकेत पनि पाईन[illegible]

[illegible] सामाजिक घटना पाईएका छन । मानेबेत्तर वा अलौकिक पात्रको [illegible] वटा छन् । समस्यको समाधान बुद्धिबाट गन [illegible] त्यसता घटना यस क्षेत्रका मात्र कथामा नभएर बिश्वको अरु नै क्षेत्रका लोककथामा पनि [illegible]

[illegible], [illegible] बिचारहरुको [illegible] बुद्धि धम भाग्य लोभ सत्य चरित्र र प्रेम जस्ता सामाजिक भावानका बिचारहरु भिबिन्न कथामा शब्दान्तरले पुनरावृत भएका छन ।

[illegible] प्र[illegible]ुक्त पात्रहरुलाई [illegible] प्राकृतिका दृष्टिले अधिकांश पात्र सहयोगी मायालु सभ्य बुद्धिमानी सेवामु[illegible] उद्धार कतव्यपरायण र धार्मिक प्रकृतिका आदशबादी छन् ।कुभावना भएका विकृति

ईष्यालु खलपात्रहरु थोरै छन । केही पात्र निमुखा निवल छन । केही पात्र महत्त्वकाक्षी फटाह जिद्दी र साहसी मनोबृतका पनि छन ।

यसरी संकलित □□□□□ग्रि, □ग्नि□□ □□□□ □□□□□□□□ □त्र□□ □□ अधिकांश कथा पुरुष प्रधान देखिन्छन भने नारीपात्र पुरुषको तुलनामा कम र कम क्रियाशिल छन् । गौण पात्रको वाहुल्यता धेरै छ । सजीव पात्र र निजीव पात्र पनि केही मात्रमा छन । पेशाको दृष्टिले हेदा अधिकांश पात्र कृषि र सामान्य व्यवहारिक जी□□□□□ आयातित छन भने केही पात्र शासन पुरोहित्याई कार्यसित सम्बन्धित छन ।

□□□ □□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□ ि□□□□□□ □□ □□□ □ □□□□ि□□ □□□□□□ □स्कृतिक बातावरण भएका लोककथा पाईन्छन । अत : □□□□□ग्रि, □ग्नि□□ □□□□ लोककथामा अन्य क्षेत्रका लोककथा□रु□□ □□ मनोरञ्जनात्मकताको उद्देश्यले अलौकिक बातावरण र लोकतत्त्वका कारण सामाजिक बाताबरणको प्रवलता छ भनी पुष्टि गन सकिन्छ ।

□□ि□□□□□□□ग्रि, □ग्नि□□ □□□□ □□□□□□□□ □□ि□□□ □ध□□□ □□□ अधिकांश कथामा अन्यत्र□□ □□□□ □□□□□ □ब्द संग स्थानबाची देश व्यक्ति □ि□□□ नाम प्रयोग भएको छ । संसारका हरेक प्राणी र बस्तुमा प्रेमभाव प्रकट गनु श्रृङ्गारिक बातावरणलाई कथा प्रस्तुतीमा समाबिष्ट गनु रहस्यरोमाञ्चक तथा अलौकिक शक्तिलाई अत्यधिक रुपमा प्रयोग गनु लोककथाका निजि बिषेशता हुन । लोककथामहरु मुल रुपमा □□□□त□□ □ैलामा प्रस्तुत गरिएका छन ।रोमाञ्चकता सबै लोककथामा पाईने साझा शैली □□ □ □□□□□□□ □□□□ □न□□ □क्त □□ि □□□□□ □□ □

□□ि□□□□□□□ग्रि, □ग्नि□□ □□□□ □□□□□□□□ □□□□□ िस□ि□ □□ संवाद शसक्त पाईदैन । संवाद झिनो रुपामा भए पनि संवाद आवश्यक मात्रमा प्रयोग □□□□□ □

त्यस्तै संकलित□□□□□ग्रि, □ग्नि□□ □□□□ लोककथाको उद्देश्यको □ध□□□ गदा निम्न किसमका बिचारहरु विभिन्न कथामा शब्दान्तरले आएका पाइन्छन ।

□. □द्धि □म्□न्□□
□. □□ □म्□न्□□
□. भाग्य सम्बन्धी
□. □र□ □म्□न्□□
□. □□□ □म्□न्□□
□. प्रेम सम्बन्धी

□□: □□□□ि हेदा संकलित लोककथामा मनोरञ्जन नै साझा उद्देश्य हो । तै पनि लोकमानस र लोकसंस्कृतिलाई टिप्ने क्रममा उपयुक्त प्रकारका विचारहरु पनि उद्देश्यका रुपमा प्रस्तुत भएका पाइन्छन् । यसरी समग्रमा □□□□□ □ङ्ग□□ □□□□ लोककथाहरुको अध्ययन गर्दा सामाजिक स्वरुप भएका कथा अधिकांश छन् । कथाहरुको □□□□□ □□□ □ □□□ □□□□ □□□□ □ □ □म्□□ □□□□रु□□□ □□□□□□, □□□□, अलौकिक आदि वर्गमा फेला पार्न सकिन्छ । लोक जीवनसँग सम्बन्धित पारिवारिक समस्याहरुमा आधारित सामाग्री अधिक मात्रामा फेला परिकएको छ । अत□□□□□ : बुङ्गनाम क्षेत्रका लोककथामा आफ्नै प्रकारका पहिचान देखापरेका छन् ।

[illegible]

[illegible]ष्ट

परिशिष्ट [illegible]

[illegible]

[illegible] : [illegible]
[illegible] : [illegible]
[illegible] : [illegible]
[illegible] : [illegible]

[illegible]. [illegible] :

धेरै वष अघिको कुरा हो । एउटा जंगलमा साह्रै घमण्डी बाघ बस्थ्यो । त्यो सबै जनावरसंग आफ्नो बलको घमण्ड देखाउँथ्यो । सबै जनावरले उसंग हार मानेका थिए । तर एउटा भ्यागुतालाई भने बाघको घमण्ड मन परेको थिएन ।

एकदिन बाघले जंगलका सबै जनावरहरु भेला गरी उ भन्दा बलवान र चाँडै दौडन सक्ने कोही छैनन् भनि आफ्नो घमण्ड देखायो । कोही पनि बाघसंग दौडन तयार भएनन् । तर भ्यागुता [illegible]

कुरा अनुसार काम भने झ दौड शुरु हुने भयो । दौडमा जुन स्थानबाट दौड [illegible] नियम राखियो । उता भ्यागुताको कुरामा सबै जनावर हाँस्न थाले । बाघ र भ्यागुतो दौड शुरु गन तत्पर भए । बाघले दौडन के शुरु गरेको थियो, [illegible] उप्रेर पछाडी फर्कर नहेरीकन आफ्नो [illegible]संगै दौड्न थाल्यो । दौडदा दौड्दै बाघले र भ्यागुताले पचास माईल -/[illegible]जंगल परिक्रमा गरेर लक्ष्य स्थानमा आईपुग्न थाले । यसरी कुद्र अब [illegible] बेला बाघको ढाडबाट हुत्तिएर भ्यागुताले हाम फाल्यो र लक्ष्य स्थानमा बाघभन्दा पहिला नै पुग्न सफल [illegible]

त्यहाँ भेला भएका सबै जनावरहरुले भ्यागुतालाई विजयी घोषणा गरे । बाघलाई लाजले खपि नसक्नु भयो । रिसको झोकमा उसले आफ्नो हार स्वीकारेन र अर्को एउटा प्रतियोगिता फेरी गन र त्यसमा पनि भ्यागुताले जित्या भने आफ्नो हार स्वीकान शत राख्यो । दोश्रो प्रतियोगिता ढुङ्गा फाल्ने थियो । भ्यागुतो झन् के कम ? बाघको शतलाई स्वोकार गऱ्यो । सोही दिन तोकेर प्रतियोगिता राखियो । सानो सानो ढुङ्गा दुवैलाई दिईयो । ढुङ्गा फाल्ने पहिलो पालो बाघको थियो । बाघले भएभरको बल प्रयोग गरी धेरै टाढा जाने गरी ढुङ्गा फ्याँक्यो । सारा जनावरहरु[illegible] त्यत्ति सानो भ्यागुताले बाघको मुकाविला कसरी गला भन्ने प्रश्न उठ्यो । तर भ्यागुतो साह्रै बुद्धिमानी थियो । ज्ञान र बुद्धिको बल सामु ढुङ्गा मुढाको बलको केही लाग्दो रहेनछ । भ्यागुताले आफ्नो

साथमा रहेको ढुङ्गा नजिकैको ढुकुरको गुँडमा फ्याँकियो आत्तिएर ढुकुरले त्यो ढुङ्गा चुच्चाले च्यापेर आकाशमा उड्न थाल्यो । सबैले त्यो ढुकुर जसले ढुङ्गा चुच्चाले च्यापेको थियो देखे । बाघको ढुङ्गा जहाँ पुगेको थियो त्यो भन्दा केही अगाडी पुगेर ढुकुर भुँईमा उत्रियो । र त्यो ढुङ्गा त्यही खस्यो । [illegible] र भ्यागुताको बललाई समथन गरेर भ्यागुतालाई विजयी घोषणा गरे । अब भने बाघको सबै घमण्ड चुर भयो । त्यो दिनदेखि बाघ लाजले सबै जनावरबाट टाढा गई एक्लै गुफामा बस्न थाल्यो । यसरी यस कथाबाट बुद्धिको बल ढुङ्गा मुढाको बल भन्दा अत्यन्तै ठूलो हुने [illegible]

....

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible]. [illegible] :

[illegible] बस्दथे । भानिज साह्रै असल प्रवृत्तिको थियो तर मामा चाही धनको घमण्ड गर्ने र ईर्ष्यालु स्वभावको थियो । एक दिनको कुरा हो भानिज मामाको घरमा गएछ । त्यहाँ गएपछि मामाले उसलाई मिठो मिठो खाना दिएछन् तर लोभी मामाले उसलाई साह्रै धनको घमण्ड देखाएछन् । उ त्यहाँ जानुको मुख्य कारण मामाको छोरीको मुटु चोर्नु थियो । त्यसैले उसको आँखा मामाको छोरीतिर गईरहन्थ्यो । रातभरी उसलाई निन्द्रा पनि लागेन । बिहान सबेरै उठेर उ घरतिर हिँडे । उसले मामाले धनको घमण्ड देखाएको कुरा सम्झदै हिँड्छ । उसले मामाको छोरी माग्दा पनि मामाले गरिब भनेर छोरी नदिएको सम्झन्छ । त्यसै गरी एक दिनको कुरा [illegible] लिएर मामाको घर जान्छ । उसले बाख्रोले दिसा गरेको बेला पैसाहरु बाख्रोको दिसामा टाँसिदन्छ । र मामालाई उसले यो त पैसा हग्ने बाख्रो हो भनेर भन्दछ रात परिसकेको [illegible], त्यसैले उनीहरु सबै सुत्दछन् । तर उता लोभी मामालाई कसरी पैसा छेर्ने बाख्रो हात पार्नु भन्दै रातभर सोचिरहन्छ । बिहान कुखुरा बाँस्दछ र बिहान हुन्छ । भानिज पनि उठेर हात मुख [illegible] मामाले उसको त्यो पैसा दिसा गर्ने बाख्रो आफुलाई छाडेर जाउ भन्दछ । त्यही [illegible] "म तपाईको छोरी लान्छु तपाई यो बाख्रो राख्नु " [illegible] । त्यसपछि त्यो लोभी मामाले बाख्रोलाई भए भरको खाना खान दिए बाख्रोलाई टन्न बनाएछ र दिसा गर्ने बेलामा हेर्दा जति बेला पनि दिसा मात्र देख्दछ, [illegible] दछ र उ आफ्नो छोरी माग्न भानिजको घरमा आगो भएर रिसाउँदै जान्छ । भानिज बाठो भएकोले मामा आएको खबर पाउनासाथ उसले बाख्राको आन्द्रामा रगत भरेर आफ्नो श्रीमती अथात मामाको छोरीको गलामा नदेखिने गरी जब मामा त्यहाँ पुग्छन् त्यत्तिबेला उसले भानिजले त्यो रगतको आन्द्रालाई काटिदन्छ । मामाले आफ्नो छोरी मारिन् भनेर रुन थाल्छन् तर उसले एउटा सानो कपडाको पोको सुँगाए जस्तो गरेर त्यसपछि उसको श्रीमती हत्तपत्त उठेर बुवालाई दर्शन गरिछन् । मामा अचम्म मान्दै छोरीलाई

अँगाल्छन् । त्यो देखेर मामाले उसलाई बीस हजार रुपैयाँ दिएर त्यो क□□□□ □□□ □□□ □□ □□□□□□□

घरमा पुग्नासाथ उसले बुढीलाई खुकुरी लिएर आईजा भनेछन् । त्यसपछि उसले श्रीमतीलाई घाँटीमा हानेर भुईमा लडाएछन् । एकछिन पछि मामा हाँस्दै त्यस पोकोलाई बुढीलाई सुघाउँछ तर उ उठ्दैन । त्यसपछि उसले आफु फेरी ठगिएको कुरा थाहा पाउँछ । मा□ □□□□□ घरमा गएर कोही नभएको बेला भानिजलाई बोरामा पोको पारेर फाल्नको निम्ति भिरतिर लैजान्छ । बाटोमा लाँदा लाँदा मामालाई पिसाब लागेकोले उ एकछिन त्यस बोरालाई त्यही छाडेर पिसाब फेन जान्छ । त्यत्तिबेला एउटा भलादमी घोडा चढेर आएको उसले थाहा पाउँछ । उसले बोरा भित्र □□□,□□□,□□ □□□ □□□□□ , □□□ □□□ □□□□ □□□□ □□□□□□□□□□ □□□□ □□□□ "□ □□□ □ □□ □□□ □□□□" भनेर सोध्दा उसले बोरा भित्रबाट सबै चीज बाहिर राखेर आउनु भनेर भनेछ । त्यसपछि उ बाहिर निक्सिएर त्यस मानिसलाई भित्र राखेर घोडामा चढेर फरार भएछ । मा□ □□□□ □□□ आएपछि उसले बोरालाई भिरबाट फालिदिएछ । त्यसपछि उ थाहा नपाए जस्तै (□□□) गरेर भानिजलाई खोज्न मामा घरमा गएछन । त्यहाँ पुग्दा छक्क पर्छन । किनकी भानिज त्यहाँ पैसा सुकाउँदै बसेको हुन्छ । उसले भानिज तिम□ □□□ □□ □□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□□ □□□ जवाफ दिएछन् । उसले भनेछन् मामा जब मलाई त्यहाँबाट फाल्नु भयो त्यसपछि म तल पुगेपछि पैसा नै पैसाको ओछ्यानमा खस्न पुगे । अनि पैसा लिएर आएँ । मामाले पनि भानिज संग बोरामा पोका पारेर फाल्नको लागि हात जोडे पछि उसले मामालाई बोरामा हालेर फालिदन्छन् अनि □□□ □□लोभी मामाको अन्त्य हुन्छ । सबै जना खुशीसंग जीवन बिताउँछन् ।

....

□□□ : □□□□ □□□□
□□ : □□ □□
□□□ : □□□□□ □□□□
□□□□ : □.□.□.□□.□
□□□□□

□. अल्छीको परिणाम :

एकादेशमा एउटा भुण्टे भन्ने साह्रै अल्छी केटो थियो । उ यत्ति अल्छी थियो की काम गरेर खानु भन्दा खाना नै नखानु बेस हुन्छ भन्थ्यो । उसको परिवारमा उसको □□,हजुरआमा र विदुवा आमा थिए । हजुरआमा र आमा □□□□□□□□ □□□ □ हजुरआमा बुढी भए पनि घाममा धेरै काम गर्नुहुन्थ्यो ।

अचानक एक दिन हजुरआमा बिरामी हुनुभो । उहाँलाई ज्वरोले च्याप्दै गयो । पानी पट्टी राख्दा पनि वहाँको ज्वरोलाई केही असर गरेन । त्यसैले आमा दौडदै भुण्टे

□□□ □□□□ □□□ "□□□□□□□ □□□□ ज्□रोले च्याप्दै गयो स्वास्थ्य बेस्सरी विग्रदै गएको छ । त्यसैले छिटो पारी गाउँमा गई डाक्टर साबलाई बोलाएर ल्याउ स्वास्थ्य बेस्सरी विग्रदै गएको छ । त्यसैले छिटो पारी गाउँमा गई डाक्टर साहेबलाई बोलाएर ल्याउ भनिन् तर भुन्टेले आमालाई मेरो एउटा जुत्ता खेल्दा खेल्दै रु□□□ □□□□□ □ त्यसैले म जान सक्दिना भन्यो । आमाले भित्रबाटै छिटो□ -□□ □□□□ □□□□ □□□□ □त्त ल□□□ □□□□□ □ □न्नु□□□ हजुरआमाको जुत्ता लगाई छिटो जानु"–" □□□□ □□□□ जुत्ता साह्रै साँगुरो भएकोले उसले हिचकिचाउँदै जुत्ता लगाई गयो । उ बाटोमा हिँड्दै □□□ □ अचानक आकाश गड्याङगुडुङ्ग गन लाग्यो र एक छिन पछि भयंकर ठूलो □□□□ □-□□ । आधा बाटो सम्म पुगिसकेको भुण्टे पानी आयो भनि फेरी घर फर्कियो । बाटोमा जाँदा जाँदै पानी पर्न बन्द भयो र सुन्दर घाम लाग्यो उसले आफ्नो नजिक एउटा पोखरी देख्यो । हजुरआमाको जुत्ता देखेर उसलाई साह्रै रिस उठिरहेको □□□,त्यसैले उसले हजुरआमाको जुत्ता पोखरीमा फ्याँकिदियो र खाली खुट्टा लिएर घरमा □ग□□ □

घरमा पुगेपछि आफ्नो जुत्ता रुखमा कसरी अल्झेको थियो,त्यो प्रक्रिया सम्झियो र फेरी त्यही रुख नजिकै गएर त्यही प्रक्रिया दोहोऱ्या□□ □ □□□□ □त्त □त्त □स□□, जुत्ता खसेको आवजले गदा आमा हतारिँदै बाहिर आउनु भयो । बाहिर भुण्टे खेलिरहेको देखेर आमालाई बेस्सरी रिस उठ्यो र भुण्टेलाई बेस्सरी गाली गर्द भन्नुभयो □□ □म□ □□□□ □□□□□□□□□□□□क□□ □□□□□□ □□□□□ ल□□□ □□□□ □ □□□ □म□ □□□ □□□□ □□□ □ □□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□ग□□ ? □□ □□□□ □□□ संग माफ माग्दै फेरी पानी पऱ्यो भने फर्कनु पर्छ भनेर छाता मागेर फेरी गयो । उ दौडी डाक्टरको घरमा पुग्यो । घरमा ताल्चा मारेको भुण्टेले देख्यो । त्यसैले उसले डाक्टर नआउन्जेल त्यही कुरेर बस्छु भनि विचार गऱ्यो □ □□ □□□□□ □□□□ □□क्र बाँस भित्ताको आड लिएर स्वाँस□□□□ □□□□□ □□□□□ □

एक घण्टापछि डाक्टर साहेब आउनुभयो र भुण्टेलाई देखेपछि उसलाई निन्द्राबाट उठाउनु भयो र भुण्टेलाई किन आएको भनेर सोध्नुभयो । सबै कुरा थाहा पाएपछि डाक्टरले भुण्टेलाई भित्रबाट □□□□ ल□□□□□ □न्नु□□□ □□□□ □□□ □□□□ □□□□□□□ □□च□ □□□□ □ □□□□□□□ □□□□ □□□ □□□□□□□□□ □□ □ □□□ □□ पछि म तिम्रो घरमा आउनेछु यति सुनेपछि भुण्टे □□□□ □□ग□□ □

□□ □□□□□□□ □□है□□□□□ □□□□□□□ □□□□ □ट्टा □□ □□□□ □□□□□□□□□ □□□ □□□ □□□□□□ □□□□□□□ □-□□ □_ □□□□ □□□ □□□□□□ □□□ □□□□ गल्याङ्गुलुङ्ग ढुङ्गहरुमा टेक्दै तन लाग□□ □ □□□□ □ङ्ग □□है गोलो भएकोले त्य□□□ □क□□ □ □□□□□ □□□□□□ □ □□□□□□ □त्र□□□ □□□□ □□□ □ □ □□□ □□ □□□□□

[illegible] एकाछिनपछि उसको साथी मा[illegible] [illegible]

[illegible] एम्बुलेन्स थियो र स्वास्थ्य कायकताहरुले [illegible] भन्नु भन्दा पहिला नै [illegible]

आनमात्र भुण्टेलाई भित्र [illegible]

....

[illegible] : [illegible]
[illegible] : [illegible]
[illegible] : [illegible] / [illegible]
[illegible] : [illegible]

[illegible]. [illegible] :

[illegible] उसले आफ्नो दिनाचाय [illegible] मन्दिर पनि पुरानो [illegible] गन थाल्यो । उसको [illegible] टा कागज दिनुभयो र भन्नु [illegible] माग्छौ त्यति पैसा पा[illegible] तिमीले मन्दिर बनाईसक्नु [illegible] त्यसपछि पुजारी घर [illegible] किन्यो तर [illegible]

□ो□□□ो□ □□□□□ □□□ □□□□ □न्□ □□□□□ □□ □□ □□□□□ □त□□□ो□ उसले कागजमा हेदा एउटा मात्र गोलो लगाउने ठाउँ □न्□ □ □□□ □ो□ □□□□□□ देख्यो र त्यहाँ उसले गोलो लगाएर धेरै पैसा माग्यो र पैसा पाएपछि उसले आधा □□□□□ेराको घर बनाईदिने िव□□ □न्□ □ □□ □□□□□ □□□□ □□ □□□□ □□□ □□□ □ो□□ □ □□□□□न्□र बनाउन भने िवस□□ □ □ □ो□□ □ो□ ि□त□ □ □□□□□ □□ो □□□□□ □ □ध□□□ ि□□□□□न्□□ □□□□ □ ? □□ □□□□□ □□□ □न्□ □ □□□□□ □□□□स्□ □□□ □ □□□□□□□□□□ □□ □□ □□□□छ □न्□ □ □□□□□□ □□□ □ग□□□□ □ □द्दा खाली ठाउँ देखु□□□ □ □□□ो□□□□ □□लाई श्राप िदएर □□□□ □ो□□□ □स्□□□ो□ □□□ो□□□□□ □ □न्□ध□□ □□□□ □ □ □□□ो □श्व□□□□□ □न्□ □

....

□□ : □ष□ प्र□□ □□ग□
□□ : □□ □□
□□□ : □□□
□□□□ : □न्□□□□ □
□□□□□, □□□□□

□. लोभले काल िनम्त्याउँ□ :

□□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□ □□□□□ ि□□ □ □□□रु□ □□□ □ो□□ ि□□□ □ □□□□□□□ □ □ष्ट □□□□ ि□□□ □ □□□ □□□□िद्धमानी र स्वािभमानी ि□□□ □ □□□□ □प□□ □□□□□ □□ो □ो□ नािदई सबै सम्पत्ति आफ □खे□□□□□ ि□□□ □□ □□□□□ □□□□म्□त्ते□ □त्ते पिन लोभलालच िथएन । दा□□□ □च□□ □□□□□□□□ ि□□□ □ □□□□□□□□□□□□□ गरी आफ्नी श्रीमतीसंग □ो□□ □□□□ □□□□ □□□□ त□□□ □□□□ गन थाल्यो । आम्दानी□□ □□□□ो□ □□□□ स्□□ □□□□□ □ □□□□ □□□□ □□□ो □ो□ □□□□ □□□□रु□□ □□□ □□□ □□□ □धौ पन थाल्यो । अन-□□□□ □स्□□ ि□□ □ो□ □□□ □□ □□□□ ि□□□□ □□□□ □□ो□ □□□रु□□ □न्□□ □□□□□ □ो□ □□□ □ □ध□ □□□ □□□□ □ो□ □□□□ □□□ □□ग□ □ □प□□ □□ो□□ □□□ □□ □□□□□□□□□ □ल□□प□□□□ □□□□□ □

□खी भएर उ गह्रुगो मन िलएर पहाडितर गय:□ □ त□□□□□□□ □□□□□रु □□ल□□□□□ □□□ □न्□□□ □□ □□□ □ □□□ □न्□□□□□□□ □ध□□ "□□□□ □□□□

□□ □□□□□□□□ ।□□□□ □।□ □□□ □:" ? □□□□□□न्□□ □ □□□रुँ□□□□□□ □□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□□□□ ।□□□□□□ □□□□□□ □।□□□□□ □□□ □□□ □□□□न्न□□ □□ □□□□ □।□ □□□ □"

□□□□ □□ □□ग□□ □□□ □□□□ □□□□□□ □□□□ □□ग□□ □ □□□□□□□□□□□ □□□□□: □□□□□ □न्□□□□ □□□ त□□ एक पोका दिँदै भन्यो त्यो सातुको पोका लिएर वन दे मन्दिर पछाडी एउटा गुफा छ । जहाँ तिमीसंग केही बुढा मानिसहरु भेट हुनेछन् । □□□□रु□□□ □□ □□□□□ □□□□ ।□□□□ □□□□ सट्टामा उनीहरुले तिमीलाई सुनचाँदी दिन □ज□□□ □□ ।□□□□□□□□□□□□ □□□□□ □□□। □ङ्ग□□□ □□□ □□ग□□□" ह□□ □□□ □ □□ □□□□□□ □न्□□।□□ □□ग□□ □ त□□□□□न्□□ □□□□□□ □□□ □□□□□□□□□□□□□ □□□□ □ङ्ग□□□ □□□ बुढा मानिसहरुले धकेल्दै □□□।त्र □□□□□□□□□□ □□ □□□□□ □ख□□ □□□□□□ □□□□रु□□ □द्ध□ □□ □ङ्ग□□□ □□□□□ □□□।त्र □न्□□।□□□ □

हरुले उसको बहादुरीको प्रशंसा गरे । उसको कामबाट प्रभावित भएर बुढा □□□□□□।□ □□□□□ल□□□□□ □□□□□ □□□□ □□□□रु□□□ □म्□□□ □ □□ □□□□रु□□ □□□□□ □□□ल्याईदिएकोमा आभार प्र□□ □□ □□□□□ स्□रुप सुनचाँदी दिन खोजे □□ □□□□□□□□□□□□□□□□□ □ङ्ग□□□ □□□ □□मागयो । यसरी उसले जाँ□□ □□ग□□ □□□□□□□भन्यो । यो ढुङ्गाको जाँतो त हाम्रो अमूल्य खजना हो । हामी (□□□□रु□□) त्यो कसैलाई पनि दिन सक्दैनौ तर तिमीले सहा□□□ □।□ □□□□□ □ □ □□□□□ □□□□ □।□ ।□□□□ □□□ □□□□ ।□□□ प्रा□ □□□ □। त□□□□□□□□ □

□□□ □ □□□□□□□□□त□□ □□□ ।□□□ □□□ □□□□□ □□ □□□□ □□□□□ □ट्□ □□□□□ □न्□□□□ ।□□□□न्□□ □□ □□□ □□□□□ □□□□□ □□□ □□ □□ □□□ □□□□□ □□□ □□□□ □□□ ।□□□□□□□□□□□ □□□□।□□ □□□□□□ □□□□□ □□□ □□□□□□□ □□□□ब्री□□ □□□□□ □□ □□□ □।□□□□□ □ □□ □□ □□□।□□ □□□□□□□□□।ल□□□□□ग□□

खुशी हुँदै आफ्नो घरातर फर्कियो त्यहाँ उसले आफ्नी □ □□□ ।□□□ श्री□□□□□□ □□□ □□□□□□□□न्□□"□□ □□ □□□□□ □□□ □□ □ □□□□□□□□ ।□□ □□ मागनेछौं त्यही पाउने □। □" □□□□□□□□□□ □न्द्री□□ □□□□ □।□□□।□□ □□□□□□□□न्□□ "□□□□ ल□□□" □□□ □□ □□□।□□□□□ □□□□□□ □प्रि □□ग□□ □ त□□□□।□ □□□□□□□□ □□ग□□ □ □□प्र□□□ □□□□रु□□□□जे मागे पाउदै गए दुवै पतिपत्नीले खुब धुमधामले - □□□□□□ः□ □□□□ □

□।□□□ल □□□□□□त्री□□ □न्□□"□म्प्र □□□□ ।□□□रु ।□□□□□□ □□ □प्रा□□ : ।□□ □स्□□"भने । त्यसपछि उसले जाँतोसंग भव्य महल प्रशस्त □□ □म्□त्ति □□□ □□□□ □रु □□□□□□हरु माग्यो । आफ्नो भव□ □□□ □ प्र□स्□ □□ □म्□त्ति □□□।□ □□□□□□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□ □न्□□ □ □□□□ □□□□□□फ□□ ।□□□□रु□□□□□

[illegible]प[illegible] [illegible] [illegible]ीन बोलायो । आमन्त्रि[illegible] [illegible]रु [illegible] सम्पन्नता देखेर [illegible] [illegible] [illegible]ल [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]प[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]स[illegible] [illegible] भन्ने ठान्यो । उसले [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] त[illegible]त्ते[illegible] [illegible] [illegible] दाहिनेतिर घुमाएर केके [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]खा[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] हुनुपर्छ भन्ने ठान्यो [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]रु फाँकसकेपछि आफ्ना भा[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] उ जाँतो लिएर समुन्द्रको किनारमा पुग्यो । उसं केक पनि थियो । मिठाई र केक अघाउन्जेल खाएपछि उ डुङ्गामा जाँतो राखेर घुम्न [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] कसरी रोकिन्छ भन्ने था[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] बिस्तारै बिस्तारै डुङ्गा [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] पनि समुन्द्रमा डुब्यो [illegible]

....

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible] [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible], [illegible] [illegible]

[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] :

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]पनो दिनचाय गर्दथ्यो [illegible]

श्री□□□ □ि□□□□न्न □ि□ -"अब हामि दुबै धनि हुने □□□ □ □ि□ □□ □□□□ □ण□ □□□ □□□□ □ □ □□ □ि□□□□ □ि□ल्□ □ि न काम गनु पर्दन □"

□□ ि□□□□ □□□□□□प□ श्रीमतीलाई गालि गयो "□स्□ □न्□ □□ □□□ □ि मलाई राम्रो थाहा □□ □ त्□ □□□□ □ण□ □□□ □□□□ □ि म्र □□ ि□ □रु□□ ?" भोलिपल्ट त्यो किसान □प□ □□□□रु □□□□ □□□□ □□□ □ □ □□□□□□ज्ञ□□□□□□□ ि□□ □ □□□□□□ि त्□ि □□□□ □□ि □□□□ अण्डा फेला पायो । त्□□□□□□□ □□□ □लो बिश्वास दियो र उ □□□□□ □□□□ □ि ल्□ □

उसले आफ्नी श्रीमतीलाई बोलायो र सुनको अण्डा देखायो र भन्न थाल्यो"□ि□□□□□□ □ण□ □□□ □□□□ □□□ □□ि □" □□□ि श्री□□□□□□□□ त्□ □□□□□ □□ □□□□□ □□□ □□□ □□□ □ि म्र खाना अरु दिने सल्लाह दिई । उनिहरुले पछि त्यो □□□□ □□□□ □□ि ि□□ ि□□□□□□ □ण□ □च्□□ □□□ □□ □□□□

तर एक दिन किसनको श्रीमतीले रामे किसानलाई यसो भन्न थालि" ि□□ □ि□□□ि□□□ □□□□ि त्र □□□□ □ण□ □□□□¸□ि□ □□□□□ □न्□ ?□ि□ □ि□□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□ □ण□ □□ि □□□□□□ □□□□ छ पोथिको पेट भित्र ए□ ि□□□ □न्□ □□ि □□□□ □ण□रु □□□□ □ि□ □ि□□□□□□□□ □□ि भने हामिले एकैचोटि त्यत्र □□□□ □ण□ □□□□□□ □" □□□ □ि□□रु□□त्□□ □ि□□□ □ि□ि□□ □ □□ □ िनहरुले त्यस पोथिको पेटभित्र केहि पनि पा□□□□□ □ि□□रु□□□□□□ि□ □□□□ □□□□ □ि□□रु □ि□ □□□□□□□ि□□रु □□□□ □ " त्यसैले हामिहरु पनि □ि□□□□ि□ □□□□□ □"□□□□□□ि□¸ □□□□□ि□□□ "

....

□□□ : □□□ □□□□□ □त्री
□□ : □□ □□
□□□ : □□□□ □□□□
□□□□□ : □न्□□□□ □ □□□□□
□ज्ञ□□□ □ □□□□ज्ञ

□. □□□□□□ □□□ □□□ :

कुनै गाउमा एउटा बिक्रम नाम गरेको अल्छी केटो थियो । उ आफ्नो बुबा आमालाई जस्तो सुकै आपद विपद् आई परेपनि कुनै वास्ता गर्दनथ्यो र खालि उनिहरुलाई दुख दिएर दिनभर आराम गर्न चाहान्थ्यो ।□□□□ □स्□ □□□ □□□□ □□ □ि□ □□□□ □□□□□□□□ □□ □ □¸□ि□□रु□□□□□□ □र्द्ध □प्र□ □□□□ □□□□□ □□□□ □ि□□□□ □□□□ □ □□□□□□□□□□□ □□□□□¸□□□□ □□□□ □□□□□□ गनु पथ्र्यो □ □□□□□ि□ ि□□ □ □ख पनि गयो तर पछि उ पहिले झौ अल्छी बन्न □ि ल्□ □□□□ □□□ □□□□□ □ □□□ □ह्य ि□□ □ठ्य □ □□□□□ □□□□□ □□□□ि□□□ □

जंगल तिर लाग्यो जुन घन घोर र डरलाग्दो थियो त्यस पछी बिक्रम रुदै रुदै । केटो जंगलको छेउ छाउमा बनेको एउटा झुपडीमा बस्न थाल्यो र आफ्नो गुजारा जंगलका रुख बिरुवाका पात बजारमा लगि बुच्दथ्यो र त्यबाट आएको पैसाले□□□□□ □□□□रु □म्□□ □□ □दा एक ठाउमा हात्तिको दाह्रारा देख्यो र □□ □ग□□ □ □□□□ल□ □□□□□□□□□ □ह्□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□रुमात्र लिएर बजारमा □च□ □□□ □ □□ बिक्रम पातहरु बेचेर □□ □□ि□□ □□□□□□ भित्र बिभिन्न किसमका खानाहरु देख्यो र आश्चाय चकित भयो □ □ □□□□ □□□ □□□ □□□□□ □□□□ □ □□न्□□□□□□□□ □

क्रम पातहरु बेचेर आउदा खाना तयार भई सकेकाले अब धेरै दिन सम्म पनि बि उसले आफ्नो उत्सुकता थाम्न सकेन र यस कुराको रहश्य पत्ता लगाउने निश्चय गर्यो । त्यसैले एकदिन सधै झौ उ बजार जान तयार त भयो तर वास्तवमा बजा□ □□□ □प□□ □□□□ □□□□ □□ट चियाएर बस्यो । यसरि □□ □□□□□□□□ □□□ □ख□□ □ त□□ □□□□ □□□□□त्त□□ □ह्□□□□ □□□ □म्री केटी निश्कदा रहि□ □ □□□□ □□□□ □□ रहिछ । यो सब कुरा बिक्रमले एक छिन सम्म त □□ □□ □□□□□□□बेर सम्म धैय □□ब्र □□□ □ □□□□ □□□ □□□□□□ □□□□ □त्त □त्त □म्री □□□□□ □□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□□ प्रस्□□ □□ख□□ □ □□□□□□ मन्जुर गरिहालि र उनिहरुले बिबाह गरेर लोग्ने स्वास्नी भएर बस्न था□□□

बिक्रम अल्छी भएकै का□□□□□□□ □ □□□□□ □□□□ □□□□□ □□ □□□□□ □□□ □□□□□ □□□□ □□□ □□ उसले त्यति राम्री दु□□ □□□□□ ल□□□□ □□□ □□□□□ □□ थाहा थिएन । उसकी राम्री □□□ □ □□□ □स्□□□□□□ □□□□ □□□□□ □□□□□ □□ पर्यो । त्यसैले पनि □□□□□□ □□□ □□□□□ई सबै कुराको बेलिवस्ता□ □□□□□ □ □□□ □□ □□□□□□□□ □प□□ □□□□□□□□ □□□□□ –"बिक्रमले मेरा लागि सा□□□□ □□□□□ □□□ ल□□□□ □□ □ □□□ □□□□ल□□□□ □□□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□ □" □न्□ □□□ □□□□ □□□□ □ □□□□□ □□ □न्□□ □□□□□□बिक्रमकोमा पुयायो □□ □क्र□□□ कहिले पनि त्यस्तो फु□□□ □□□ □□□□□□□□त्□ □□□ □□□□□ □ □□□ ल□□□□□□□□ □□न्□□ □□□ □

घर पुगेपछी उ झोक्राएर बसिरह्यो । स्वीनि संग समेत बोलेन र उसले – बनाएको स्वादिलो खाना पनि खाएन । लोग्नेको यस्तो चाला देखेर स्वास्नीले सोधी "□□ □□□□□ □□□□ □□□□ □ ? □□□□□ □□ □त्त□ □□ □□□ ?" बिक्रमले स्वानी □□ □□□□□ □□□□□□□□□□□□□□ □□□□□ □ □□ □□□ □□ □□□□□ □□□□□□ग□□□□ □□ □□ □ □□□□ □□□□□□ □न्□□□□ □□□ □ह्□ □ □□ त□□ □□□□□□ पुग्न निकै दिन □ग□□□□□□□□□□□□स्□□□□□ □□□□□□□□□□ □□ □□□ □□□□ □ □□ स□□□□□□□□□ □ □□□न्□□ □म्□ □ □□□□□□□ □ह्□त्र □स्ने र उ फर्किए पछि □त्र □□□ निश्क□□□□□ □□□□ □ □ □□□□□□ □ह्□ त्र □□ □ त□□□□ □□□□ □न्□□□□

[illegible] न हिडसकेपछी उ बल्ल [illegible] त [illegible] टच्य [illegible] । त्यस पछि बिक्रम जवाफ पाउने आशा लिएर मन्दि[illegible] उत्तर तिर लाग्यो । फु[illegible] ले परिश्रम गर्न छाडेन । दोस्रो [illegible] आयो । त्यहि नै [illegible] उ पनि भेट्यो । त्यसै [illegible] रु[illegible] स[illegible]गबाट सातवटी परिहरु [illegible] उनिहरुले चराको जस्तै [illegible] रु- [illegible] (बिक्र[illegible]) [illegible]

नुहाई सकेपछी ति सातवटी परिहरु आ-[illegible] राखेको ठाउँमा नदेखेपछि यताउता खोज्न थाले । बिक्रमले भने उनिहरुलाई हेरर [illegible] रु [illegible] त[illegible]सपछि परिहरुले उसलाई [illegible] दिएर आवश्यकता [illegible] रु [illegible]

[illegible] निस्को [illegible] तुरुन्त राजाकहाँ पुऱ्या[illegible] । परिहरुले उ र उस[illegible] उ देखि साह्रै प्र[illegible] पुरस्कार दिए । [illegible] पछि उ र उसको [illegible]

....

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible]. [illegible] :

[illegible] मानिस बस्थ्यो । उसको एउटी बुढी आमा र श्रीमती पनि थिए । मिहिनेत र परिश्रमले उनिहरुले बल्लतल्ल बिहान बेलुकाको [illegible] टारेको थिए । तर बुढी आमालाई आफ्नो गरिबितर्फ कुनै मतलब थिएन केवल उनलाई आफ्नो वंश रक्षा गर्न एउटा नानी चाहिएको थियो । उस कुराले गर्दाबुढी आमा सध चिन्तित हुने [illegible]

गाउँलेहरुले मानबहादुरलाई मने भन्न गथ । मनेको परि[illegible] , त्यसैले भगवानले नै बाटो देखाउँछन भन्ने सोचेर दिनदनै भगवान गणेको मन्दिरमा [illegible] गई नित्य प्राथनाले गर्दथ्यो । दिनरातको यो नित्यउ पुजा तथा प्रार्[illegible] प्रथनाले गदा उ सामु प्रकछ हुनभयो । अनि भगवान गणेशले उसको ईच्छटाको बारेमा सोध्नु भयो । अनि मनेले आफु एक गरिब सन्तानहिन अनुधो भएको बतायो । त्यसपछि [illegible]म तिमी भक्तिदेखि पप्रसनुन भई तिमि असल मानुछे रह[illegible] गर्दै आएका छौ । यसैले तिमिले मसँग एउटा कुरा माग [illegible] त्यो तिमलाई अवस्य पुग्नेछ । ल एउटा मात्र ईच्छा सम्झ ।

[illegible],तर उसले एटा मात्र कुरा के माग्ने कुरामा दोधार [illegible] आँखाको ज्वती र सम्पति दिनुहोस् भनि मागेकोमा भगवान गणेशले तिनवटै बरदान दिएपछि मनै सुख संग जिवन बिताउदो भयो ।

[illegible]: आश्तिक भई दुखमा पनि भगवान सम्झिएमा सुखी भईन्छ [illegible]

....

[illegible] : [illegible]

[illegible] : [illegible]

[illegible] : पुर्व शिक्षक

[illegible] : [illegible]

[illegible]. [illegible]

एउटा तालको किनारामा धेरै फलफुलका दानाहरु फलेका बोटहरु थिए । र त्याहाँ दुईवटा बाँदरहरु पनि बस्दा रहेछन् । ती दुई बाँदरहरु तिनै फलहरु खाएर रमाईलो गरेर दिन बिताई रहेका थिए । तर एक दिन अचानक दुईवटा गोहिहरु त्यहाँबाट निस्केर बाँदरहरुलाई भन्न लागे "–[illegible] त्यसै झरेका छन् । तपाईहरु त्यहाँ गएर फलहरु खानु होला" [illegible] ,बाँदर र बाँदरनी पनि त्यहाँ पर जान पाए धेरै खान पाईने लोभमा पर्द गयो र गोहिसंग मित्रता बढाउन लाग्यो, बिस्तारै उनीहरु त्यहाँबाट कसरी जाने भन्ने योजना बनाउन

□□□□ □ाि□□□ □□□□□ □□□□” –साथी हामी दुईलाई पारी जान मन लाग्यो कसरी □ि□□ि□ि□” □□□ □न्□ □□ □ाि□□□□न्□ ? “साथी यस बारे म मेरो श्रीमतिसँग कुरा गन छु र भोलि आउने छु“ भनेर त्यहाँबाट गयो । ती दुई बाँदरलाई कति वेला उज्यालो होला भनेर निद्रा लागेन र विहा□□म्□ □ि□□ाि□ि□□□ □□□□ □□ि □ाि□□□ सारा कुरा श्रीमतिलाई भन्यो र ती दुई बाँदर बाँदरनीलाई खाने योजना बनायो । विहान भए पछि गोहि र गोहिनी त्यहाँ आई पुग्यो र गोहिले भन्यो ” –□ि□ि □□ि□□रु हाम्रो जिउमाथि बस्नुहोस् हामी पानीमा पौडदै पारी लगि दिन्छौ भनि पछि त्यहाँ□ि□ तिनीहरु अघि गोहिले भनेझै गरेर तालपार गन लागे, उनीहरुलाई स्वागय आनन्दको अनुभुति भयो । साचै परतिर लटरमै फल फलेको देखे तिनीहरुले तर बिचमा गएर गोहि र गोहिनीले तिनीहरुलाई पानीमा खसाली दिन लागे त्यस कारण तिनीहरु डरले काप्दै भन्न लागे साथीहरु तपाईहरुले के गन लाग्नु भएको पानीमा खसालेर तब उस्ले भन्यो तिमीहरुलाई मारेर मुटु कलेजो खाने छौ भन्यो तब बाँदरलाई डर लाग्यो तर बुद्धिले काम लिई हाल्यो र हास्दै भन्न लाग्यो कहाँ साथी हामीले हाम्रो मुटु कलेजो त बाहिर लिएर हिड्दैनौ किनकी मुटु भयो भने त

रु□□ि□ □□ि रु□□ि □ि□ □□ □□ □ि□्□¸त□□□□ि□ि□□□ □ि□□□□ि □□□ जान भन्दा पहिल नै घरमा राखेर हिड्छौ । त्यसैले हामीलाई मारेर मुटु कलेजो खाने भए पारी लगेर तपाईहरु तिरमा बस्नुहोस् । हामी मुटु कलेजोलिएर आउछौ भनेर गोही र गोहिनीले फेरी बोकर पारी पुर्याईदियो तर बादर र बादनी रु□□ि □□□ □द्धु□□ि -गोहिनी कहि मुटु कलेजो पनि घरमा राख्छन भनेर गिज्याउन लागे र गोही गोहिनी निराश भएर पश्चाताप भएर घरमा फक । त्यैले योजना बनाए पछि योजनालाई □दोधमानी पुबक लागु गनु पदछ । र कसैलाई छिट्टै बिश्वास गनु हुदैन । किनकी आफ्नो आत्मिय मित्रले पनि धोका दिन सक्छ ।

....

□□- पिताम्बर तामाङ्ग
□□- □□
□- □□
□□ि□ - □न्□ि□□ □ ि□□□
बुङ्गनाम ओखलढुङ्गा

□□. □□ □ि□ि□ □ि□

उहिले नै एउटा नगरमा दुईजना दाजुभाई बस्दथे । जेठा चाहि बोधिसत्व थियो भाई चाहि लोभी थियो । एकदिन उनिहरुको बाबु कालगतिले परलोक भए । बाबु ब्यापारी थियो उसको लगानी पनि निकै थियो । एकदिन उनिहरुको बाबुको लगानी उठाउन गाउमा गए । बाटोमा एउटा नदी तनु पर्दथ्यो □ □□□□ □□□ फर्कदा भाई चाहिको मनमा लोप जाग्यो । दाजुलाई छलेर एकलै सम्पति हडप गर्न मनमनै बिचार गर्‍यो □ □□□□ □□□ □□□□□□ □□□□ □□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□ बोधिसत्वलाई कसरी आखा छलेर सबै सम्पति एक्लै लिने बिचार मनमा बुनिरह्यो ।

□□□ □ उता बोधिसत्वले चाहि आफुले खाएर□□□ □□□ □□□□ □□□□□रु□□□ दियो त्यसको पुण्यनिदि देवतालई दिए । देवताले पनि पुण्य अनुमोदन गर्‍यो □ □□□□ माथी पछ्येयौरा फिजाई पल्टिरहेको बेला बोधिसत्व भुसुक्क निदाय ।

उनको कान्छो भाईले यही मौका छोपेर गाउबाट लगानी उठाएर ल्याएको स□□□□□ □□□□□ □□□□□□□ □□□□ □री गिट्टीहरुको पोका बनायो । दुबै पोको एकै ठाउमा राख्यो । अनि डुंगा लिएर माझी आउने बाटो हेरिरह्यो । केहि बेर पछि माझी आयो डुंगामा बसी नदीको बिचमा पुगे पछि कान्छोले डुंगामा अल्झेको गरी गिट्टीको □□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□ □ऱ्□□ । तर हत्तपत्तमा लतपत □□□□□□□□ झुक्किएर हजारको पोको पानीमा खसाल्यो । यति गरेसकेपछि उसले हडबडाएको □□□□□ □ऱ्□□ अनि भन्यो दाई हजार कषापणको पोको पानीमा खस्यो लौन न अब के □□ □

□□□□□ □स□□ □□□□□□□ □?

□□ल्□□ □□न्□□ □□□ □

नदी देवताले यो थाहा पाएर बिचार गर्‍यो । यिनले दिएको पुण्य अनुमोदन गरी मेरो दिव्य सम्पति बढ्यो । यिनको धन रक्षा गरिदिनेछु । नदी देवताले यतिकुरा मनमा सोचेर आफ्नो प्रभाव प्रयोग गरे । एउटा ठुलो मुख भएको माछालाई त्यो पोको निल्न लगाए र आफैले त्यसको रक्षा गरे ।

त्यो चोर लोभीपापीले घरमा पुगेर दाईलाई छक्काए भन्दै फुकाई हेर्‍यो □ पोकामा गिट्टीमात्र पायो यो देखेर उ निरास भयो ।

त्यसबेला माझीहरुले माछा समात्न जाल फ्याकीरहेका थिर । त्यो पोको □ । माझीहरुले त्यसलाई बजारमा बेज्नीनल्ने माछा देउताको प्रभावले जालमा पऱ्यो□□ □

ठुलो माछा देखेर मानिसहरुले मोल सोधेर माझिहरुले एक हजार सात मासा बताए । हजार पन माछापनि देखियो भन्दै खिल्ली उडाउन थाले । माझीहरुले नगरमा घुम्नै जाँदा बोधिसत्वको घरमा पुगेर कराउन थाले । आउनुहोस माछा लिनुहोस । मोल कति? □□□□□□□□ □□त्र□□ □□ □

□ाझीहरुलाई सातमासा दिएर बोधिसत्वले माछा किन्यो । माछाको पेट चिरेर हेदा एक हजारको पोको पाईयो । उनकी भायाले बोधिसत्वलाई भनिन पोको खोलेर हेदा आफ्नो छाप देखेर उनले आफ्नो कषापण भनि चिने । आकासमा अदृष्य भई उडिरहेका नदी देवताले आकासबाणी गद भने□ तिमिले -□□□□ □□□ □□□□ □□□ माछाहरुलाई दिएको हुनाले मलाई पुण्य दिएका थियौ त्यसैले मैले तिम्रो धनको रक्षा □□ □□□□ □□ □

नदी देवताले बोधिसत्वका भाईको छल कपट गरेको कुरा । मित्रद्रोही भाईलाई कषापण नदिनु भनि नदी देवताले आग्रह गरे । तर बोधिसत्यले त्यसो गरेनन् □ □□ईलाई पनि पाँचसय कषापण दिए । भाईलाई ज्यादै पछुतो भाई दाईसंग माफी □□□□ □

....

□□□- □□□ □□□□ □□□□
□□□- □□□□□□
□□- □□
□□□□□ - □न्□□□□ □ □□□□□
□ □□□□

□□. □□न्□□□□ □□□□□

एकादेशमा एउटा अल्छी हली थियो । एक दिनको कुरा हो त्यो हली बारीमा जोत्दा जोत्दै हलोको फाली केहीमा अड्कीन पुग्यो । त्यस पछी हलीले केमा अड्केको रहेछ भनेर सानो कुटोले खनेर निकाल्यो । त्यो साह्रै आचयजनक □□□□ □ दुईवटा गोरुको सिङ्ग जस्तो भएको,फ्यास्सेको ओठ भएको आलि आलि बाम माछा जस्तै

[illegible] त्यस चिजलाई हलीले घरमा लगेछ । उसले के चिज रहेछ भनेर झाक्रीको [illegible] [illegible] देखिन्थ्यो । त्यो झाक्री फटाह थियो । उसले हलीलाई यो त तिमले पुवजन्ममा गरेको पापको फल हो भनेरा भनेछ र त्यसको [illegible] चढाउनु पछ भनेर भने पछी अल्छी हलीले त्यसलाई लिएरा घरमा आएछ ।अब उ [illegible] त्यसपछि उसलाई अनौठो महसुश भयो र रुन सताउन थाल्यो र बिहानै उठेर झाक्रीको घरमा झारफुक गना गयो र झाक्रीले उसलाई जिम्बुको झोला उमालेर खा भनेपछि उ घरमा आएर त्यो चिज उमालेर खायो । जबजब रात पऱ्यो [illegible] अनेकौ रोगले सतायो र उसको मन साह्रैनै डराईरहेको थियो र चिन्तै [illegible]

उसले बारीमा उब्जाएको खवुजा [illegible] उसलाई हेन कोही थिएनन र उसलाई चिन्तै चिन्ताले सानो चिजले गदा मृत्यूको मुखमा [illegible]

....

[illegible]

[illegible]

[illegible] थियो । एकदिन उनी घुम्न निस्किएका थिए । बाटोमा उनलाई एउटा सुँगावाला संग भेट हुन्छ । सुगावालासंग केवल दुई वटा मात्र हुन्छ । एउटै उमेरका उस्तै र उत्रै आकारमा सुगालई देखेरा राजालाई किन्न मन लाग्यो । सुगावालाले एउटाको मोल रु [illegible] रु [illegible]

[illegible] सुनेर राजा अचम्म मान्छन । त्यसपछि राजाले सुगावालालाई सोद्धा सुगावलाले हजुरले आफैथाहा पाउनुहुन्छ । सुगालाई पैसा दिएर

राजा आफ्नो दरवार तिरा लाग्छन । अर्कोदिन बिहना एउटा सुगाले मीठा मीठा कुरा बोल्न थाल्यो भने अर्काले अश्लिल बोल्न थाल्यो । त्यसपछि राजाले दुबै सुगाको भिन्नता [illegible] – तिमले यस्तो राम्रो बोल्न कहाँबाट [illegible] – राजाको प्रश्नको उत्तर दिदै सुगाले भन्यो ? [illegible] मैले राम्रो बोल्न सिके तर मेरो साथी खराब मान्छको घरमा बसेकोले खराब बोल्न [illegible]छ राजाले दुबै सुगाको भिन्नता थाहा पाए ।

....

[illegible]- फत्त बहादुर खत्री
[illegible]- [illegible]
[illegible]- [illegible]
[illegible] -[illegible]
[illegible]

[illegible] छट्टु भान्जा

एकादेशमा मामा र भान्जा थिए । मामा धनी थियो तर भानिज गरीब रहेछ । [illegible] धनसम्पत्ति कुनै कुराको अभाव नभएको कुरा गरेर भानिजलाई लज्जित पारेछ । भानिज ईखालु स्वाभावको रहेछ । त्यसैले उ एकदि[illegible] असफी साथमा लिएर मामाघर गएछ । मामाले त्यो घोडालाई यस्तो घोडा भनेर तिरस्कार गदा त्यसलेत असफीपो दिसा गदछ । यो चानचुने घोडा हो र [illegible] ? भानिजले भनेछ भोलिपल्ट विहानै घोडाको गोबरमा आफुसगँ भएको असफी भानिजले [illegible] हिजो राम्रो चिजबिज खान नपाएकोले थोरैमात्र असफी दिशा गरेछ भन्दै असफी जति टिपेछ ।त्यो देखेर मामा असाध्यै लोभीएछ । मामाले धेरै ढीप गरेपछी दशहजार रुपैयाँ र मामा को घोडा लिएर आफ्नो घोडा छोडि भानिज आफ्नो घर तर्फ लागेछ । भोलिपल्ट [illegible] नगरेपछी मामा रिसले आगो भएछ उता भानिजले मामा रिसले तातिएर आउछन् भानि[illegible] बाटोमा लिएर गएछ । मामालाई भेट्ने बितिकै बाँदरलाई घर जा र आमालाई चाडी [illegible] ठाएछ ।अगाडि नै आमालाई खाना तयार गन भनेकाले मामा भानिज घर पुग्दा आमाले खाना खान बोलाईछिन् । बादरले व्यवाहार मा धेरै सहयोग

गन रहेछ भनि मामा लोभिएछ बाँदरलाई घरमा नलगी नसक्ने भएछ ।धेरै ढिप गरेपछि भानिजले दश हजारमा मामालाई एउटा बाँदर दिएछ बादर लिएर खुसी हु□□ □□□ □□ □□□□ □□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□ □□□□□ □□□ □□□ □□□□□ □-□एछ बाँदर कुदेर गई घरको धुरी चडेर छानो भत्काई दिएछ । यस घट्नाले मामा र मामाका बुबालाई ज्यादै रिस उठेछ । उता भानिज अब चाहि माछन भनेर मामा रिसले आएको देखेर मुदा जस्तै □□□ □□□ □ □□□□ □□□□□□□ □□ □□□□ □□□□□□-□ए जस्तै गरेर आमाले एउटा लठी घर भित्रबाट ल्याएर छोराको नाकमा सुघाईदिईछिन् । भानिज जुरुक्क उठेछन् यो देखेर मामा तिन छक्क परेछ र साह्रै ढिप गरेर दश हजारमा लौरी किनेर घर फर्केछ र घरमा पुग्दा बुवा रिसा□ □□□ थिए मामालाई ए बुढा किन रिसाउछन् मारिदनु पर्‍यो □□□ □□□ □□□ □□ भनेर ढुङगाले हिकाएर बुबालाई मारेछ ।केहीबेर पछि लाठी सुघाउदा मरेको बुबा □□□□□□

यसैबेला भानिज मामाको घरमा आई भानिजले छलेर लगेका सारा सम्पति मामालाई फिता गरेछ अनि आईन्दा □□□□□□ □□ □□□ □□□ □□□□□ □□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□ □□□□ □□□□

....

□□- □□□ □□□□□□□ □□□
□□- □□□
□- □□ □□
□□□ -□□□□ □ □□□□□ □□□□
□□□□

□□ □□□ □□□

कुनैपनी एउटा बाक्लो बनको छेउमा भिल्लहरुको गाउँ थियो ।यी भिल्लहरुको खेतिपाति केही थिएन जङ्गली जनावारको सिकार गरेर उनिहरु आफ्नो र आफ्ना परिवारहरुको □□ □□□ □पालना गर्दथ्यो ।यसरी नै उनिहरुको जिवि

□□□□□ एउटा तरुनो भिल्ल थियो □ □ □□□ □□□ □□□ □□□ □□□ माला लिएर शिकार गन भनि जङ्गलमा पस्यो ।दिनभर शिकारको खोजिमा उ जङ्गल जङ्गल □□□ ,तर उसले कुनै पनि शिकार पाएन् ।आखिर हैरान भएर घर फर्कन भनेर आटेको थियो त्यसै बेला एउटा अजङ्गको बनेललाई मस्तसग घुमिरहेको उसले देख्यो ।यो बनेल एउटा अजङ्गको कालो पहाड जस्तै देखिन्थो ।बनेनलाई देखेर भिल्मको सुकिसकेको मन फेरी रसाएर

[illegible]
सकियो भने त यसको मासुले नै कैयौ दिन गुजरा हुनेछ । धेरै दिनसम्म शिकार गर्न दु[illegible]
[illegible]

यति विचार गरेर उसले काधबाट धनु झिकेर त्यसमा वाण चढायो । वाण सिधा गएर बनेलको मर्मस्थलमा रोपियो । तर बनेल ज्यादै चाम्रो थियो । त्यसैले उ तुरुन्त मरेन खालि घाईते भएर रन्थनियो । यसरी घाउको तोडले रन्थनियो बनेलले आफ्नो अगाडि [illegible] आफ्नो अगाडि उभिएको आफ्नो सत्रु भिल्ललाई देख्यो उसले रिसले आँखा देखेन । आफुलाई चोट पुर्‍याउने त्यस दुष्टभिल्म केटो माथि भयानक बेगले झम्टा दियो । उसले वेग बन्दुकबाट छुटेको गोलीको जस्तै थियो । हुन त भिल्मको साथमा वाण थियो तर यसरी क्रोधले उन्मन्त [illegible] आफुलाई बचाउन सकेन । देख्दा देख्दै त्यस उग्र बनेलका सुन्दर धारिला दाह्राले विचरो भिल्म तरुणलाई चिरेर फालिदियो । उ प्राणहिन भएर लड्यो । अनि वाणको टुप्पोमा लागेको विषयको प्रभावले बनेल पनि मरेर [illegible] ¸दुवै दुश्मनहरु आपसमा यसरी लडे । त्यसै ठाउँमा ए[illegible] स[illegible] भौतारिदै आइरहेको थियो । यसरी भोकाएको बेला दुईवटा अजङ्गको [illegible] कुन पहिला खाउँ भन्यो । यसरी विचार गर्दै जादा उसको आखा भिल्मको धनु माथि पन ¸ गयो । त्यो धनु भिल्मको हातबाट उछिट्टिएर केही पर जमिनमा [illegible]

जनावरको रगत र मासु कट्किटिएको थियो । यो देखेर लोभी [illegible] स्यालको मनमा अर्को विचार उठ्यो । उसले मनमनै त्यही धनुमा कट्किटिएको मासु खाने निर्णय गयो र उसले त्याहाको मासु खान थाल्यो । अनि आफ्नो तीखा दाँतले तादोमा निर्णय [illegible] ले त्याहाको मासु खान थाल्यो । अनि आफ्नो [illegible] कोतन थाल्यो । केहीबेरमा नै मासु सकियो । त्यसैले मासु सकिएपछी पनि उ मस्त भएर तादो चपाउन थाल्यो । जति चपायो उति मिठो स्वाद आएकोले उ झन झन मस्त भएर तादो चपाउन थाल्यो । चपाउदाचपाउदै तादो खिइदै गयो । आखिरी वेसरी कसेको त्यो तादो[illegible] धारिलो दाँतले काटि दियो । कटाएको ताँदो बडोझड्का साथ चुडियो । यसरी त्यो चुडिएको ताँदो बन्दुकको गोली उछिटिए जस्तै स्यालको टाउकोमा बज्रन पुग्यो र स्यालको कन्चट फोरी दियो र तालु छेडेर निस्कन पुग्यो । लोभि स्याल तुरुन्तै त्यही ठहरै हुन गयो र त्यही बदेल र भिल्लकै हाराहारी निस्प्राण भएर लड्यो ।

....

[illegible]- [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]- [illegible]
[illegible]- [illegible] [illegible]
[illegible] -[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

१५. **राजउदयचन्द्र र रानी मनकोइला**

एकादेशमा राजा उदयचन्द्र भन्ने थिए र उनको मनकोइला भन्ने रानी थिइन । यी दुइ जनाको विबाह हुँदा राजाको उमेर १२ बषको थियो । रानी ५ बषको थिइन । उस्तै उमेरमा ५ बषको रानीलाइ छोडेर राजा विदेश गएका थिए ।

जव रानीको दिन परदिन योवन ढल्कदै आयो । जब रानीले राजालाइ सम्झन थालिन । वेलो चमेलो चम्पा फुलवाहृमासे गलैचिका फुल चैतमा फुल्न लाग्दा पीरले मन घक्यो ति फुलको माला गासेर ¸ मेरा स्वामी घर छैनन् भन्दै उनि आसुले च ? केगरु कसलाइ चढाउोलो पछ्यौरो भिजाइ रुन्थिन । कालोकालो वादल मालम देशलाइ भिजाएर बषन लाग्दा स्वयम आफै आसुले बष झै बषर्नाथिन रानी । सपना पनि दशन पाइन कति टाढा गए हुँन राजा भन्दै राजाकै सम्झनामा दिन रात विताउन थालिन उनले । यस्तैमा मालिनको आगनमा चन्दनको विरुवा माथि बसेर " सुवोल । सुवोल सुवोल हे सुलक्ष्यणको काग मेरा स्वामीको का गन थाल्यो............का..........काग उनि आउछनको आउदैनन् भनि रानी मनकोइलाले सोधिन । सोध्दा ? केहो खवर पाइथिनस कि सके"राजाको राजाको हालखवर पाएको हुँलाम देश फिन पन्छि ह¸नभए पनि पाउला¸ एउटा चिठो " आगको " पाए भेट गराउदो हुँ भनि कागले भन्यो । रानिले चिठो लेख्दै भन्न थालिन छाला काढो कागज मैले बनाए कागले चिठो "चिठो लेखे टिपी लगी दे कालि काग¸कान्छिआउला हरफ वनाए¸ लगी गयो ।

कागले चुच्चोमा चिठो च्यापेर एउटा हागामा वसी मनमनै भन्न थाल्योस "ात समुन्द्र पारो राजा हुनु हुन्छमैले यो¸ चिठो विचैमा राखेर चारो खोज्न गए भने हावाले उठाउलाम पाप ¸ भनि अनि रानीले आफ्नो प्राण "म यो चिठो विचमा खस्यो भने म मराजाउला¸पर्दाचत्तमा परुला राजामा राखिकन आतको कलेजो काटि दिएको चिठो भुइमा म झन विस्वासमा परुला यो चिठो स्यो भने म मराजाउला भनि रानिले भनेविचमै खको थिइन । चारो खोज्न पट्टी लाग्दिन । सरासर सात सम्न्द्र पारो नै जान्नु एति गमेर काग भुर उठेर राजा वसेनेर पुगी चिठो खसालो दियो र उ " फक्यो ।

राजाले चिठो हेरे भन्ने खवर पाए पछि "रानी सुयको र मदको मुख नहेरो वसेको छन " जुन " राजा अनरुपी जोगीको भेष गरो रानीको आगनमा आइ अलख जगाएर पानि खान माग्य । दश " तोला विस खाला त्यसैले मेरो हातको पानि खान पाउला रानीले भित्रवाटै भनिन् १०पुरुषले तोला विसजोखेर म पुरुषले खान्छुरो भनि जोगी भषधा " साहारो ल्याइदेउ तिम्रो वाहुलाले पानि¸ हरिया सारो र चुरोया पहिरेको ¸आज रानी सपनामा नुहाउथे धुवाउथे चन्दन लगाएथे " राजाले भने । थिए आज राजासित भेट हुने भो भन्ने मनमा सोचि रानी चादोको कोपरा र सुनको झारो लिएर आइन ।दुर देशवाट आउनु भएको राजाको पाउ धोइ शिर चढाउछु भनि निस्को पाउ मागिन । राजाले विस खाइसकेका थिए । अठहत्तर सय तिथ "- भनि रानीले राजालाइ भन्दा "भित्र जाउ " भनि राजाले " भित्र पसुला " घुमी अठहत्तर सय गाइ दान गरो अठहत्तर सय ब्रमाण खुवाइ मात्र भने। जो चाहिनो दान पुण्डे मैले गरि सकेको छु । हजुरले गनु पदअन्तै छ । हाम्रो दरवार¸

परिशिष्ट २ :-

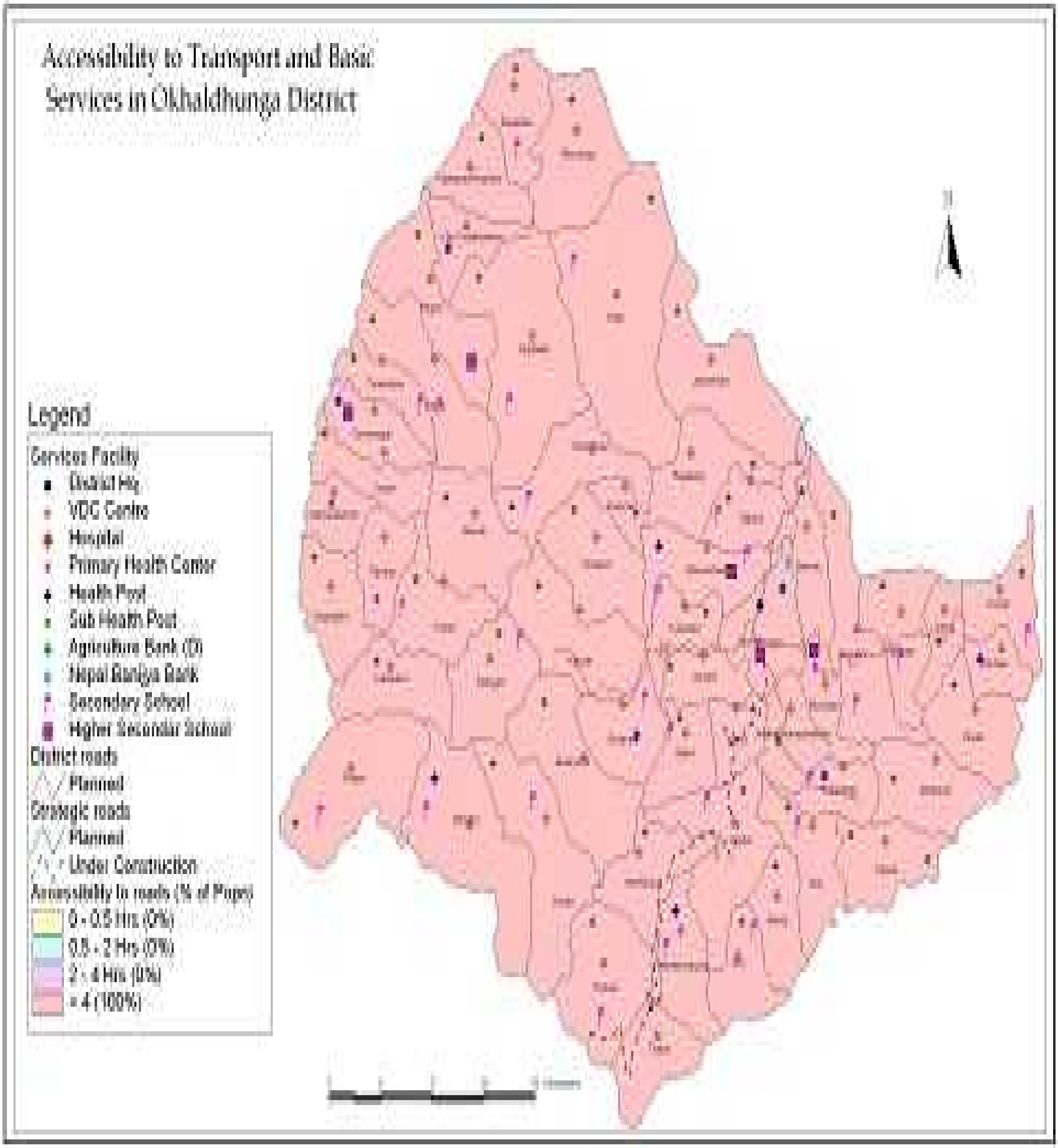

ओखलढुङ्गा जिल्लाको नक्सा

परिशिष्ट ३:-

ओखलढुङ्गाको तस्वीर

परिशिष्ट ४:-

ऐतिहासिक महत्व बोकेको ओखलढुङ्गो

सन्दभग्रन्थसूची

अधिकारी, □□□□क्र□, □□□□ नेपाली दन्त्यकथा, काठमाण्डौ □□□□ □□□□ प्र□□□□□ : □□□□ □

□□□□□□, □□□□□, □□□□ □., लोकसाहित्य को भुमिका, □□□□ □□□ प्र□□□□□□□ □.□.

□प्र□, □□□□□□, □□□□ □ ,.लोकसाहित्य के प्रतिमान, □□□□ □□□□ प्र□□□□ : □□□ □

□□□, रामनाथ र गिरी मधुसूदन, □□□□ स□□□□□□ (.□.□□) □□□□ □ □-

□रुङ्, □□□□□□, □□□□ ,□□□□ □□□□□□ □□□, ललितपुर प्रेम गुरुङ् तथा सविता □रुङ् □

□□□, □□□□□□, □□□□□ :अन्तराष्ट्रिय प्रकार र अभिप्राय, □□□□ □□□□ □□□□□□-

□□□, □□□□□, □□□□ ,मोदीवेनी क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको सं□□□, □□□□□ □ □□□□□ नेपाली स्नातकोत्तर शोधपत्र ।

□□□□, □□□□,□□□□□ साहित्य परिचय, □□□□□□ □□□□ प्र□□□□ □ :

□□□□, □□□□□ □ □□□□ □□□□,□□□□ ,नेपाली लोकसाहित्यको विवेचना, □□□□□□ पाठ्क्रम विकास केन्द्र ।:

□□□□, □□□□, □□□□ ,□□□□ □□□□□, नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान, □□□□□□ □

□□□□, □□□□, □□□□ ,□□□□ □□□□□, □□□ □□□□□, नेपाली राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान □□□□□□

□□□□, □□□□ (.□) ,नेपाली लोक संस्कृति संगोष्ठी, नेपाली राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान □□□□□□ □

□□□□□□, □□□□□, □□□□ ,□□□□ □□□□□ □□□□□, □□□□, □□ □□ □□ □, □□ □□□-□□□.

□□□□□, □□प्र□□□, □□□□, □□□□ □□□□□□□ □□□□, □□□□□□ □□□□ प्र□□□□ : □.प्र. □

□□□□□, □□प्र□□□, □□□□ ,□□□□ □□□□□□□ □□□□□□ प्र□□, □□□□, □□ □□ □□ □, □□□□-□□.

□□□□□ □□□□□□, □□□□ □□□□ □□□□□□, □□□□□□ □□□□□ □□□□ □

□□□□□, □□□□□□, □□□□ ,नेपाली लोककथाको सङकलन र अध्ययन र परम्परा ,

□□□□□, □□ □□ □ङ्ग □, □□ □□□-□□□.

□□□□□ो, □ि□□□□, □□□□ □□□□□ □□□, □श्व□□□ □□□□□ □ि□□□ □□□□□ □

□□ण्□□□□□□, □□□□ ,हुम्लाको लोकसाहित्य, हुमकान्त पाण्डे, □□□□□ि □

□न्□□□□□□, □□□□ ,□□□ि □□□□□ि□, □□□□ □□□, □□□□□□ □

□न्□□□□□□, □□□□ ,लोककथा अध्ययनका सैद्धान्तिक आधारहरु, □□□□, □□ □□

□ङ्ग □, □□ □□-□□.

□न्□□□□ □□□□□□, □□□□ □□□□□□ □□म्□□ □ स्□रु□, □□□□, □□ □□ □ङ्ग □,

□□ □□□-□□□.

□ट्□□□, □□□□, □□□□ ,□□□□□□□ □द्धान्□□ □क्ष, □□□□, □□ □□ □ङ्ग □,

□□ □□□-□□□.

सत्येन्द्र, □□□□, □ .लोकसाहित्यविज्ञान, □□□□ □□□□□ □ग्र□□ □ण □म्□□ □:

ि□□□ि□, □ि□□□ङ्ग ,□न्त□□□□□□, नेपाली भाषा प्रकाशिनी समिति □□□□□ि □

□□□ि, □□□□ □□□□ ,□□□ि □□□□□□□ □□म्□□ □ □□□□ ि□□□क्र□, □□□□, □□

□□ □ङ्ग □, □□□□ □□□-

□□□ ,□□□,□□□□ □□□ि □□□□□□को पछिल्लो दशक, □□□□, □□ □□ □ङ्ग □,

□□ □□□-□□□.

□□□ ,श्री□□□, □□□□ □ ,.लोकसाहित्य: ि□द्धान्□ □□ प्र□□ □□□□ ि□□□ □स्□□ :

ि□□.□न्□□ प्र

□□ – □□□□ङ्गा .□.ि□.Website:ddcokhaldhunga.gov.np